

112

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ И ВЪЗПИТАНИЕ

ГОДИ, XVII

КНИГА I

Редакторъ: Д. ПРАВДОЛЮБОВЪ

ИЗДАВА
СТ. АТАНАСОВЪ — СОФИЯ
ул. Неофитъ Рилски, 36

СЪДЪРЖАНИЕ:

I. ОТЪ ТЕОРИЯТА ЗА ПРАКТИКАТА:

1. Проф. Хр. Панчевъ — Учителът	1	6. Божилъ Върбановъ — Ръчната работа въ основното училище	19
2. Ст. Каблешковъ — Излишно престараване	2	7. Свѣто Василевъ — Училищна и обществена дейность	24
3. Д-ръ Зоя Ставрева — Йенското университетско училище	4	8. Иванъ попъ Андреевъ — Годишното разпредѣление на учебния материалъ	26
4. Д-ръ Хр. Пенчевъ — Обществени грижи за възпитанието на децата	11	9. Василъ Стоицевъ — Една година обучение по аналитичния чет-мописенъ методъ	31
5. Тодоръ Димитровъ Лозински — Сжщность и значение на преговора	15		

II. УЧИТЕЛИ — ПИСАТЕЛИ:

1. Николай Вълевъ — 1. Трайко Симеоновъ	33
---	----

III. БЕЛЕТРИСТИКА:

1. Трайко Симеоновъ — Псаломъ на стария учителъ	37	2. Иванъ Карановски — Приемень изпитъ (разказъ)	37
---	----	---	----

IV. ИЗЪ ПРАКТИКАТА ЗА ПРАКТИКАТА.

1. Ш. Бочевъ — Пенчо	41	4. Георги Симеоновъ — Отъ живота за живота	52
2. Калчо х. Миневъ — Скици за две устни съчинения	45	5. Добри Христовъ — Есень. Сбогомъ, птички!	55
3. Д. Правдолюбовъ — Първоучителътъ св. Климентъ Охридски	47		

V. ИЗЪ ЖИВОТА И УЧИЛИЩЕТО.

1. Атанаска министъръ Банкова — Помощната акция на съюза за закрила децата при столичната община	57	3. П. Д. Тимневски — Ролята на учителския съветъ за повдигане учебното дѣло	60
2. Д. Цонковъ — Награда или рушветъ	58	4. Методи Н. Мариновъ — Да творя, значи да живѣя	63

IV. КНИЖОВЕНЪ ПРЕГЛЕДЪ.

1. Мих. Д. Николовъ — Букваръ и първа читанка отъ Хр. Спасовски и Дора Габе.
--

Всичко, що се отнася до списанието — писма, пари и ръкописи — се изпращатъ на адресъ: **Дим. Правдолюбовъ**, бул. „Фритюфъ Нансенъ“, 23, София — чекова смѣтка **39-90** или направо до книгоиздателство **Ст. Атанасовъ** — ул. „Неофитъ Рилски“, 36 София, чекова смѣтка 689, за сп. „Педаг. практика“.

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ И ВЪЗПИТАНИЕ

проф. Христо Панчев
София

УЧИТЕЛЪТЪ.

Подтискането съвътлината въ човъка се шири съ нечу-вана и неимовърна сила почти по цълото земно кълбо. Днешниятъ свътъ се мжи да вижда въ тъмнината. Спънки се движатъ въ тежката атмосфера на духа. И все пакъ лостоветъ на висшата радостъ — църква и училище — се движатъ, скърцатъ още, но уморено и вяло. Нъщо като по историческа традиция продължаватъ да живятъ, собствено — да вегетиратъ.

Църковното и училищното паство все още продължава да съда по скамейкитъ, но въмъсто свежа, енергична и радостна свътлина, отъ амвона и катедрата се изливатъ бледи думи, безкръвни мисли, бавно течещи фрази, които безследно отекуватъ. Едно безцвътие се шири по амвонитъ и особено по учителскитъ катедри. Младитъ сили не се разбуждатъ, не се разпалватъ, да литнатъ съ мисълта и чувствата си къмъ нови бръгове, отгдето биха се видѣли нови градини на човъшкото щастие. Младитъ, криещи въ своитъ гърди сили за полетъ и на ума, и на сърдцето, си оставатъ студени и хладни къмъ сухитъ думи на учителя, който не би трѣвало да бжде само изказвателъ на научното и красивото, а сжщински вдъхновенъ проповѣдникъ и възторженникъ на жизненото, и оживителъ на заспалото и болното. Учителътъ е станалъ сжщински хладенъ роботъ на дисциплината си. Той се е отдалечилъ, по тия или ония, по оправдани или неоправдани причини, отъ вдъхновения проповѣдникъ на нови жизнени идеи, които биха ображдали душата на послушника и биха му подали ръка за възходъ въ областта на живия и енергиченъ съвремененъ животъ.

Душата на човъка е жестока: тя иска огнени слова, тя иска свъткавици и гръмове, които и да заслѣпяватъ, и да осветяватъ, и да рушатъ, и да създаватъ! Душата на приемника — ученикъ е мъртва; тя очаква съживяване, тя копнѣе да вид предъ себе си огънь, който да изгори болното, неджавотъ неспособното и да запали въ нея ония скрити сили, щото тѣ

19

различитъ въ красота, която да упои и собствената и околната сжщност на човъшката природа.

Огньтъ е праначалото на живота. Огнь, а не мъртвило трѣбва да се прѣска отъ учителската катедра! Огнь, който да прочиства златото отъ ненуждното и тежко напластение на гнилотата. Учителътъ — съживителъ, ободрителъ и създателъ на животъ, е толкова голѣма рѣдкостъ и ценностъ! Този учителъ трѣбва да потърсимъ, който съ магическия Мойсеевъ жезлъ да удари въ мъртвата скала на инертното бездушие, и огнь да пламне! Залата да заглѣхне и всичко да се обърне въ слухъ. Учителътъ — художникъ, творецъ на ентузиазъмъ, и отъ тамъ къмъ дѣла!

И когато този огнь изчезне, или не е на лице, тукъ се изисква най-голѣма почтеностъ — самоприсжда: отдрѣпване отъ престола на разгорещената проповѣдь. Тамъ е мѣстото само за вдѣхновенитъ и избрани натури.

Родината очаква вдѣхновенитъ водители на своитъ чедъ — бждещи нейни строители и крепители. Защото духътъ духъ ражда, и животътъ животъ ражда.

Нека катедритъ се оцѣстливятъ съ подобни жизнени струи, които да излѣятъ духовна манна надъ жаднитъ за подеъмъ души. Катедрата е свещена! Тя е жертвеникъ! Тамъ трѣбва да гори огнь! Тамъ се свещенодействува, но не съ тѣжни и вяли пѣсни, а съ хероика и образци.

И ако единъ народъ иска да се издигне надъ тѣмата, която се е напластила въ него и около него, — той трѣбва да обърне погледъ къмъ училището, този великъ олтаръ, гдето се раждатъ новитъ сили на живота. Въ тоя олтаръ трѣбва да пристѣжни само родениятъ учителъ, силно вдѣхновената и оспънената съ Божия промисълъ личностъ. Защото учителската катедра не е нито сирѣ, нито старопиталище за бедни и малки души. Тя е само за истински художници въ областта на педагогиката — изкуство! Тамъ се свещенодействува! Налага се една преоценка на учителската катедра и нейнитъ похитители.

Учителътъ, родителътъ на новия свѣтъ, е сждба. Сждба на единъ народъ! Той е и неговата история. Нека не забравяме, че цѣлиятъ животъ минава презъ неговия духъ. Той твори и той руши. Той е голѣмиятъ порталъ на всички жизнени прояви. Да не забравяме това.

Ст. Каблешковъ,

бившъ председателъ на Класния сѣюзъ.

Излишно престараване.

Комитетътъ за проучване при Просвѣтния сѣюзъ, следъ обстойни разисквания върху стажантския институтъ и подготовката на бждеция гимназиаленъ учителъ, изказва мнение, че въ цѣльта на тази подготовка трѣбва да влиза като отдѣлна точка:

„Да се изгради у кандидатитъ-учители здрава национална

идеология, отъ която да се ръководи бждещия гимназиаленъ учителъ въ просвѣтната си и културна дейность“ (к. м.)¹⁾.

Подчертаването на тази точка въ целъта на стажантския институтъ е колкото излишно, толкова и неумѣстно.

Излишно е то, защото всички училища — а особено общообразователнитѣ — грядатъ национална идеология у тѣхнитѣ питомци и трѣбва да се предполага, че стажантитѣ, минали презъ първоначалното училище, прогимназията, гимназията и университета, постѣпватъ въ стажантския институтъ съ достатъчно здраво изградена национална идеология, за да нѣма нужда нейното изграждане, да се подчертава като целъ на този институтъ.

Неумѣстно е подчертаването на тази точка въ целъта на стажантския институтъ, защото то натрапва заключението, че всички училища, презъ които сѣ минали стажантитѣ — отъ първоначалното до университета включително — не сѣ могли да изградятъ у кандидатитѣ учители достатъчно здрава национална идеология — и при това въ течение на 16 и повече години, — та е останало на стажантския институтъ да извърши това вътре въ една година.

Абсурдъ! И какъвъ още абсурдъ!...

Но тоя абсурдъ става още по-интересенъ, като се има предвидъ, че преподавателитѣ и ръководителитѣ въ стажантския институтъ — били тѣ гимназиални учители или университетски професори — не сѣ нѣкакви нови лица — специалисти по изграждане национална идеология, а сѣжитѣ онѣзи учители въ гимназията и професори въ университета, презъ чиито ръце кандидатитѣ учители сѣ минали като ученици въ гимназията и студенти въ университета, за да постѣпватъ въ стажантския институтъ безъ необходимата тѣмъ национална идеология.

И мисли комитетътъ за проучвания при Просвѣтния съюзъ, че гимназиалнитѣ учители и университетскитѣ професори, оказали се, споредъ него, некадърни да изградятъ национална идеология у гимназиститѣ и студентитѣ презъ време на гимназиалния и университетски курсове, ще могатъ да изградятъ такава идеология у стажантитѣ въ едногодишния стажантски курсъ.

Прочее, спрѣхъ се на въпросната точка отъ целъта на стажантския институтъ не само за да изтъкна нейната абсурдность, но още и затова, защото мисля, че съ нейното подчертаване комитетътъ хвърля незаслужено упрѣкъ върху цѣлокупното българско учителство.

Съ упрѣка, че нашето училище не давало национално и религиозно възпитание, че нему се дължатъ всички отрицателни прояви въ живота на нашето общество, както и всички кризи — стопански, финансови, морални, религиозни, политически и национални — сполитали страната ни, и че нашето учителство насаждало въ крѣхкитѣ души на учащитѣ се нихилизъмъ и анархизъмъ, комунизъмъ, безбожие, безотечественостъ и др. п., съ този тѣй жестокъ упрѣкъ наши държавни и обществени грѣшници въ миналото отклоняваха общественото внимание отъ свои собствени прегрѣшения или нечисти користни домогвания. И бъл-

¹⁾ Просвѣтно единство, год. IV, брой 27, стр. 3.

гарското учителство трѣбваше да търпи подобни упрѣци и обвинения, защото всички негови опити за самозащита се оказваха безсилни срещу авторитета и влиянието на неговитѣ обвинители. Ще припомним тук само изложението на Св. Синодъ до Министра на външнитѣ работи, гдето между многото упрѣци и обвинения четемъ; „*Нѣма кужда да се аргументира съ факти* (к. н.), че едва ли въ Европа сѣществува друга страна, въ която народнитѣ училища да сѣ скжсали до такава степенъ връзкитѣ си съ Христовото учение, до каквато степенъ е скжсало тѣзи си връзки българското народно училище“. И по-нататъкъ: „Ние подчертаваме, че най-голѣмъ дѣлъ отъ вина за днешнитѣ народни бедствия носи българското училище“. И още по-нататъкъ: „И сега нашето училище продължава да отчуждава младежта отъ Христа, да руши моралнитѣ устои на нацията, да разединява народа духовно, безъ да се държи смѣтка, че народното единство е висше благо, първиятъ залогъ на вътрешната мощъ на нацията“²⁾.

Наистина, българското учителство не стоеше предъ подобни обвинения съ скръстени ржце; то реагираше, съ факти и анкети опровергаваше и изобличаваше своитѣ обвинители. Но знае се, че колкото по-силни биваха неговитѣ опровержения и колкото по-здраво аргументирани биваха неговитѣ изобличения, толкова по-тежки биваха тѣхнитѣ последици за самото него.

Всички обвинения срещу българското училище и българското учителство идѣха досега отъ срѣди, чужди на учителството. Сега обвинението, че училището и учителството не изграждали у учащата се младеж национална идеология, прикрито задъ искането такава идеология да се гради у кандидатитѣ-учители въ стажантския институтъ, иде отъ комитета за проучвания при Просвѣтния съюзъ, изхождащъ отъ учителски срѣди.

Добре щѣше да бжде, комитетътъ за проучвания, преди да излѣзе съ своето искане, да проучеше въпроса за националното възпитание въ нашитѣ училища, та да не даваше кредитъ на едно обвинение, изхождащо отъ непосветени, предубедени и заинтересовани срѣди.

Д-ръ Зоя Ставрева — педагожка

Йенското университетско училище.

Тюрингия, една страна тъй богата съ педагогически начинания, първа отъ всички области въ Германия, се отзова на изискването на новата наредба отъ декемврий 1924 год. за даване академическото образование на народнитѣ учители. Тѣ трѣбваше споредъ тази наредба да следватъ три години въ университета.

Въ педагогическия семинаръ на Йенския университетъ до тогава цѣвтѣше и зрѣеше Хербартовата педагогика въ лицето на неговия ученикъ Д-ръ Райнъ А народното училище при универ-

²⁾ Думата на Българската църква по въпроса за образованието и възпитанието на нашата младеж. Издава Св. Синодъ на Българската църква. 1925 г. стр. 4, 5 и 8.

ситета служеше главно за подготовка на учители; тукъ кандидатъ-учителитъ държаха своитъ пробни уроци въ духа на Хербартовата педагогика.

Проф. П. Петерсенъ

Съ назначаването на проф. П. Петерсенъ като титуляръ на семинара, което съвпада съ въвеждането на новата реформа — 1924 год. — самиятъ семинаръ се превръща въ институтъ за педагогическа наука (Ergichungswissenschaftliche Universitäts Anstalt), а училището при него сега става опитно училище въ двояка смисъл — едно, защото служи за допълване и провѣрка на теорията на проф. П. Петерсенъ, второ, защото отъ него излизатъ съвети и упътвания за всички училища въ страната. Тукъ почватъ вече да се правятъ изследвания върху детската психология и характерология; тукъ има вече голѣмъ просторъ за наблюдения, защото децата въ него растатъ и се развиватъ свободно, безъ никакво насилие.

Отъ 1934 год., когато се празнува 10 годишенъ юбилей, къмъ народното училище се присъедини и детската градина; заедно тѣ образуватъ единна жизнена образователна общностъ съ деца отъ трета до петнадесетъ годишна възраст. Съ това университетътъ въ Йена създаде мѣсто и за изследване върху детето отъ детската градина. Органическото свързване на детската градина съ народното училище иде, споредъ проф. П. Петерсенъ, да изпълни една голѣма задача — да създаде на детето до срѣдата на втората десетгодишна възраст единъ възпитателенъ училищенъ съветъ съ онѣзи духовни сили, които се проявяватъ въ семейството, а именно: самоотверженостъ, служба за другитѣ, доброта, любовъ, снизхождение, понасяне единъ другъ, застъпване за другитѣ, отговорностъ, вѣрностъ, честностъ — най-голѣмитѣ добродетели, които поддържатъ живота на единъ народъ и които още Требилъ и Песталоци поддържаха тъй силно.

Ще се спремъ само на народното училище.

Сега то брои около 130 деца отъ първа до осма учебна година съ трима учители.

Йенското университетско училище е скъсало съ старата методика и дидактика. То се бори противъ дидактическия материализъмъ; тукъ нѣма вече шаблонизъмъ, нѣма часове и учебни предмети, нѣма и методъ въ ржката на учителя, който да се пренася при всѣка работа.

Въ йенското университетско училище не съществуватъ никакви класове. Тѣ сж замѣнени съ естествени групи по възраст, отъ които всѣка обхваща 3 учебни години. Въ първата група, наречена долна, сж децата отъ I, II и III учебна година; въ втората — срѣдната група — сж децата отъ IV, V и VI уч. год., а въ горната група отъ VI—VIII уч. год. Въ VI уч. год. се позволява едно изключение, съобразно развитието на детето, което сега върви доста колебливо. Групата е ядката на Йенското университетско у-ще.

Такова подѣление на групи споредъ проф. Петерсенъ може да стане отъ четвърта до 25 годишна възраст.

Премахването на класоветѣ е нововъведение на проф. Петерсенъ. То става не за да се внесе хаосъ въ досегашната училищна работа, а за да разреши най-болния въпросъ въ днешната училищната система, който еднакво е измъчвалъ и родители и учители, именно: оставането на детето само за единъ предметъ да повтаря класа. Тукъ този въпросъ се разрешава съ живокурсоветѣ, за които ще стане дума по-долу.

Училищната стая е загубила прежния си видъ и се е превърнала въ стая за живѣне (Schulwohenstube). Стенитѣ ѝ сж боядисани съ свѣтли, весели бои, която работа се извършва обикновено отъ родители съ помощта на деца и учители. Мебелитѣ сж леки и подвижни, децата могатъ лесно да ги носятъ, когато часътъ се пренася на открито, или когато трѣбва да се образува кръжокъ. Наблѣгалата на столчетата сж прави, но лесно се наклоняватъ, ако се почувствува умора на гърба. Маситѣ сж истински маси, а не такива нагодени за училищна работа. За нѣщата има опредѣлени шкафове, откъдето всѣко дете взема предварително всичко нужно за започнатата работа. Съ това то се учи на редъ за цѣлия по-късенъ животъ.

Децата носятъ съ себе си отъ къщи разни нѣща за украса на стаята — картини, вази, сбирки, играчки, собствени книги за библиотеката. А и часовникъ краси стаята.

Тѣй подредена, училищната стая добива името „стая за живѣне“, а ученикътъ се нарича вече „учащо дете“. И понеже училищната стая е „стая за живѣне“, тя никога не се оставя въ безпорядъкъ при напушането на училището. Напротивъ, тукъ има едно надварване да се остави всичко въ редъ, а при влизането въ нея всичко се върши съ чувство, като да се влиза въ собствена стая. Особени надписи, напр.: „Отваряй полека!“, „Не ти чай!“, поставени на подходящи мѣста, напомнятъ на децата какъ трѣбва да обхождатъ стаята и създаватъ у тѣхъ добри навици. Въ училищната стая за живѣне се върши, въобще, само това,

което се харесва на всички. Тя дава възможност за нравствено и социално възпитание въ най-добрия смисъл на думата. Моралът тук не се култивира, а се обуславя от цѣлокупния животъ. Изискванията и за най-дребнитѣ нѣща сж голѣми; напр.: вѣншното държане, начинъ на поздравяване, тонътъ на говора съ другари, съ родители, съ учители и пр. Развитието на всѣко дете е напълно индивидуално, но чрезъ другитѣ и за цѣлата околна срѣда; всичко, което става тукъ всѣки день, е общъ задължителенъ животъ. Всички учители и ученици доброволно се подчиняватъ на установения редъ; за тѣхъ той е „законъ на групата“.

Задачата и положението на учителя въ Йенското университетско училище значително се различаватъ отъ тѣзи на учителя въ традиционното училище. Тукъ той е водачъ, ръководящъ другаръ на самодейни и самоучащи се деца. Той наблюдава всѣка детска личностъ и ѝ се притича на помощъ въ всѣки етапъ на нейното развитие.

Затова въ Йенското университетско училище не става вече дума за *методика*, а за *педагогика на обучението*, което да съответствува на ръководната дейностъ на учителя.

Въ миналото педагогиката търсѣше методъ на обучението отъ общо значение. Намѣрѣше ли се такъвъ, смѣташе се, че всѣки, който го прилага, е добъръ учителъ. Това надценяване на метода водѣше следъ себе си подценяване личността на учителя. Учителътъ бѣше се превърналъ въ „механическо оржие на единъ механически методъ“.

Най-непедагогичното и най-опасното за традиционното училище, споредъ проф. П. Петерсенъ, е, че учителътъ не е водачъ. Ако учителътъ въ традиционното училище не притежава нищо лично, което да му осигури и създаде влияние надъ неговитѣ ученици, идатъ му на помощъ други фактори — директоръ, колеги, изпитъ, преминаване, наказание и пр.

А въ Йенското университетско училище учителътъ е централната сила. Въпрѣки вѣншното му държане назадъ и въпрѣки голѣмата самодейностъ на децата, успѣхътъ или неуспѣхътъ на работата зависятъ напълно отъ него; той е духовния водачъ. Безъ духовното водачество на учителя не могатъ да дойдатъ въ съотношение възпитаникътъ и учебенъ предметъ и да се създаде името училище въ пълния смисълъ на думата. А за това водачество е необходимо учителътъ да притежава структура на личностъ, защото личността на учителя е А и В за всѣки педагогически успѣхъ.

Въ Йенското университетско училище нѣма установената седмична програма по стила на традиционното училище. Подѣлението на часоветѣ тукъ е съвсемъ друго. Въ центъра на училищния животъ стои *груповата работа*, за която е определенъ единъ часъ отъ 100 минути, отъ 8—9⁴⁰ ч. всѣки день¹⁾. Тя е тиха работа и върви въ връзка съ целта на обучението. Въ нея се поставя за разглеждане груповата тема, която отъ своя страна се разпада на потдѣли за отдѣлнитѣ групи по маси. Тѣзи послед-

¹⁾ Вижъ таблица I, II и III.

Седмиченъ планъ за работа въ Йенското университетско у-ще презъ лѣтото 1936 г.

Таблица I.

1. Долна група

	Понедѣлникъ	Вторникъ	Срѣда	Четвъртъкъ	Петъкъ
7—8		Смѣтане (III уч. г.)			Смѣтане (III уч. г.)
8—9 ⁴⁵	Вѣроучение Кржжець	Групова работа		Кржжець	Групова ра- бота
9 ⁴⁵ —10 ²⁰	Свободно време: гимнастика, закуска, игра.				
10 ²⁰ —11 ¹⁰	Встѣпителень курсъ (I уч. год.	Встѣпителень курсъ (II уч. год.)	Встѣпителень курсъ (III. уч. год.)	Смѣтане (III. уч. г.)	Кржжець
11 ¹⁰ —12		Гимнастика	Рѣчна ра- бота		Тържество (край на седмицата)

Таблица II.

2. Срѣдна група

	Понедѣлникъ	Вторникъ	Срѣда	Четвъртъкъ	Петъкъ
7—8		Смѣтане	Езикознание	Езикознание	Смѣтане
8—9 ⁴⁵	Вѣроучение	Групова работа			История
9 ⁴⁵ —10 ²⁰	Свободно време: гимнастика, закуска, игра.				
10 ²⁰ —11 ¹⁰	Групова ра- бота	Встѣпителенъ курсъ (IV уч. г.)	Пѣние	Смѣтане	Кржжець
11 ¹⁰ —12		Изборенъкурсъ гимнастика	Гимнастика	Ржкодѣлие	Праздненство
15—16 ²¹	Ржчна работа	Английски (из- боренъ курсъ)		Гимнастика за момичета	Свободна ржч- на работа
16—18		Музика (избо- ренъ курсъ)			Гимнастика за момчета

Таблица III.

3. Горна група

	Понедѣлникъ	Вторникъ	Срѣда	Четвъртъкъ	Петъкъ
7—8		Смѣтане	Езикознание	Езикознание	Смѣтане
3—9 ⁴⁵	Вѣроучение	Групова работа			Геометрия
9 ⁴⁵ —10 ²⁰	Свободно време: гимнастика, закуска, игра.				
10 ²⁰ —11 ¹⁰	Естествена история	История	Пѣние	Смѣтане	Кржжець
11 ¹⁰ —12			Гимнастика	Готварство за момичета (11 ¹⁰ —13)	Тържество
15—16 ³⁰	Стенография (изборенъ курсъ)	Английски (изборенъ курсъ)	Гимнастика за момичета (14 ³⁰ —16)		Свободна ржчна работа
16 ³⁰ —18	Ржчна работа (момчета)	Музика (изборенъ курсъ)			
				Гимнастика (момчета)	

нитъ се състоятъ отъ 5—6 деца, свързани помежду си не по работа, а по лични отношения; тѣ сж, въобще, сдружения за взаимопомощъ, не сж длъжни за всичко извършено да даватъ отчетъ предъ групата.

Щомъ се постави темата, започва се търсенето на материалъ отъ ученици и учителъ изъ книги, вестници и списания. Намѣрениятъ материалъ се провѣрява отъ учителя и тогава се поставя на разположение на децата, които отъ своя страна си помагатъ взаимно.

Размѣната на мѣстата не е забранена, защото работата често то налага. А маситѣ и столчетата така сж наредени, че даватъ възможностъ за свободни движения, безъ да бждатъ обезпокоявани работящитѣ деца.

Другитѣ форми по обучение сж : *кржжець* и *курсъ*¹⁾.

Кржжецьтъ е основната форма на обучение; той обхваща всички ученици и ученички (въпросътъ за съвмѣстното обучение е разрешенъ предварително). Тукъ вече настѣпва атмосфера на общностъ и напълно се проявяватъ социалнитѣ склонности.

Маситѣ и столоветѣ сж вече наредени въ кржгъ, за да могатъ децата да се виждатъ. Ако трѣбва погледътъ да се насочи къмъ черната дъска или нѣкоя карта, образува се полукржгъ. Тази работа се извършва отъ деца, опредѣлени отнапредъ.

Кржжецьтъ трае обикновено 40 минути. Тукъ работата е обща. Поставя се на разглеждане нѣкой общъ предметъ, изказватъ се преживѣвания, четете се нѣщо, рецитиратъ се заучени стихотворения или пъкъ се обмисля подготовката на нѣкое тържество. Но той концентрира не само върху предмета на разговора, но и върху държането на всѣко дете.

Курсътъ наподобява работата въ традиционното училище. Чрезъ курсоветѣ, както казахме по-горе, се разрешава единъ боленъ въпросъ въ досегашната училищна система — за слабитѣ по известенъ предметъ ученици.

Всѣки учителъ знае, какъ се затруднява неговата работа, когато иначе, нѣкое добро дете, остава назадъ по нѣкой предметъ подъ нивото на своитѣ съученици и спѣва тѣхната работа. Въпрѣки усилията на детето, то често не успѣва. Тѣзи предмети сж обикновено смѣтане и езикознание. Традиционното училище разрушава това само съ едно — повтаряне на класа! Всичката неправилностъ на това разрешение на въпроса става по-ясна, като се знае, че повечето отъ повтарящитѣ деца взематъ участие при всичката друга работа на класа.

Въ Йенското университетско училище за премахването на това зло се уреждатъ *живокурсове*. Тѣзи курсове биватъ въ рамкитѣ на основната група, извънъ нея, свободни и задължителни.

Въ рамкитѣ на основната група се събиратъ онѣзи деца отъ групата, които не могатъ да вързятъ по стѣпкитѣ на групата и да взематъ участие въ нейната работа. Той е встѣпителенъ курсъ. Чрезъ него децата добиватъ знания и сръчности въ известни кул-

¹⁾ Вижъ „Практиката въ училището по Йенския планъ“ отъ П. Петерсенъ 1938 год. стр. 80—86. В. Търново.

турни техники — смѣтане, четене, краснописъ, използване на помагалата и пр.; той се нарежда презъ различно време на седмицата.

Въ курсоветѣ извънъ основната група се събиратъ децата отъ различнитѣ групи, съобразно тѣхното развитие и темпо на работа въ една областъ. Това става обикновено за смѣтане и езикознание. (Въ Йенското университетско училище не се позволява заучаването на чуждъ езикъ преди децата да сж усвоили материята).

Събранитѣ въ тѣзи курсове деца придобиватъ оня минималенъ учебенъ материалъ, който не сж придобили презъ време на груповото обучение. Тукъ по-способниятъ помага на по-слабия, по-големиятъ на по-малкия, по-знающиятъ на по-незнующия.

Курсоветѣ сж особени часове въ цѣлокупната програма на училището. Колкото учители има въ училището, толкова живокурсове могатъ да се нареждатъ, и то въ сжшитѣ дни и сжшитѣ часове за цѣлото училище. Тѣ траятъ обикновено 55 минути. Работата тукъ е повече въ ржцетѣ на учителя.

Тѣй нареченитѣ пѣкъ „изборни курсове“ — по самарянство, тѣкачество, хорове, говорене, драматизация и др. — се ржководятъ отъ майки или бащи, добри приятели на училището.

Закуската въ Йенското университетско училище е една педагогическа ситуация и става обикновено къмъ 10 ч. пр. обѣдъ. Съ това училището отваря на ученицитѣ едно пробно поле за добри привычки, необходими за презъ цѣлия животъ. Тѣзи привычки се пренасятъ после у дома, напр.: какъ да се покрие масата, какъ да се подредятъ цвѣтята по нея, какъ да се закусва и пр.

Тържествата сж сжщо една педагогическа ситуация отъ голѣмо значение. Тѣ биватъ предложени и ржководени отъ учителя, каквито сж сутринното тържество, тържеството за края на седмицата, адвентското и коледното тържество, тържеството за приемане на начинающи, Великденското тържество и такива самостоятелно прокарани отъ ученицитѣ — за рождени дни, за сбогуване съ другарь или у-ль, които отиватъ въ друго училище, за чествуване на нѣкой гостъ и др.

Въ края на седмицата се събиратъ родители, учители и деца за общо праздненство, чрезъ което децата непосредствено се предаватъ на тѣхнитѣ родители. По-добре отъ това не би могло никое училище да служи на семейството.

Всѣки учителъ вписва своитѣ наблюдения надъ всѣко дете въ единъ докладъ, нареченъ обективенъ. Той се връчва на родителитѣ, къмъ който тѣ могатъ да правятъ допълнения или възражения. А лично за децата има другъ докладъ, нареченъ субективенъ — това е свидетелство, което всѣко дете получава следъ тригодишно престояване въ училището. Той обхваща не само интелектуалното, но и цѣлокупното развитие на детето — неговото държане, нравственитѣ сжждения и др.¹⁾

¹⁾ Вижъ „Практиката въ училището по Йенския планъ“ отъ П. Петерсенъ, стр. 223—227, 1938 год., гр. В. Търново.

Сътрудничеството на родителитѣ е много голѣмо. Тѣ напълно сж привлѣчени, за да сподѣлятъ работата и отговорноститѣ на училището. Тѣ присѣствуватъ на обучението, помагатъ на учителя въ неговата работа, разказватъ нѣщо на децата отъ своята професия, отъ своитѣ пжтешествия, майки завеждатъ курсове, уреждатъ училищни обѣди, ваканционнитѣ устрѣивания, като: колонии, излети и др., помагатъ за изнасяне праздненствата на училището по случай края на учебната година, за рождени дни, за посрѣщане на начинаешитѣ и превръщатъ училището въ истински домъ.

За Йенското университетско училище учебнитѣ предмети и лекциитѣ сж минали вече въ училищната история, тѣ оставатъ като документъ на една погрѣшна училищна практика. Приказкитѣ сж детронирани и замѣнени съ дѣла. Тукъ учителътъ е по-дреденъ въ ритѣма на работата. Нѣма въпроси, нѣма отговори; напротивъ, той се чувствува най-зрѣлиятъ, който допринася съ своята опитностъ на работѣщата групичка; той се явява като водачъ въ тази работѣща дружинка, единъ водачъ, който, може да насочи по-здраво и по-ясно погледъ къмъ цельта, която се преследва. Водачеството на учителя, обаче, нѣма нищо общо съ романтичното и сантиментално фалшифициране на израза: „Да се изхожда отъ детето“, или „другаръ и приятель“. Новото училище, въобщо, не иска нови методи или нови учебни програми. Най-хубавитѣ училищни програми, най-добре подобрениятъ учебенъ материалъ и най-добритѣ мѣрки допринасятъ само дотолкова, щото въ училището да се учи нѣщо друго и да се учи по другъ начинъ. *Но тѣ не даватъ новото училище! Новото училище ще дойде само чрезъ преломъ въ отношенията на учителъ и ученикъ, на ученици къмъ ученици и на родители къмъ училището.*

Трѣбва ли, въобщо, животътъ да се промѣни, та и отношенията на човѣкъ къмъ човѣка да станатъ по-други, по-прости, по-истински, по-човѣшки, като се почне отъ най-тѣсния кръгъ на семейството, училището и се свѣрши до най-висшата общностъ на народа.

Въ това отношение Йенското университетско училище върши много. То не издига образованието като най-висока цель, а чисто *човѣшкото настроение*. Съ право то се нарича най-свършенното съвременно училище на Западна Европа, защото е „*училище за човѣка*“.

Д-ръ Хр. Пенчевъ — София.

Обществени грижи за възпитанието на децата.

Родителитѣ полагатъ усилия и грижи не само да отгледатъ и възпитатъ децата си, но и да имъ дадатъ професионална подготовка, за да се справятъ съ мжнотинитѣ въ живота. Безспорно, това е разнообразна и трудна работа, за която сж потрѣбни материални срѣдства и разбиране. Възпитателни и економични съображения принуждаватъ родителитѣ да търсятъ помощъ и съдей-

ствие при изпълнение на тяхните задължения. Основното начало на социалното подпомагане предписва да проявимъ грижи и къмъ беднитѣ, и къмъ заможнитѣ родители въ духа на *жениевската декларация за правата на детето*: гладното дете да бжде нахранено; болното — лѣкувано; голото — облѣчено; недоразвитото — подпомогнато, насърдчено; падналото морално — исправено, защитено, а сирацитѣ и изоставенитѣ да бждатъ прибрани и настанени, за която целъ, освенъ сиропиталища, приюти и пансиони, трѣбва да се създадатъ трапезарии и общински народни кухни, за да нѣма гладенъ, необлѣченъ и неприютенъ юноша и младежъ.

Особно е голѣма нуждата да се подпомогнатъ усилията на родителитѣ досежно духовното развитие и моралното закрепване на младежта, въ която трѣбва да се пробуди социалното съзнание за дългъ и отговорностъ къмъ домъ и родина. Въ всички културни държави следъ свѣтовната война се създаде специално законодателство за закрила и възпитание на младежта, а като образецъ се сочи германското, споредъ което: всѣко дете трѣбва да получи необходимото тѣлесно, душевно и обществено възпитание, и, ако семейството не е въ състояние да даде такова, следва да се намѣси държавата, която е длъжна да открие целесъобразни възпитателни институции; а това ще рече, поради висши държавни съображения, възпитанието трѣбва да се направи сжщо задължително въ домъ, училище, общество и принудително да се приложи за всички деца, юноши и младежи, които се изплъзватъ изъ родителската властъ, вълнуватъ улицата и смушаватъ образователната работа на училището.

Непосрѣдствени наблюдения и произведена анкета ни разкриватъ една твърде печална младежка картина:

1. Срѣщатъ се въ градове, па и въ села, да се движатъ, за голѣма наша скърбъ, по улици и обществени мѣста, ненастанени въ сиропиталища и приюти *изоставени юноши и младежи*, едни безъ бащи, други безъ майки, дори и кржгли сираци, да търсятъ работа, простирайки ржка за парче хлѣбъ;

2. Най-често вълнуватъ улицата *занемарени младежи*, които, макаръ и да иматъ родители, бедни или заможни, не признаватъ ни родителски, ни учителски авторитетъ; причиняватъ семейни тревоги, които измжчватъ близкитѣ имъ, докарвани до отчаяние;

3. Морално запуснатитѣ пкъ малолѣтни съ буйствата си ставатъ невъзможни въ домъ, училище, общество, създавайки голѣми безпокойства на обществени и държавни органи,

4. Не сж рѣдко юноши и младежи съ порочни наклонности, които, заради обществени нарушения, улични конфликти, или антинационални, противодържавни идеи, простѣпки, ставатъ чести посетители на полицейскитѣ участъци.

Такива неспокойни, буйствуващи, морално неджгави юноши и младежи причиняватъ непоносими *страдания на майки и бащи* упражняватъ отрицателно влияние върху нормално развититѣ деца, създавайки вълнуващи улична и училищна срѣда; предизвикватъ тревога въ общественитѣ кржгове и ангажирватъ вниманието дори на сждебнитѣ власти. Необходимо е, следователно, да се иззематъ изъ семейството, училището, обществото деморализира;

нитъ юноши и младежи, на които въ особни възпитателни заведения да се даде *принудително възпитание* съ практическа подготовка за живота.

Тръбва да се скърби, че по силата на наредбата-законъ отъ 1. I. 1935 г., създадената държавна служба за общественото подпомагане у насъ не е още установила пълна статистика на бедствуващитъ, душевно закъснѣлитъ и моралнозапуснатитъ деца, за които следва да се организиратъ обществени усилия и грижи. Съществената задача на тая служба за общественото подпомагане бѣше насочена: материално да подпомогне нуждаещитъ се семейства чрезъ храна, облѣкло и подслонъ; обаче, една добре организирана служба за обществено подпомагане има да отговори на две съществени задачи: 1. Да подпомогне физическото и душевно развитие на младото поколѣние; 2 да облекчи страданията на беднитъ и отстрани бедствията между възрастното гражданство.

Създадениятъ въ началото на 1935 г. Законъ за об. подпомагане не преследва само материална, но и възпитателна цель. И ако събираниятъ ежедневно презъ м. февруарий *еднодневенъ данѣкъ* не е достатъченъ за борба срещу моралната поквара, политическата корупция и детската престѣпностъ, нека се основе другъ *„възпитателенъ фондъ“*, който би се образувалъ отъ такси, глоби и вноски, както следва: отъ углавно осѣденитъ, нарушителитъ на обществения редъ и спокойствия, пияницитъ, незаконнитъ съжителства, виновницитъ на семейнитъ раздори, разведенитъ, провиненитъ спрямо майката и детето, съдържателитъ и наемателитъ на кабарета, комарджийници и парични домове—разсадници на морална поквара.

И двата фонда — за материалното и възпитателното подпомагане—ще се използватъ за разрешаване на дветъ проблеми: за принудителното и общественото възпитание на младежта. Но за изпълнение на дветъ задачи, необходимо е да се учреди и *държавенъ органъ* съ правото да налага санкции: — *детски съдъ*.

Задачитъ на детския съдия се очертаватъ, както следва:

1. Да нарежда изучвания на *семейната срѣда*, кждето се движатъ децата, които подлежатъ на принудително възпитание;

2. Да контролира *обществена срѣда*, която дава лоши или добри примѣри;

3. Да съгласува работата и действията на всички *организации и учреждения*, които иматъ допиръ съ физич. и душевно развитие на младежта;

4. Да урежда *детското настояничество*.

Детскиятъ съдия ще бѣде подпомогнатъ отъ опитни *педагози*, наречени съдебно-възпитателни инспектори, на които ще бѣде възложено:

а.) Да наблюдаватъ семействата, които се нуждаятъ отъ помощъ и съдействие;

б.) Да изследватъ околната срѣда, която указва вредно или благотворно влияние върху децата;

в.) Да посещаватъ всички частни жилища, публични, обществени и държавни заведения, следейки за даванитъ обществени примѣри.

г.) Да ръководят настойчивостта на ония деца, юноши и младежи, чиито родители сж се поминали или пък сж лишени от правото на надзоръ и възпитателно ръководство.

Сждебно-възпитателнитѣ инспектори ще стоятъ въ непрекъснатъ контактъ съ родителитѣ, учителитѣ, свещеницитѣ, лѣкаритѣ, ръководнитѣ длъжностни лица; ще даватъ упътвания, съвети, ще правятъ предупреждения и къмъ малолѣтни, и къмъ възрастни, и за своитѣ наблюдения и проучвания ще съставятъ доклади до детския сѣдия, предъ когото за провинения ще бждатъ отвеждани не само юноши и младежи, непокорни, буйни, но и бащи, и майки, и всички, които даватъ развращаващи обществени примѣри.

Като мѣрородно начало на социалното подпомагане ще служи *жениевската декларация за правата на детето*:

1. За душевно закъснѣлитѣ, бавноразвиващитѣ, слабоумнитѣ ще се нареди отдѣлно обучение въ тѣх нареченитѣ *помощни училища*;

2. За бедствуващитѣ, осиротѣли и безнадзорни деца ще се откриятъ сиропиталища, дневни дългове, пансиони и пр.;

3. Занемаренитѣ, порочни и съ престѣпни наклонности юноши и младежи детския сѣдия ще настани и принудително ще се възпитаватъ въ особни *възпитателни заведения*, при които ще се обзаведатъ пансионъ, училище, работилница, градина съ стопанство.

5. А тежко провиненитѣ малолѣтни ще образуватъ *работни колонии*.

5. Досежно общественото възпитание, органитъ на детския сѣдъ ще следятъ да се даватъ на всѣкжде добри обществени примѣри. Така всѣки гражданинъ ще свикне да се чувства задълженъ да дава съдействие на сждебно-възпитателнитѣ инспектори при изпълнение на тѣхната хуманна и обновителна мисия.

Друга ще бжде младежката картина следъ учредяване на детския сѣдъ! Нека си представимъ, детския сѣдия е на поста си; неговитѣ контролни органи сноватъ изъ опредѣленитѣ имъ райони, наблюдаватъ, разучватъ; родители, учители, лѣкари, свещеници, обществени и държавни органи даватъ своето съдействие! Нима ще бждатъ възможни днешнитѣ младежки екцесии? Ще срещате ли да се разтакатъ низъ полицейскитѣ участъци малкигѣ лумпени, агенти на апашлѣжа и комарджилѣжа? Или мизерно облѣчени, мръсни малки просечета да се движатъ изъ публичнитѣ локали?

— Сигурно не, защото: отчаяната майка ще бжде утешена, загрижениятъ баща ще бжде успокоенъ, ревностнитѣ учители, свещеници, лѣкари и пр. ще бждатъ насърчени въ тѣхната културно-просвѣтна мисия, а спекулантитѣ, демагозитѣ, агентитѣ на корупцията и покварата ще бждатъ безпощадно преследвани.

Детскитѣ сѣдилища съ свързанитѣ съ тѣх възпитателни институции ще помогнатъ да се разреши назрѣлата социална проблема...

До кога ще се чака още?

Тодоръ Д. Лозински,
училищен инспекторъ въ гр. Варна.

Сжщностъ и значение на преговора.

Съгласно § 84 отъ Правилника за народнитѣ основни училища, учебната година се раздѣля на два срока, които таятъ: I срокъ — отъ 15.9. до 20.12. и II срокъ — отъ 23.12. до 5.5. Отъ 5.5. до края на годината имаме общъ преговоръ, а освенъ него въ края на всѣки срокъ се отдѣля време за преговоръ на учебната материя, премината презъ него. Всѣки учителъ, знаейки това положение, още при съставянето разпредѣлението на годишния учебенъ материалъ, гледа да отдѣли по нѣколко часа за сроченъ преговоръ, като посочва какво ще преговаря, а за общия преговоръ опредѣля, въ колко часа и всѣки часъ какво отъ преминатата презъ двата срока материя ще преговаря.

Но преговорътъ, безразлично сроченъ или общъ, у насъ и до сега си остава неизясненъ и неразрешенъ напълно проблемъ. Обикновено учителитѣ въ разпредѣленията си отбелязватъ за преговорния срокъ само думата „преговоръ“ и нищо повече; рѣдко нѣкой по-изпълнителенъ посочва учебни единици за преговоръ, като групира по редъ по нѣколко отъ по-рано разработенитѣ такива. Въ селскитѣ училища се мисли, че за преговоръ, поради по-късото учебно време, не може да се говори, за това се намира излишно да се посочва преговорна материя. А градскитѣ учители, ръководени отъ мисълта, че никога времето за минаване материята отъ претрупаната учебна програма не стига, изоставятъ да разпредѣлятъ материя за преговоръ, като смѣтатъ, че като дойде това време, ще знаятъ какво да се преговаря. Защото да преговаряшъ, това значи да поискашъ ученика да препрочита отъ учебника 2—3 и повече пѣти материя отъ она, която е дадена по-рано за учене като нова. Каква трудностъ ще срещне онзи ученикъ, който редовно си е училъ уроцитѣ? — Никаква, разбира се, — отговаря той самъ: остава му само да си припомни по-рано ученото, като си послужи съ плановѣтъ — скици, каквито при вземане материята за първи пѣтъ сж съставени.

Да, нѣма никаква трудностъ, ще кажемъ ние, за учителя, но не и за ученика, макаръ че му сж дадени на рѣка плановескици въ най-добрия и много рѣдкъ случай, а обикновено се кара да препрочита и отново заучва редъ страници по учебника. Учителътъ обикновено не се и опитва дори да покаже въ часъ, какъ се преговаря, кое именно се взема и кое се изоставя, кое трѣбва да се задържи и отъ какво естество е това, което заслужава за винаги да се запомни. Ученикътъ трѣбва да отговаря на въпроситѣ на учителя или по заглавия да повтаря материята изцѣло. За учителя вече настѣпва почивка, защото нѣма нова материя, която трѣбва да готви, а за ученика — страшна мѣжа да препрочита маса страници отъ разнитѣ учебници, защото по отговоритѣ му презъ преговора зависи, какви окончателни оценки ще има за цѣлата година. И тъкмо презъ това време на преговора ученицитѣ най-много страдатъ, заболяватъ повече отъ кое

да е друго време, измислятъ какво ли не, за да се отърватъ отъ мжката на преговора, бѣгатъ отъ занятия, преструватъ се на болни; а че тѣ сж, наистина, въ едно тежко болезнено състояние и душевна тревога, това лесно се разбира отъ добрия и наблюдателенъ учителъ. Учителитѣ виждатъ много добре това положение, но сж, сякашъ, безпомощни въ тая тежка задача.

Въпросътъ за преговора на материала въ нашето общеобразователно училище си остава неразрешенъ проблемъ. Моята целъ е да хвърля известна свѣтлина върху сжщността и значението на преговора въ системата на образованието, да посоча мѣстото му въ основното училище, неговата задача, съ огледъ целта на образованието, и какъ въобще да се преговаря учебната материя въ основното училище. По тоя проблемъ въ нашата литература имаме нѣколко брошури отъ наши педагогически писатели, но тия брошури разглеждатъ въпроса ограничено, като засѣгатъ или само първоначалното училище, или само прогимназията, или пъкъ само единъ отъ предметитѣ въ първоначалното училище и т. н.

На това мѣсто, обаче, моята задача е да разгледамъ въпроса общо за тритѣ степенн училища само по начало, като спра погледъ върху сжщността и значението на преговора.

За да отговоримъ на въпроса, какъвъ смисълъ има преговорътъ и какво е неговото значение и мѣсто въ системата на образованието, трѣбва да знаемъ, преди всичко, що е образование. Защото преговорътъ, както знаемъ, има смисълъ като сръдство за затвърдяване, за задържане за винаги или за дълго време това, което наричаме знание и го считаме нужно въ живота на човѣка. *Repetitio mater studiorum* — повторението е майка на знанието — това е стара истина, както показва старинността на латинската пословица. Да преговаряшъ нѣщо, значи, следъ като си говорилъ вече нѣщо, да го повторишъ, отново да говоришъ сжщото нѣщо, както да препишешъ, значи да повторишъ нѣщо вече писано. Така, преговорътъ се свежда къмъ повторение на материята. И това повторение го считаме нужно за задържане нужднитѣ знания. То още не ни казва, обаче, кое е необходимото, за да се повтори, и какъ да стане това. Всички сме съгласни върху тая нужда, но ние трѣбаа да си дадемъ смѣтка тъкмо върху това необходимо и върху формата на повторението. А това зависи отъ понятието, което имаме за образованието, за образования човѣкъ и задачата на училището. Образованието като особено състояние, вече придобито отъ личността, а не образователниятъ процесъ, на придобиването на знанията, не оформяването на човѣка, а вече оформената личностъ по вътрешенъ потикъ и външно въздействие, е съвкупностъ отъ знания, умения, сръчности, похвати и навици, които правятъ човѣка годенъ да действа въ всѣки моментъ, при каквито и да е условия и обстои на живота така, че той да запази своето битие ненакърнено, да задоволи своитѣ жизнени нужди, запазвайки своето мѣсто и право между хората отъ неговата обществена сръда, и не само да запази и задоволи себе си, но да работи и да вложи всички сили за запазване и развиване въ култура и благосъстояние, народъ и държава, отъ които безусловно зависи неговото битие. Образованието, въ тоя смисълъ

1073/955

съвпада съ понятието интелигентност, както то се разбира от съвременни педагози. Образоваността въ различнитъ времена на историята е била различна и съдържанието ѝ е зависѣло отъ количеството на културата въ дадено време, сбора отъ културнитъ сръдства, които човѣкъ притежава за осигуряване въ даденъ моментъ живота на личността и обществото. Образованиятъ човѣкъ може да заема различно обществено положение, може най-високото и най-ниското, но той днесъ въ епохата, която живѣемъ, принадлежи на себе си и на държавата, и повече на държавата, понеже отъ нейното благосъстояние, отъ нейната сигурност и спокойствие зависи неговото битие. Образованиятъ е гражданинъ и ние не можемъ да бждемъ освенъ граждани на българската държава, и всичко, което има да говоримъ относно образованието, трѣбва да е въ връзка и въ зависимостъ отъ идеята за българската държава: днесъ нѣма по-голѣми реални политически единици отъ държавитѣ. Човѣчеството, като цѣлостъ, още не сществува. Една тенденция, воля за обединение, миръ и споразумение между всички държави, днесъ е на лице, схваща се и се работи въ тая насока, обаче всички разбиратъ, че интереситъ на отдѣлнитѣ държави, които обединяватъ гражданитѣ, не могатъ да бждатъ пренебрегнати, и политическитѣ, държавнитѣ мже дирятъ да намиратъ допирни точки, общи интереси, непротиворечиви, а съвмѣстими насоки въ политиката, които да може да доведатъ народитѣ до мирно съжителство. Но каквато и да е международната политика, безъ да се вдѣлбочаваме въ нейното установяване и разбиране, ние си даваме добра смѣтка, или поне чувствуваме, че сме клетки на единъ организъмъ, организмътъ на българската държава. И когато рѣшаваме въпроса за образованието на личността, ние мислимъ, че се отнася за гражданина на българската държава, до българина, а не до който и да е човѣкъ, не до безименно интернационално сщество, безъ опредѣленъ произходъ, което не се котира на международната политическа борса. И тъй, ние мислимъ за образования българинъ, като целъ на нашитѣ педагогически усилия, на нашата работа въ училището.

Преговорътъ въ училище, въ такъвъ случай, се насочва отъ идеята, която имаме за оформения, добре образования, учения и възпитания български гражданинъ. А образованиятъ нашъ човѣкъ не ще е ученъ въ широкъ смисълъ — да притежава обширни знания въ всички области на живота, или да е специалистъ, а трѣбва да има наученъ свѣтогледъ; да познава земята съ живота сложения на нея, историята и настоящето; да разбира насокитѣ на волитѣ на разнитѣ народи и мѣстото и близкото бждеще на собствения си народъ; да сж разрешени за него тъй нареченитѣ мирови проблеми и проклети въпроси за произходъ и смисълъ на живота по единъ здравъ начинъ, който го прави спокойно сщество, българинъ, който работи безспирно, въ труда намира своето удоволствие, бди на поста си като войникъ, готовъ да брани родината до край, гордъ въ съзнанието си, че е българинъ, творецъ на блага, но скромненъ въ своитѣ материални нужди, пестеливъ и мждъръ.

Кога става дума за преговорът, обикновено се мисли, че имаме работа само с повторение на знания, които се усвояват чрез словото и чрез него има да се повтарят: преговорът буквално значи повторно говорене. И когато се пише разпределение и трябва да се посочи материалът за преговорът в него, за учителите-техници и тия по езиците, преговорът се мисли разрешен въпрос, защото работата се свежда към упражнението на вече усвоена материя, многократни повторения на ученото вече. Сжшо така и при аритметиката и математиката преговорът се свежда към решаване на едни или други задачи за упражнение на усвоените вече правила и начини на пресметане. Затруднения по въпроса срещат най-вече учителите по теоретически—естествено-исторически и социално-исторически предмети, гдето знанието се свежда към словото, като негов носител и изразител, като негов представител в нашето съзнание. Такова гледане на преговора крие едно заблуждение, което се корени в раздроблението на образованието между разни учебни дисциплини, необединени от единен и цялостен възглед, особено разпокръжването на образователната работа между специалисти, както е това въведено отчасти в прогимназията, а напълно в сръдното общообразователно училище, дето специалистите, задълбали се всъйки в своята област, не само не се познават, но и дори отричат едни други. А училището, като почнем от детската градина и свършим с сръдното училище, има за задача да формира българския гражданин такъв, какъвто го очертахме погоре. Образованието обединява в себе си знанията, сръжностите и навиците, то е може, то е действане всъйки момент съобразно възгледа за живота, и като такова то е сила. Глава, сърдце и ръка — това сж трите символа, органи на образования човък, както нъкога твърдеше Песталоци. И в Новия завет се казва, че врата без дъла е мъртва. Смислът на тия думи на съвременен език е тая, че знанието, което не може да мине към дъло, не е никакво знание, че то е мъртво. Образованият човък знае какво да прави, може да го направи и действува. Той не чака да му се даде, а веднага намира работа, без да счита, че тая работа може да го унижи. Разбира се, той се залавя за работа, която носи белега на общественото признание на ценността ѝ, на полезността ѝ. Знанията на нашия сръдношколник, изобщо на ученика, които нито може да сж от значение за свътогледа, какъвто трябва да има, нито намират приложение в свъкидневната практика, сж излишни. В сръдното училище има известни специални знания, които трябва на младежите за следване висша специална наука. Тия знания, обаче, давани в училище на лице, което нъма да продължи, не ще добива висша наука, и което ще навлезе веднага в практиката на живота, сж излишни, едно, защото не сж никому потрѣбни, и друго, защото тѣ лесно не се усвояват, па и да се усвояват, скоро се забравят, щомъ не се прилагат в живота. Такива излишни, никому не нуждни знания и сръжности, застъпвани в училище, ние сръщаме на всъка крачка, в всъки час в преподаване. И учителът, който е задължен да работи по

една програма, дори безъ да познава програмата, мисли, че прилага тая програма, щомъ като преподава по учебници, одобрени отъ М. Н. П. А не прави смѣтка, че не всички подробности, които има въ тия учебници, трѣбва да се искатъ като знание отъ ученика, че тоя учебникъ е даденъ по-скоро като ръководство, което да го насочва въ работата, и че има нѣща, които се четатъ между редоветъ, защото духътъ на програмата ги изисква. Така виждаме, че знанието е можено. действуване, прилагане на дѣло, практикуване. Знанията, обаче, които нашиятъ ученикъ добива, може да сж неприменими въ живота и никому ненуждни. Знанията на единъ занаятчия, на единъ търговецъ, знания, които той е придобилъ въ училище и го правятъ способенъ да печели пари, сж ценни. И народътъ у насъ подъ знание разбира практичното, моженето. Знаешъ ли, казва се, занаятъ—значи, можешъ ли да го упражнявашъ, знаешъ ли да орешъ, — можешъ ли да орешъ.

Отъ казаното се разбира, че всѣко знание трѣбва да бжде можено и да бжде приложимо въ живота ни като личности и граждани и чисти знания, чужди на действителността, която живѣемъ, отъ която сме въ пълна зависимостъ, нѣма или пъкъ сж безсмыслица. Ние дѣлимъ знанията на теоретически, които, отнасяйки се до действителността, като че ли нѣматъ нищо общо съ практиката, не може да се приложатъ непосредствено, веднага и практически и приложни, които въ всѣки моментъ може да бждатъ използвани. Теоретическиятъ познания образуватъ нашия свѣтогледъ, свѣторазбирането, и като такива тѣ сж основата, която опредѣля нашитѣ дѣйствия, нашето всѣкидневно поведение.

(Следва)

Божилъ Върбановъ.

окол. учил. инспекторъ въ гр. Пещера.

Ръчната работа въ основното училище.

Всички, които сж имали възможность да наблюдаватъ по-продължително и по-задълбочено обучението въ нашето народно основно училище, сж се убедили, че образователната работа по така нареченитѣ технически предмети е лошо осъществена, да не кажемъ безрезултатна. Тази действителность се дължи въ повечето случаи на слабата осведоменость на учителитѣ и на методическата безпѣтица въ преподаването. Въ нашата педагогическа книжнина има доста книги, които разглеждатъ теорията и практиката на техническитѣ предмети, но нито въ една отъ тѣхъ не сж прокарани убедителна система и възприемлива практика, които да овладѣятъ духа и волята на учителя-практикъ. И, струва ни се, тази празнота дълго време ще зѣе като пукнатина върху снагата на положителнитѣ училищни постижения въ народното ни училище.

Съ настоящата статия ние искаме да разгледаме сжщността и целитѣ само на единъ отъ техническитѣ предмети, именнно на ръчната работа. Споредъ програмата за народнитѣ основни училища отъ 1922 година, ръчната работа имаше следната цель :

- 1) да събуди и поддържа интереса у детето към околния живот чрез работа въ училището;
- 2) да изостри вкуса и наблюдателността у детето;
- 3) да подпомогне проявата на творческата му природа и
- 4) да го приготви към трудолюбие, търпение, издръжливост, спестовност и точност.

За да постигне така очертаната цел на ржната работа, сжщата работа предвиждаше изработване на редица предмети съпомощта на нколко видове техники. Въ първоначалното училище се почваше съ упражнениа въ комбиниране на разни цвтни квадратни и тригълни плочки, картончета или книжки, преплитане на ивици съ цвтна хартия, изрзване на сгнати книжки и се стигаше до изработване на предмети за практически нужди. Въ прогимназията се застжпваха: кошничарство, дърводѣлство, картонажъ и берлинска ржчна работа. При подбора на предметитъ за изработване ржководнитъ начала трѣбва да се върви отъ простото къмъ сложното, отъ лесното къмъ мжчното и да се постигатъ цели, които иматъ практическо приложение.

Така очертана и насочена ржната работа не даде очакванитъ резултати. Никаква обновителна струя не се влѣ въ часовѣтъ по този толкова важенъ учебенъ предметъ за физическото и душевното развитие на детето. Практиката продължи своя несигуренъ и нерезултатенъ пжтъ. Случайността си остана главенъ чинителъ въ идейната и практическата работа при обучението по ржчна работа. За това свидетелствуваха много изложби въ края на учебната година, които вскога подсказваха занаятчийски и тѣсно професионални постижения, но никога широкъ образователенъ градежъ и идейно насочване на младитъ.

Види се, програмосъставителитъ отъ 1936 год. сж чувствували казаната по-горе действителност и сж търсили по-правилно и по-полезно практическо разрешение на проблема за ржната работа. Съ поставенитъ нови цели на този предметъ, обаче, не е постигнато нищо сжществено, което да промѣни духа на работата. Въ новата си редакция целитъ на ржната работа представляватъ дори съкращение на тѣзи отъ 1922 година. Ето какъ сж тѣ опредѣлени:

- 1) да насочи детето къмъ творчество!
- 2) да развие въ него сржчностъ, трудолюбие, съобразителностъ, търпение, точностъ, наблюдение и вкусъ;
- 3) да го насочи (въ последнитъ класове) къмъ професионална ориентировка, съобразно мѣстнитъ условия.

Накрая сж дадени нкои общи бележки за водене работата въ всички отдѣления и класове, които не хвърлятъ по-голѣма свѣтлина върху сжщната на предмета и не даватъ особени насоки за работа.

При опредѣляне на материала и предметитъ за изработване, обаче, програмата отъ 1936 год. е отишла по-напредъ отъ тази презъ 1922 год. Сега сж опредѣлени по-ясно и по-смыслено материалитъ и инструментитъ за работа, като сж дадени и известни указания за постепенното овладяване на различнитъ видове техники. Предметитъ за изработване сж подбрани и подредени по-

целесъобразно. Това е особено вѣрно по отношение на първоначалното училище. Тукъ работата е одухотворена, като е започната съизработване на „човѣче“, „четириногo животно“, куче, вълкъ, конь, волъ, „хармоничка“, птиченца, лодки, шапки и др. съ материали и инструменти, които детето може да има всѣкога на разположение. Този духъ на работа продължава до края на четвъртата учебна година. Явно е, че програмосъставителятъ е държалъ смѣтка за действителността и непосредствения интереси на детето. Въ прогимназията, обаче, не се чувствува особено подобрене. Новото тукъ е само това, че сж подобрени по-интересни предмети за изработване и сж вмъкнати нѣколко нови техники, които иматъ важно практическо приложение въ нашия домашенъ животъ.

Къмъ всѣки видъ ржчна работа сж дадени въ общи черти и указания за материалъ, инструменти и техника. Върви се постепенно къмъ усложняване на работата, къмъ по-голяма взискателностъ и специализация на техниката и на инструментитъ за овладяването ѝ.

Върпки тѣзи предимства, ржчната работа въ основното училище си остава въ голѣма степенъ съ занаятчийски характеръ. Дадено е предно мѣсто на самата техника, на работата на ржката, а сж осъществени като второстепенни продукти мисловната дейностъ и усѣта за целесъобразностъ.

Въ програмата отъ 1936 год. мжно може да се намѣрятъ допирни точки между обучението по ржчна работа и това по останалитъ учебни предмети. Въ общитъ бележки на програмата, наистина, е казано, че ржчната работа трѣбва да бжде въ услуга на цѣлокупното обучение, но не се пояснява, какъ ще стане това, като се прави предупреждение, че тази услуга може да се разпростре дотолкова, доколкото не се накърняватъ нейнитъ специални задачи. Такова схващане за задачитъ на ржчната работа въ едно общообразователно училище, каквото е народното основно училище, струва ми се, е несъстоятелно, твърде остарѣло и въ лоша услуга на общия духъ и насокитъ на цѣлокупното обучение. Понятно е и може да се разбере отъ всѣкиго, че основното училище нѣма за задача да създава изкусни занаятчий и сржчни майстори енциклопедисти, къмъ каквито се стремятъ посоченитъ въ програмата видове ржчна работа, предмети за изработване и техники.

Ржчната работа въ основното училище, по своята сжщина и задача, може и трѣбва да бжде преди всичко въ услуга на цѣлокупното обучение. Знанията, придобити при обучението, нѣматъ цена, ако не сж свързани съ наблюдението, мисленето и може-нето. Иначе тѣ сж несигурни и не оставятъ трайни следи въ съзнанието на детето. Различниятъ ржченъ трудъ се явява като отлично сръдство да се заставятъ децата по-малко да говорятъ, повече да работятъ и самостоятелно да схващатъ идеитъ и целесъобразността, вложени въ отдѣлнитъ предмети. Така чрезъ ржчния трудъ може по-сигурно да се обяснятъ, задълбочатъ, заздравятъ и контролиратъ резултатитъ отъ обучението по останалитъ учебни предмети. Насокитъ къмъ творчество, сржчностъ, трудолюбие, съобразителностъ, търпение, точностъ, наблюдателностъ, вкусъ,

естетика и професионална ориентировка, които се поставят по-гъръшно на първо мѣсто въ официалната програма отъ 1936 год., ще се получатъ като второстепененъ продуктъ, който заслужава внимание, но се подчинява на първата целъ — въ услуга на цѣлокупното обучение.

Това именно разбиране ще ни освободи отъ задължението да изучаваме системно и изолирано различнитѣ отрасли на ръчния трудъ: дърводѣлство, картонажъ, кошничарство, тенекеджийство, грънчарство, готварство, четкарство и пр. Всѣка техника и приложението ѝ ще се подсказватъ отъ предмета, въ който е вложена идеята, която има да изучаваме, заздравяваме и задълбочаваме. Затова трѣбва и се налага въ основното училище да се застъпятъ и се прилагатъ предимно най-проститѣ и най-достъпни техники: моделиране, работа съ картонъ, хартия, дърво, гума, тель и др. лесно обработваеми материали. Въ такъвъ случай не сж необходими специални инструменти и работилници. Достатъчни сж: дърво за моделиране, ножици, игли, джобно ножче, чукъ, клещи, ренде и др. Класната стая може да служи като отлична работилница, стига работата да бжде организирана просто, всички ученици да работятъ еднакви предмети и да се обръща внимание на съдържанието — на идеята, вложена въ предмета, а не на формата, която трѣбва да стои на второ мѣсто. Така може да се работятъ преди всичко сръдства и материали за учение, играчки и много прости и лесно постижими предмети за употрѣбление.

Такава постановка на ръчната работа се налага отъ самия духъ на времето и общитѣ педагогически и методически насоки въ съвременното училище. По-рано съчинениятъ учебникъ и картината задоволяваха педагогическата съвестъ на учителя при преподаването. Сега това е остарѣло, вмѣсто книгата и картината модерниятъ учител търси живота, преживѣването и действителнитѣ предмети. Голото оптическо схващане на изображението на предметитѣ днесъ не задоволява буднитѣ умове. Всѣки търси действителния предметъ, за да го опознае въ всички насоки: целесобразностъ на формата, материалъ, измѣрения, тегло и др. Тази именно действителностъ очертава положението на ръчната работа въ основното училище. Въ случая не се изхожда отъ усъвършенствуване на ръцетѣ, нито се иска системно и занаятчийско изучаване на даденъ видъ техника, но се стреми къмъ подробно опознаване на нѣщата. Въ пжтя на това опознаване се въвеждатъ техники, материали и инструменти. Не се учи техника, а се обясняватъ идеи чрезъ материалъ. Целта е разбирането, а не техниката или ръчната сръчностъ.

Днесъ не е добъръ оня учител, комуто се е удало да уреди рекламна изложба на употрѣбяеми предмети, изработени отъ ученицитѣ, а този, който е далъ на последнитѣ разбиране на нѣщата по най-простъ, най-лесенъ и най-убедителенъ начинъ. Работитѣ, придобити подъ ръководството на втория учител, може да сж детски, но сж съдържателни. Че самитѣ техники и сръчности не интересуватъ децата, ни показва самия животъ. Децата никога не казватъ: „Ще изрѣзвамъ, моделирамъ, плета и пр.“ Тѣ казватъ: „Ще правя човѣче, люлка, маса, фуния и пр.“ Тѣхнитѣ ин-

тереси сж насочени къмъ вешъта, а не къмъ техниката. Нѣма защо, следователно, училището да поставя работата съ главата надолу и да я прави неразбрана и неприятна за децата.

Може би, въ повечето случаи произведенията на ржчния трудъ нѣма да сж свършени, но тѣ ще бждатъ такива като произведения на духа. допълнени съ помощъта на въображението и фантазията. Важна е идеята, мисълъта. Техниката е второстепененъ продуктъ, който се налага и придобива въ процеса на самата работа.

Не се иска толкова владение на техника отъ страна на учителя, отколкото идейна подготовка, обмисляне и организиране на работата, която следва да се зададе на ученицитѣ. Така учителятъ става господарь въ класа и сполучливо използва всички моменти отъ образователната работа. Това се отразява и върху ученицитѣ. Въ такъвъ случай тѣ работятъ съ голѣмо внимание, преданостъ и даватъ изискана работа. Тѣзи обстоятелства развиватъ въ ученика съзнание за сила, която му дава довѣрие въ собственитѣ способности, предизвиква по-усилено внимание и създава мотивирана радостъ. Такова психологическо разположение гарантира сигуренъ успѣхъ.

Работата ще бжде оправдана и достигането на учебната цель гарантирано, ако:

1) задачата е ясна, психологически добре подготвена и логично мотивирана въ съзнанието на детето съ помощъта на непосредствено разглеждане на самия предметъ, който служи за образецъ и ще се работи;

2) материалитѣ за работа сж правилно и съответно на предмета избрани и приготвени, като се държи и на изискването работата да се извърши най-бързо и най-резултатно;

3) инструментитѣ сж предварително приготвени, да не се явява въ процеса на самата работа нужда отъ уреди, които не сж на разположение;

4) измѣренията сж добре подготвени и изискано съобразени съ службата на предмета, силитѣ на ученицитѣ, наличнитѣ инструменти и материала за работа;

5) второстепеннитѣ нѣща и украшения сж избѣгнати, като излишни подробности, които съ нищо не уясняватъ вложената идея въ предмета;

6) конструкцията и функцията на предмета сж ясно очертани и свързани въ съзнанието на ученика.

Изобщо, добре разбраната ржчна работа въ основното училище нѣма за цель да изучава техника, а си поставя за задача да покаже на първо мѣсто образуването на предметитѣ: какъ едно духовно построение става материаленъ продуктъ съ помощъта на материалъ и инструменти. Предметътъ на ржчната работа е материализиране на идеи, а дейността, нуждна за това, е самата работа. Когато работата е насочена къмъ материализиране на собствени идеи, тогава имаме истинско творчество, къмъ каквото трѣбва да се води детето.

Въ този духъ схваната и приложена, ржчната работа се преобразява въ истинско преживѣване, чрезъ което се хвърля ши-

рокъ погледъ върху живота и се разбира стойността и значението на материалната култура. Ученикътъ схваща, че цената на нѣщата не се състои само въ външната имъ форма, а въ тѣхното добре обмислено духовно съдържание, въ практическото разрешение на предварително поставената идея. Тѣй чрезъ ръчната работа най-хубаво ще се служи на девиза :

— Училището да бжде винаги на предна линия въ стремежа за приобщаване на младитѣ къмъ действителността и за подготовянето имъ да градятъ успѣшно бждещето.

Сѣйко Василевъ,

училищенъ инспекторъ въ гр. Берковица.

Училищна и обществена дейность.

Не малко се е писало и спорило за значението и отношението между учебно-възпитателната (училищна) и извънучилищна (обществена) дейность. Обикновено така се разграничава работата на учителя, като се питаме, коя отъ тия дейности е по-важна, по-необходима отъ образователно и обществено гледище. Коя отъ тѣхъ е по-интересна и влиза въ прямитѣ обязанности на учителя, на коя трѣбва да се отдаде и отдѣли повече време и енергия? Коя отъ тѣхъ трѣбва да бжде центъръ на неговата образователна дейность? Или би трѣбвало да се отдаде съ достатъчна сериозность и на дветѣ?

Отговоритѣ и различнитѣ схващания върху тия въпроси сж доста противоречиви и зависятъ отъ една страна отъ обществената срѣда (битовитѣ, културно-стопански, политически и други условия), въ които работи учителя. Зависятъ и отъ голѣмината на селището, близостта му до града, дали има добре организирани обществени учреждения — читалища, кооперации и др., дали има достатъчно интелигенция, културна находчивость и интересъ отъ страна на училищнитѣ, духовни, административни и др. власти, както и отъ връзката, сцеплението на органиитѣ и учрежденията помежду имъ и отношенията имъ къмъ населението, и какъ то ги тачи; зависи отъ разбиранията, работливость и преданностьта на учителя; зависи най-после и отъ схващането за ценностьта и характера на училищната и извънучилищна дейность.

Ако центъра на работата на учителя пренесемъ повече извънъ училището, между по-възрастнитѣ, за да ги направимъ по-културни, по-морални и по-добри стопани и българи, което е необходимо за нашата общественность, то го измѣстяме отъ предназначението му и го правимъ повече общественъ и политически деятель.

Действително, за стопанското и обществено възпитание на гражданитѣ следъ училището, е недостатъчна слабата дейность на читалищата, народни университети, сказки, събрания, кооперации и пр., въ които главенъ деятель е пакъ учителътъ, обаче, други институти нѣмаме. По-рано това обществено възпитание се творѣше въ политическитѣ клубове. По-късно, когато се разбира, че това политическо възпитание е вредно за нашата обществе-

ност, следъ разтурянето на партиитѣ, се създаде специаленъ институтъ за обществено възпитание. — Обновата, обаче, като че и тя не запълни тая празнина и не донесе очакванитѣ резултати, за политическото превъзпитание на нашия народъ. По-късно имаме друга тенденция — да се активизира дейността на културно-стопанскитѣ институти и професионални организации, като се заангажиратъ въ тѣхъ по-буднитѣ граждани и държавни органи и се продължи процеса на общественото възпитание. Но и въ това направление пакъ се заангажира и задължи най-много учителътъ. Безспорно, че неговото мѣсто е и тука, но е ли той достатъчно подготвенъ, достатъчно свободенъ, гарантиранъ и способенъ да твори или доизгражда общественото съзнание и на по-възрастнитѣ. Съ тоя ангажиментъ не би ли загубило нашето младо поколение, училището и обществото? Съ това раздѣляне на силитѣ си и времто си, не би ли занемарилъ училищната си работа, и вмѣсто тукъ да проява творчество и усилие, за да насочи ученицитѣ къмъ правилно развитие, къмъ придобиване на културни ценности и здраво обществено съзнание, то да създава отъ тѣхъ повърхностни и бездарни личности и бездѣлници, товаръ за него и обществото. Който добре разбира образователната и обществената смисълъ на училището би оставилъ, осигурилъ и подкрепилъ учителя тукъ да работи, защото много нѣщо има да направи учителя въ училището за положителното възпитание на нашата младежъ и я предварди отъ много пакостни действия. Периодътъ на училищното възпитание е периодъ на най-деликатно развитие, на най-усилено въздействие, възприемане и създаване на утрешния гражданинъ, и отъ огромно значение за бждещето му съзнание.

Организацията и ръководството на допълнителното възпитание трѣбва да бжде предоставено на други фактори, на които учителътъ може само да сътрудничи, помага и контролира, защото това следучилищно образование трѣбва да бжде въ пълнъ контактъ съ училищното образование, да го продължи, развие и доизгради. Но тукъ ще трѣбватъ вече и други деятели, които да иматъ връзка съ учителя.

Иванъ П. Андреевъ — Габрово.

Годишното разпредѣление на учебния материалъ

Теорията, за да бжде здрава теория, трѣбва да се хвърли и постави въ казана на практиката и да издържи кипежа, що става въ него. Практиката, т. е. сблъсъкътъ съ действителността, всѣкога дава здрави, изпитани и полезни резултати. Учителътъ трѣбва да бжде практиченъ теоритикъ и теоритиченъ практикъ. Научнитѣ факти и постижения той трѣбва не само да вложи въ ума си, но и да ги приложи въ работата си, да изпробва тѣхната здравина, трайностъ, приложимостъ и полезностъ. Пакостното и малополезното трѣбва да се изпари изъ казана на училищната практика. Не само това. Излишното, малоценното трѣбва да се отстрани. Онова, що отнема време, граби много сили, а дава проблематични резултати, следва да се изостави.

Въ днешното школо има твърде много излишни повели и изисквания. Твърде много време се губи, не малко сили се хаятъ за нѣща не отъ значение и не съ добри резултати. Такава повеля и такава работа е *годишното разпредѣление на учебния материалъ*, каквото, — по традиция, а и по програма и правилници, — всѣки учителъ е длъженъ да си изготви въ началото на учебната година.

„За да има равномерности въ занятията на ученицитѣ и за да се избѣгне претрупване и бързане въ края на учебната година, учителътъ е длъженъ да си изработи въ началото на учебната година нѣй-късно до 1 октомврий учебенъ планъ, въ който, съобразно съ времето и числото на часоветѣ, да разпредѣли учебния материалъ на срокове по възможностъ на закржглени и завършени части. Преписъ отъ учебния планъ се предава на директора, респективно главния учителъ, който го държи на разположение на ревизоритѣ“ (§ 78 отъ Пр. Н. О. У.)

Въ новата Програма за народнитѣ основни училища (1935 г.) се иска нѣщо повече: искатъ се „*подробни учебни планове на всѣко училище и отдѣление*“, изработени отъ учителскитѣ съвети и одобрени отъ Околийскитѣ училищни инспектори. Такива „подробни учебни планове“ трѣбва да се изработятъ по нравоучение въ I, II, III, IV отдѣление, по предметно учение въ I и II отдѣление, по родинознание и природознание.

Основанието е важно, силно и сериозно. При всѣка работа, при всѣко творчество трѣбва, безспорно, да има система, планъ. Безпланната дейностъ е лутаница и лучканица. Безпланната работа стои върху случаитѣ и случайността, следователно, е съ съмнителни резултати. И хора, и дружества, и съюзи, и голѣми организации, че и могъщи държави си начертаватъ планъ на своята дейностъ. Предъ очитѣ и вниманието имъ всѣкога стои една целъ за достижение. Напрѣгатъ умъ, пушатъ въ ходъ знания, открития, разни сръдства, въобще, за да се добератъ до поставената целъ. И, забележително: въ тази дейностъ, въ тази работа къмъ целта, тѣ дирятъ и откриватъ много сръдства, които иначе, отпървомъ, не сж и подозирали да съществуватъ и че

могатъ да бждатъ въ съдействие на провеждания къмъ цельта планъ. Въ процеса на работата се разждатъ, явяватъ и идватъ сръдствата, т. е. помощнитъ фактори. Значи, въ сложения къмъ известната цель *планъ*, не се слагатъ още въ началото всички детайли и най-малки подробности. Тѣ ще дойдатъ въ последствие; тѣхъ ще открие, *работейки*, планосъставителътъ, планоизпълнителятъ. Неможе и иначе. *Планъ съ детайли е спъвачка*. Той е поставилъ трасе. Отклонки нѣма. Той е всесиленъ; той, планътъ, стои предъ дейността. Отворишъ — погледнешъ — действувашъ. Този е пжтътъ! Може да се яви непредвиденъ съдейникъ. Планътъ знае своето — той е строго очерталъ пунктове, пжтища и сръдства. Творецътъ е безъ размахъ, безъ крила—за него *първото* е планътъ, *второто* — работата. Творецътъ не е самостоенъ, съ замашка творецъ. Отъ рамкитъ на плана той не види сочната, свежа и пълна съ богатъ материалъ и възможности околностъ. Изъ пжтя си не види новото, непредвиденото, но важното. Творецътъ става робъ на плана, а робътъ не е добъръ творецъ: той се движи стѣснително, смутено, раболепно, тѣсногрѣдо и въ тѣснота...

Нѣщо подобно виждамъ азъ въ нашето годишно разпредѣление на учебния материалъ. Учителътъ се хвърля въ работа за изготвление на обширенъ планъ. Взема календаря отъ две години — текуща и идеща (ако още не е излѣзълъ, ще трѣбве да го намѣри); ще извади учебни дни и дати; ще изчисли учебнитъ часове; ще извади понедѣлници, вторници, сръди и т. н.; ще вземе предъ себе седмичната програма, учебницитъ, програмата и пр. и пр. книжа и бумаги за учебенъ материалъ и ще разпредѣли последния съ огледъ на полученитъ часове по разнитъ учебни предмети. Освенъ това, още тукъ ще трѣбва да предвиди, съ какви нагледни сръдства ще си послужи; где и какво ще наблюдава, съ какъвъ материалъ ще допълня и т. н.

Работилъ съмъ много години такъвъ подробенъ, но убийственъ *планъ* — *разпредѣление*. Мжчилъ съмъ се всѣчески да го следвамъ и работя по него, — нали за това е той, и нали за това е положения неимовѣренъ трудъ за неговото изготвление? Иначе, каква смисълъ има да стои въ дневника ми за ... инспектора?

Работихъ по него, но действителността го разби на пухъ и прахъ. Отъ него ми остана само спомена за похабени часове, не! — а дни ...

Минавамъ часъ следъ часъ, вземамъ урокъ следъ урокъ, — хвърлямъ погледъ въ плана си, — тѣй грижливо и съ такова рачителство на време, нерви и сили изготвенъ, и си казвамъ: защо ми е всичко това, когато училищната действителностъ, училищнитъ нужди и детскитъ прояви разпукватъ неговитъ рамки и отминаватъ неговитъ детайли? ... Стоя като предъ разрушено скжпо дѣло.

Разочарованъ отъ такъвъ планъ, изработихъ си и работихъ по другъ—по-опростенъ, но, се пакъ, планъ. И, — нека го кажа тукъ!—добихъ резултати далечъ не по-лоши отъ тѣзи при първия планъ. Учебниятъ материалъ по разнитъ учебни предмети разпредѣлямъ споредъ месечнитъ учебни часове по тѣзи предмети, безъ

другитѣ подробности: нагледни срѣдства, наблюдения, допълни теленъ материалъ и пр. Добихъ единъ *краткъ планъ*, но, се пакъ, *напътникъ*, който вѣрно ми сочи целта и дава срѣдствата — методичнитѣ единици. Работилъ съмъ и по още по-съхратенъ, — само *скица — планъ*. Очертавамъ си въ голѣми групи по сезони, празници, области, максими и пр., — учебния материалъ „за да има равномѣрности въ занятията на ученицитѣ и за да се избѣгне претрупване и бързане въ края на учебната година“, както се казва въ Правилника за народнитѣ основни училища. Учебницитѣ съ подредбата на учебния материалъ ни улесняватъ въ това отношение. Въ такъвъ случай не ми сж нуждни ни броя на учебнитѣ часове по месечно и годишно, нито пъкъ онѣзи излишни подробности, за които стана дума по-горе. Тѣ ще дойдатъ на своя редъ само когато нуждата ги извика: така тѣ ще бждатъ и по-подходни и по-умѣстни. По този планъ — скица азъ следя, разбира се, срокове, сезони, месеци, теми. Следя, за да не избързвамъ, нито пъкъ да окъснявамъ...

Оглеждамъ и провѣрвамъ се по отношение резултатитѣ и работата си съ такива разнокалибрени планове — разпредѣления. Работейки съ последния *планъ — скица*, — слава Богу! — нищо не съмъ изгубилъ, още по-малко — детето и обучението. Напротивъ, спечелилъ съмъ свободата на действие и изборъ на теми, които не съмъ можалъ да предвидя при съставянето на годишното разпредѣление. Случаи и случки изъ детския животъ, видѣно и чуто изъ околната срѣда като нѣщо важно и ценно, широко и свободно използвахъ и като материалъ за образование (издигане интелекта), и като такъвъ за възпитание (облагородяване сърдцето) на детето. Ние трѣбва да дадемъ *повече* за възпитанието на детето, да дадемъ повече на неговото сърдце, за неговото нравствено съвършенство. Защото по планове и програми ние даваме премного на ума, а много малко на душата. Животътъ ни поднася въ своето всѣкидневие и буенъ кипежъ *най-разнообразенъ материалъ за сърдцето на детето*. Този материалъ иде съсъ и отъ многоликия животъ; той ще ни го даде, той ни го дава всѣки день. Този и такъвъ важенъ материалъ „отъ живота за живота“ ние не можемъ да предвидимъ, предугадимъ и вложимъ въ „подробния планъ“ за день-два-три въ началото на учебната година. Ако трѣбва да въведемъ *живота*, — този учителъ надъ учителитѣ, — въ училището, ние не трѣбва да го влагаме и вковаваме въ тѣснитѣ рамки на единъ голѣмъ планъ. Нѣщо интересно изплува ли предъ насъ, предъ ученицитѣ ни — ще го грабнемъ и внесемъ въ училище и, *мимо плана*, ще работимъ съ него и върху него. Тогава ще имаме живо, свежо, интересно и съ отлични резултати обучение.

Въпроситѣ на живота, които времето поставя, а течението издига, като рожба на развитието, не могатъ да влѣзатъ въ нашия *ранъ*, така да се каже, *планъ*, по простата причина, че тѣ не сж още родени, за да бждатъ поставени. За примѣръ: саморазпра на съседи; дете пукнало главата на другарчето си; буря се извила и страшни пакости причинила и т. п. Такива именно *актюелни теми* — *злободневки*, подхванати навреме и съ настроение, даватъ много на ученика, обаче, тѣ навреждатъ и подриватъ пред-

варително изготвения подробенъ (по дати и методически единици) и прецизенъ планъ. Нарушенъ е редътъ и цѣлостта му. Темитъ, обаче, — ще се съгласимъ съ това, — както и обработката имъ, интересътъ и настроението въ класъ сж по-ценни, отколкото планътъ и цѣлостта му. Заради плана не бива да се жертвува добресложения материалъ, възвишения духъ и отличното настроение, които сж отъ грамадно значение за възприемането и влагането имъ дълбоко въ детската душа...

И при най-педантния, най-ревностния стремежъ да се следва и изпълни точно годишното разпредѣление на учебния материалъ, това не може да се постигне. Животътъ въ училището го подрива, училищната действителностъ го промѣня, измѣня и бавно събаря.

Ето що съмъс и отбелязалъ презъ една учебна година къмъ годишното си разпредѣление, като нечакани, непредвидени и случайно стекли се обстоятелства, които сж го разстроили и опорочили: пжтуеще кино, препоръчано отъ М. Н. П.; посрѣщане учи, тели-екскурзианти; събрания на главнитъ учители по-спешни въпроси; подготовка на забава при Християнското детско православно д-ство (по нареждане); 20-дневно отсъствие на една колега, 13-дневно на друга и 25-дневно на трета, при които случаи трѣбваше да се занимаватъ и тѣхнитъ отдѣления; по единъ часъ се говори за народнитъ будители, гората, гроздето и др. т.; епидемията „щарка“, почнала отъ II. отдѣление и залѣла последователно I, III и IV. отдѣления, продължила 45 дни и при която отсъствуваха дневно по 15 до 32 деца отъ всичко 44 до 50; затваряне училището поради студъ, конференции, тържества и пр. непредвидени при изчислението на учебнитъ часове.

Явно е: отъ плана, като стройна цѣлостъ, която сме си начертали за следване, „за да има равномѣрностъ въ занятията на ученицитъ и за да се избѣгне претрупване и бързане въ края на учебната година“, — почти нищо не остава. Учителътъ е заставенъ, волею-неволею, да го следва въ общи черти, въ неговия общъ видъ, въ неговия скелетъ. Е добре, защо тогава още въ началото да го не съставимъ въ такъвъ (общъ, едъръ, скелетенъ) видъ? Защо е онова губи-време за съставянето му съ онѣзи голѣми и излишни подробности? Защо е това предварително дигрени на срѣдства и материалъ за методическитъ единици, когато впоследствие училищниятъ животъ съ своитъ случки, случаи и нужди ще ги помете и порине? Защо, въобщо, ни е нуженъ такъвъ планъ, — рожба на старание и усилие, — когато ще бжде разрушенъ? Защо, най-сетне, учителътъ да бжде изправенъ въ смутъ и горчило предъ разрухата на едно свое дѣло?...

Държа за плановата, системната работа, за плановото и системно обучение. Така съмъ работилъ — така и работя. Безъ планъ се отива къмъ лутаница и смушение, движение изъ простнала се дебела мъгла. *Планъ трѣбва! Планътъ, обаче да бжде въ най-едри щрихи!* Годишниятъ учебенъ материалъ по учебници и програми да се подѣли на три — четири или петъ голѣми групи, като се изхожда отъ учебното време. Най-добре и най-продуктивно се

работи презъ месецитѣ октомврий до мартъ. Въ това време ще трѣбва да се мине съществената и голѣма частъ на учебния материалъ. Априлъ, май и юний съ настѣпващитѣ горещини, съ хубавитѣ дни за игри, излети, екскурзии и мжчителната задуха въ класната стая и умората въ учениковата душа, — ще взематъ малка, незначителна частъ отъ учебния материалъ. Добре е, щото тѣзи месеци (априлъ, май и юний) да се предвидятъ за обучение и учение повече *вънъ*, на *открито*, да се отдадатъ на тѣлесното възпитание, изгубило не малко презъ лошитѣ есенни и зимни дни. За презъ тѣзи месеци планътъ ни трѣбва да отреди мѣсто за много игри, много пѣсни, много излети и разходки, но не само за радостъ, здраве и наслада, но още и за работа, трудъ. *Приятното съ ползното — удоволствието съ труда трѣбва да се съединятъ въ едно неразривно цѣло въ плана ни за дейность презъ тѣзи месеци.*

Класътъ ни — класъ на открито! . . .

Безъ много трудъ и губи-време (трудътъ и времето си ще отдадатъ за друга работа въ училище и пакъ за ученика, вземайки учебния материалъ по програмата за О. Н. У. 1935 г.), азъ ще си изработя единъ планъ, по *смѣтане* въ II отдѣл., напри-мѣръ, който горе-доле ще има следния видъ:

I. Септемврий и октомврий: образуване на числата — до 100 съ десетици; запознаване съ 20, 50 и 100 лева; стотинки; образуване, четене и писане на числата до 100 съ десетици и единици; запознаване съ сантиметъръ и сантимиляръ.

II. Ноемврий и декемврий: умствено събиране и изваждане въ кръга на числата до 10; таблица за умножение.

III. Януарий и февруарий: сжщо; дѣлене и мѣрене въ кръга на таблицата за умножение.

IV. Мартъ и априлъ: римски цифри, часовникъ; умножение двуцифрени числа съ едноцифрени.

Такъвъ планъ, въ общи и едри линии, позволява известно предвижване напредъ, изоставяне на нѣкои методически единици и повратъ пакъ назадъ къмъ тѣхъ. Еластичността му не вреди на неговата обща конструкция и здравина — *предвиденото ще бжде минато!* Констатира ли се закѣсняване, ще се наложи по-усиленъ трудъ, едно допустимо и поносимо отъ ученицитѣ избръзване. И всѣкога предъ очи ще е и ще бжде *програмата* — първообразътъ на този планъ, по която е съставено годишното разпредѣление. Никой не губи! Само бумагщината е въ загуба. Печели учителътъ; печели въ време, сила и трудъ. Печели и обучението; става по-приятно и по-полезно.

Да поставимъ на спокоенъ обсъждъ този важенъ въпросъ! Тукъ не е въпросъ за бѣгане отъ работа и задължения. Не е мжчна рабата да се препише едно разпредѣление отъ нѣкое ръководство — па и има готови отпечатани вече такива, — и да се заспи на дебелия постеля на . . . плана. Всичкиятъ въпросъ е въ това:

Написанъ планъ ли — или творческа дейность?

Планътъ — или работата?

Буквата — или дѣлото? . . .

Василь Стоицев,
учителъ въ с. Телишъ.

Една година обучение по аналитичния четмо- писенъ методъ.

(Общи впечатления)

За по-правилна преценка резултатитѣ отъ обучението по начално четене и писане по аналитичния (думозрителенъ или непосредствено-аналитичния методъ), би трѣбвало да се взематъ предвидъ и други изводи, направени отъ учители практики, които сж водили обучението по единъ отъ горнитѣ аналитични методи и сж почувствуваели неудобствата и резултатитѣ отъ това, както азъ — следъ толкова годишно ржководене първо отдѣление по синтетиченъ пжтъ, днесъ почувствувахъ, колко по-голѣми сж резултатитѣ при работата ми по единъ отъ горнитѣ аналитични методи.

Не ще убеждавамъ никого въ това, че постжпжкѣтъ, който г. г. Д. Правдолюбовъ, Хр. Николовъ, Асп. Крайчевъ, Виолино Примо, Николай Тодоровъ и др. непосредствени работници въ учителската практика ни обосноваватъ, е най-добъръ, най-економиченъ и най-съобразенъ съ природата на детето, *т. е. психологически най-оправданъ. Това може да почувствува всѣки учителъ въ работата си.* Съ нашитѣ изводи ние не целимъ да препоръчаме, а да констатираме факта само.

Ще изкажемъ общи впечатления за резултатитѣ, сравнявайки ги съ онѣзи, които сме имали презъ други години, когато ржководѣхме отдѣлението по синтетичната метода.

Бавно и слѣто четене. То е непосредствения резултатъ отъ първитѣ уроци, отъ първия часъ по езикознание. Детето отдѣля специаленъ часъ за изучаване на буквата (звука), но то я отлжчва отъ нѣкоя позната дума, която то толкова обича да изговаря (мама! мамо! и др.), пише я печатана, рисува я, моделира я и после пакъ я изговаря и чете въ самата дума, като словесна цѣлость. Теоретичната обусновка на този постжпжкъ е ясна: отдѣлниятъ звукъ не сжществува, особено съгласния, който изговоренъ, влѣче следъ себе си другъ звукъ (мъ, лъ, гъ и др.).

Детето, познало първия белегъ, го изговаря малко удължено, вториятъ изговаря съ огледъ на първия, третиятъ — съ огледъ на първитѣ два, и всички — съ огледъ на цѣлостта.

Първитѣ впечатления отъ работата сж, че буквуването е избѣгнато. Избѣгнато е и сричкуването, понеже се изучаватъ цѣлостни изрази, и само въ специаленъ часъ се запознаватъ съ сричкитѣ, когато е необходимо да се научатъ да пренасятъ думитѣ. Думуване (четенето изреченията съ пауза следъ всѣка дума), отъ което не можемъ да се отървемъ минали години, съсрѣдоточавайки усилията си децата да не звукуватъ и сричатъ, сжщо избѣгнахме по единъ много лекъ начинъ чрезъ упражнението въ цѣлостно четене. Малко по-късно, децата четатъ думитѣ въ изречението винаги съ огледъ на цѣлостта.

Любовь към четенето и художествения усѣтъ. Възможноститѣ, които посочихме по горе, ни позволиха да съсредоточимъ вниманието и усилията си още отъ първитѣ часове да създадемъ у първацитѣ любовь къмъ четенето и чувството къмъ хубавото въ езиковитѣ цѣлости. Стенниятъ букваръ е въ помощъ за това. Специални кжси четивца за случки изъ непосредствената детска действителностъ, хубаво подредени и художествено издържани, още при запознаването съ буквитѣ се четатъ изразително и художествено.

Каква голѣма разлика между часоветѣ, които карахме съ първацитѣ по синтетичната метода и сега! Въмѣсто съ часове да се преповтарятъ праздни приказки, да се изучаватъ мъртви букви, ние четеме и декламираме художествени четивца. Интересътъ у децата къмъ четенето при аналитичнитѣ методи е несравнено по-голямъ.

Страстната любовь на художника къмъ неговия предметъ е сърдцето на всѣко изкуство. Безъ любовь е невъзможно художественото творчество — говори голѣмиятъ художникъ и педагогъ Толстой въ едно отъ писмата си отъ 1889 година. Любовь къмъ четенето и художествения усѣтъ трѣбва да буди началното четене, а не преумора и досада. Първитѣ стѣпки сж най-важни.

Самостоятелно четене. То е може би най-радостното явление. Съ нѣколко познати букви, децата четейки съ огледъ на цѣлостта, можаха да четатъ въ цѣлия букваръ. И това четене, особено въ началото, е истинско творчество: съ познати само нѣколко букви отъ предварителнитѣ упражнения, тѣ четѣха навредъ изъ буквара, даже вземаха книжки отъ вънъ. Това тѣ вършеха безъ наша препорѣка, и то е единъ указателъ за любовта имъ къмъ предмета. За отбелязване е, че презъ други години, чакъ до края на учебната година, не можеха свободно да четатъ, и опита си къмъ прочитъ на новъ текстъ тѣ правѣха не съ такава охота, както сега.

Днесъ цѣлата наша околия работи по аналитичнитѣ методи и съ голѣми резултати. Имали сме възможностъ при отдѣлни случаи да сравняваме началенъ прочитъ на ново четиво отъ наши ученици и други, обучавани по синтетичната метода, Резултатитѣ сж ме насърдавали.

Общо за резултатитѣ по новия пѣтъ. Въ заключение на изводитѣ си, дължимъ да кажемъ и това, че за резултатитѣ си отъ работата по новия методъ е още прибѣрзано да говоримъ. Ние набелязваме само първитѣ си впечатления и то съ общи думи.

Интересътъ, който се възбужда у децата при първитѣ уроци и въ предварителнитѣ упражнения, и онази любовь къмъ книгата, която се насажда още презъ първитѣ дни на обучението по четмописа, ще дадатъ неминуемо по-добри резултати. Изхождайки отъ непосредствени впечатления и наблюдения въ работата си презъ една година, съ особено задоволство подчертаваме това. Крайнитѣ резултати ще се почувствуватъ по-късно: презъ втората и третата учебни години. Нека да се надѣваме, уповавайки се на добритѣ впечатления, които имаме до сега. Тѣй и мето-

дицитѣ, когато искатъ да наложатъ и проагитиратъ известно свое гледище по единъ отъ двата метода (аналитично и синтетично) правятъ анкети за резултатитѣ съ *ученици отъ горнитѣ одтѣления*, едни ръководени по аналитиченъ, други по синтетиченъ методъ.

Всѣки случай, аналитичниятъ четмописенъ методъ носи само добри страни. Той е златниятъ и най-кѣсиятъ пѣтъ, по който трѣбва да запознаваме децата съ буквитѣ; пѣтъ, по който ще изхабимъ най-малко учителски и детски сили, за да постигнемъ целитѣ на началното обучение по четене и писане.

II. Учители-писатели

Николай Вълевъ

1. Трайко Симеоновъ

Въ последнитѣ години нашата детска литература се обогати съ твърде много книги, които свидетелствуватъ за голѣмитѣ грижи на нашитѣ писатели къмъ нейната съдба, а отъ друга страна — за небивалия интересъ всрѣдъ малкитѣ четци къмъ родната книга. И ние не можемъ да отречемъ похвалнитѣ усилия, които се полагатъ за нейното процъвтване и обособяване като отдѣлна литература, съ свой образъ, свои сюжети, технически похвати и отличаваща се, преди всичко, съ висока художественостъ. Днешното дете е съ сравнително изработенъ художественъ усѣтъ, и то съвсемъ не би се задоволило, ако му се предложи долнопробна стока.

Напредѣкътъ въ това отношение е огроменъ. Само трѣбва да си припомнимъ, какви и колко бѣха списанията и книгитѣ за деца отпреди войнитѣ, за да не затваряме очи предъ наличността на хубавитѣ творби, на които се радваме понастоящемъ и които образуватъ цѣла библиотека, не всѣкому достъпна да си я набави. Нѣщо повече, тая детска литература извиква възхищението и на чужденци, които сж имали случаи да я видятъ на международни изложби, а сърби и хървати постоянно превеждатъ не само отдѣлни стихотворения или разкази, а цѣли книги.

А не бѣше лека задачата на първитѣ пионери въ областта на детската литература въ едни времена, когато се считаше, че

не е сериозно, щето единъ оформенъ вече и признатъ писателъ да пише за децата. Наистина тая заблуда падна отъ самосебе си, но трѣбваше да минатъ години, докато дойдемъ до това положение, че да нѣма писателъ, който да не е принесълъ своята данъ предъ българското дете.

Въ това отношение *Трайко Симеоновъ* има своя дѣлъ като творецъ — той е билъ всѣкога и си остава предимно детски поетъ. Повече отъ 30 години работи на това поле и започва да се проявява въ едно време, когато имаше само нѣколко книжки за деца отъ наши писатели, а детскитѣ списания: „Младина“, „Звездица“, „Свѣтулка“ и др. се пълнѣха съ преводи или наивнитѣ писания на още по-наивни и злополучни автори. При тѣзи именно лоши условия Трайко Симеоновъ трѣбваше да ни пропратъ пѣть и да бележи успѣхи, които се дължатъ изключително на неговата безкрайна любовъ и преданостъ да твори, въпрѣки многото несгоди и прѣчки, защото неговиятъ животъ е билъ, какъвто е животътъ на всѣки български учителъ.

Роденъ въ градъ Шуменъ презъ 1886 г. и отрасълъ въ дома на западналъ занаятчия, завършилъ педагогическо училище въ родния си градъ, той е трѣбвало твърде младъ да учителствува по селата, до като следъ Европейската война се премѣства въ гр. Шуменъ, а следъ това отъ 1922 г. въ София. Наредбитѣ отъ 19 май го пенсионираха. Сждба! Той, който обича толкова много чуждитѣ деца, трѣбваше по неволя да стане младъ пенсионеръ. Никои не би повѣрвалъ, че младоликиятъ и съ гжста черна коса Трайко е... пенсионеръ.

Неговото минало бележи творческия пѣть на единъ скроменъ литературенъ труженикъ, който никога не е ималъ намѣрение да блесне, не обича шума, нито очаква похвалитѣ на звани и незвани критици, а само твори по силата на една вътрешна потрѣба. Може би прекалената скромностъ — но не въ подобни случаи — не е особена добродетель. Какъ иначе да си обяснимъ, че за толкова много години, той е напечаталъ сравнително малко книги! И затова, на върно, официалната критика не му е обърнала внимание поне толкова, колкото той действително заслужава.

Прави впечатление, че Трайко Симеоновъ става редакторъ на нѣколко издания: презъ 1911 г. урежда сп. „Теменужка“, печатано въ Търново и излизало две години, обаче втората годишнина не е била довършена поради Балканската война; съ Виолино Примо издавали сп. „Детска градина“ за деца отъ доучилищна възраст; по-късно в. „Поточе“, превърнато впоследствие въ списание; билъ съредакторъ на сп. „Детски свѣтъ“; бившъ и настоящъ редакторъ на в. „Въздржателче“, уреждалъ е библиотека по естествознание при „Хемусъ“ и авторъ на читанки.

За пръвъ пѣть е печаталъ въ първото детско вестниче „Славейче“, излѣзло подъ редакцията на Дѣдо Благо, а после става редовенъ сътрудникъ почти на всички детски списания и вестници. Ведно съ това той напечатва книгитѣ: „Златното момиче“ — оперетка, за която написватъ музика поотдѣлно двама композитори: Маестро Атанасовъ и Янко Зехировъ и представяна въ Народния театъръ по случай юбилея на Димо Бойчевъ и на много училищни

сцени, стихотворните сборки, „Златни облачета“ през 1926 год., „Кой кого уплаши“, добре подредения сборник за утра и забави „Детско утро“, преведените от него книги „Христофоръ Колумбъ“ и „Какъ Мечо стана голѣма мечка“ и др.

Отъ цѣлата литературна дейностъ на Трайко Симеоновъ явно личи, че за него нѣма другъ миръ, освенъ тоя на училището и детето. Въ този свѣтъ той търси оправдание и утвърждение на своята личностъ, защото изглежда, че животътъ му е показалъ всичкото зло, което се е разлѣло надъ свѣта.

Нѣженъ поетъ и тихъ съзерцателъ, той страда подъ тежестта на своята голѣма мъжа и умѣе да ни реди хубави стихове, отъ които вѣе нѣкакво умиление и толкова хубава тъга. Най-силенъ е тамъ. Само желанието му да обхване и предаде повече моменти отъ живота на детето, както и да отбележи различните детски интереси, понѣкога го задължава да се настрои радостно.

Предавайки въ художествена форма впечатления и преживяванията на детето отъ непосредствено заобикалящата го действителностъ, той не ги подлага на особена анализа. Всичко е непосредствено и съ голѣма искреностъ предадено, сякаш самиятъ авторъ гледа съ очите си на детето и чувствува съ неговото сърдце. Той има вѣрни наблюдения надъ детската душа. Дългогодишното учителстване му е дало богатъ материалъ — отъ него той гребе съ сигурна ръка. Различните моменти въ живота и развитието на детето сж възпроизведени толкова вещо и при това вѣрно. Свѣтътъ на куклата, кончето и бабините приказки, съ своята мила наивностъ, радости, скърби и надежди отстъпва мѣстото си на училището. Малкиятъ първолакъ е съ повишено самочувствие. Той попада въ съвсемъ нова за него срѣда, която дава нови радости, но и налага задължения, каквито въ къщи е нѣмало. Неговиятъ житейски опитъ се разширява. Известни постъпки, чужди и негови, го каратъ да разсждава и да търси взаимната имъ връзка. Понятията добро и зло се изпрѣчватъ предъ него.

Авторътъ, обаче, сполучливо отбѣгва да не попадне въ тона на нравоучителъ. Сухиятъ и досаденъ дидактизмъ не се чувствува почти никжде, пъкъ и неговата целъ съвсемъ не е да поучава, а да създаде само чувства и настроение у своя четецъ. Само въ оперетката „Златното момиче“ иска да прокара мисълта, че доброто всѣкога се възнаграждава, но по-убедителенъ е, когато изтъква, че страданието служи като основа, върху която се гради човѣшкото щастие.

Ценните за учителя детски качества, доловени и изтъкнати отъ автора, ни сведочатъ, че детето не възприема действителността както възрастните, то си е своего рода поетъ, който одухотворява много неударени предмети, радва се и скърби заедно съ тяхъ.

Трайко Симеоновъ превъзсздава детския животъ на единъ крайно лекъ езикъ, напълно разбираемъ за малките, като отбѣгва сложните изрази и претрупаната речъ. Всѣко стихотворение е напълно изживѣно, оформено е въ съзнанието и затова е написано на единъ дѣхъ. То задържа отъ начало до края основ-

ното настроение и веднага се запечатва въ паметта ни. Особено това се чувствува, когато ни рисува природни картини. За него природата е крайно благодаренъ и интересенъ обектъ за съзерцание. Пролѣтътъ съ събуждащитъ радости и надежди е еднакво ценна съ тжжната, златолиста есенъ или мразовитата зима.

Може би никжде Трайко Симеоновъ не изказва толкова сполучливо своята голѣма и безкрайна любовъ къмъ децата, както въ стихотворението си „Детство“, въ което е изказалъ всичкото умиление и всичката тжга на възрастния презъ споменитъ за отлетѣлитъ безгрижни години.

Не по-долу стои „Моята родна къща“ — всичкото богатство на бедното дете, което прекарва тамъ своитъ дни благи между татко и мама.

Особено сърдеченъ и нѣженъ е той, когато подхване въ елегиченъ тонъ нѣкоя своя творба. И, може би, съ още по-голѣми успѣхъ биха били стихотворенията му, ако бѣха предназначени за. . . възрастни. Първиятъ му разказъ „Малкиятъ крадецъ“ разкри още на времето си всичкитъ му дарби да ни разказва толкова майсторски трогателни случки изъ живота на децата. Но все пакъ не бива да отричаме голѣмитъ успѣхи въ изминатия пѣтъ отъ „Малкия крадецъ“ и „Златни облачета“ до прекраснитъ „Горски теменужки“, едно рѣдко по своето изящество и по своята висока художественостъ издание, което напълно заслужено извика възхищенията на ценителитъ на истинската и непринудена детска поезия.

1. Педагогичията е господарка на всичкитъ царства. Отъ нейното състояние зависи, дали ангели или демони, дали глави или корени ще управляватъ или ще бждатъ управлявани; а между това, тази наука и до сега е останала назадъ и почти играе ролята на служия и въ много случаи трѣбва да проси милостиня.

2. Държавата ще има всичко, само когато има добри граждани. Отецеството не може да съществува безъ правовъ редъ, правовиятъ редъ — безъ граждани, а гражданитъ — безъ възпитание.

3. Доброто възпитание е най-добрата държавна икономия.

4. Който се грижи за училището, той се грижи не само за земята, но и за небето.

III. Белетристика

Трайко Симеоновъ

ПСАЛОМЪ НА СТАРИЯ УЧИТЕЛЪ

Не видѣхъ день... А много дни живѣхъ.
И всѣки день бѣ черенъ като нощъ,
и всѣка нощъ за свѣтлъ день копнѣхъ,
че вѣрвахъ азъ въвъ Божията мощъ.

Животътъ лихъ чертаеше ми пжтъ —
неравенъ пжтъ презъ урви и скали.
И виждахъ азъ далече, че горятъ
тамъ две очи, облѣни въвъ сълзи.

Тамъ две очи — съсъ пламъци мамливи,
замрежени отъ скръбъ — очитѣ на Христа,
тѣ гледаха ме кротко, мълчаливо,
съ надежда свѣтла и съсъ вѣра на свѣта.

И моятъ дѣлъ, печаленъ дѣлъ въ живота,
азъ минахъ само въ подвигъ и дѣла,
награда виждахъ въ святата Голгота —
тамъ виждахъ ясно участиа си зла.

И днеска, спрѣлъ предъ синура последенъ,
предъ свѣтлото и тъмното въ свѣта,
азъ чакамъ кротъкъ, мълчаливъ и бледенъ,
тъй както нѣкога Христось — смъртъта...

Приеменъ изпитъ

Чичо Витанъ Босилинъ отъ Гължбинци рече на стрина Витаница:

— Жено, пригответи каквото трѣбва за утре: трѣгваме съ Искренчо у София!

— Ле-ле, дойде ли време! Не е ли още рано?

— Не е рано. Гимназията се отваря, а Искренчо трѣбва вече да е тамъ за изпита, за приемния изпитъ.

Вършитбата бѣше привършена. Слънчогледитѣ бѣха презрѣли, сливитѣ почервенѣли, а тиквитѣ по градини и плетища жълти пожълтѣли. Лястовици и щъркели си бѣха отишли. Останалъ бѣше само единъ щъркелъ съ строшено крило, на брѣста въ двора.

— Виждате ли го? И той като мене е, — каза Чичо Витанъ и замислено го загледа.

Чичо Витанъ бѣше раненъ и останалъ съ малко парализирана ржка отъ войната.

Гледа щъркела и после добавя:

— Ама азъ и съ една ржка мога, а той не може съ едно крило. . . Клетникъ! Ще го приберемъ зимъсъ въ нашия плѣвникъ да зимува.

Гължбинци, малкото тѣхно селце, съ засипани отъ праха на харманитѣ зелени дървета, започваше своята есенна почивка. Високитѣ викове подиръ конетѣ по харманитѣ бѣха престанали. Сега и Чичо Витанъ остана свободенъ, и преди да настѣпятъ дни за оранъ, реши да замине съ първородното си четиринадесетъ годишно момче за София, за да го даде да се учи въ гимназия. Той не бѣше имотенъ човѣкъ, дори може да се каже бѣше много беденъ, но живѣеше съ една мисълъ и надежда, която топлѣше сиромашката му душа: имаше силно желание да даде образование на детето си. Другъ имотъ нѣмаше, освенъ малката като колибка кжшурка съ щръчето гнѣздо на брѣста, пенсийката отъ двесте лева и две нивици отъ петъ-шестъ декари земя. За да може да поддържа семейството си, помагаше и на чужди. Самъ Искренчо пасѣше презъ лѣтото стадо овци на богатитѣ селяни въ Лѣтовци за три крини жито, чифтъ цървули и колкото изяде хлѣбъ, млѣко и сирене.

На утрото Чичо Витанъ и Искренчо бѣха готови за пѣтъ. На двора, предъ малката кжщичка, стоеше мулето, оседлано съ едно пѣстро чердже, натоварено съ завързани и праметнати две торби — въ едната хлѣбъ, въ другата — дрехи.

— Цѣлувай ржка на майка си за сбогомъ! — рече Чичо Витанъ. Искренчо приближи. Синитѣ му кротки очи се натжиха. Майка му го прегърна и се просълзи.

— Да се пазишъ, чедо, и да ни пишешъ писмо!

Откъсна отъ лехичката здравецъ и му подаде.

— Да си здравъ и съ здраве да се върнешъ!

Излѣзоха отъ двора и поеха пѣтя покрай рѣката, подъ върбитѣ, извънъ село.

Пътът за София върви презъ поле, презъ планина и пакъ презъ поле.

Чичо Витанъ вървѣше напредъ, а следъ него Искренчо, яхналъ мулето.

— Хе-е-е, тамъ; задъ Люлинъ, до ония облаци е София: далече е. Нощесъ, а може и утре да сме тамъ.

Вървѣха, гледаха наоколо,зираха се напредъ. Настана пладне. Умориха се.

Отбиха се отъ пътя въ пожъната нива, подъ крушово дърво. Седнаха да обѣдватъ. Черна пита хлѣбъ, лукъ, соль, червенъ пиперъ. Ядоха и пиха вода отъ малката кратунка.

Мулето хрупаше около тѣхъ сухитѣ стѣбла отъ стрънището.

— Тато, у кого ще сме у София, когато идемъ?

— У тетинъ ти. Той има къща тамъ.

Като вървѣха цѣлъ день и почти до полунощъ, като се лутаха до разсъмване, най-после намѣриха къщата, която дирѣха.

На края на „Лозенецъ“, при „Барутнитѣ погребѣ“, въ малка къщурка, недоправена още, неизмазана и непокрита цѣлата съ керемиди, живѣха тѣхнитѣ роднини.

Седмица следъ това, една утринъ въ гимназията дойде жена, въ пѣстро и скромно облѣкло, отъ срѣдата на народа, и рече:

— Кой сж тукъ, които изпитватъ ученицитѣ за приемъ изпитъ? Искамъ нѣщо да кажа.

— Какво има? — запитаха я.

— Господинъ учителю, имаме наше момче, държи изпитъ при васъ, болно е и не знаемъ какво да го правимъ. Баща му го доведе, остави го при насъ, отиде си, а ние нѣмаме съ какво да го гледаме, за насъ нѣма. . .

— Чие е момчето?

— Роднинско ни е.

— Какъ се казва?

— Искренъ Витановъ Босилинъ.

Намѣриха името въ списъка и после подириха изпитнитѣ му листове по аритметика и по български езикъ. Всички задачи бѣха решени. Прочетоха темата му: „Едно пътуване отъ моето родно мѣсто до. . .“. Бѣше написано:

„Моето родно мѣсто е село Гължбинци, Софийска околия. Но азъ никога не сжмъ пътувалъ отъ него до друго мѣсто. Всѣко лѣто баща ми ме даваше да паса чужди стада овци и кози. По цѣлъ день прекарвахъ на полето или на планината и не съмъ билъ въ друго село и другъ градъ. Едно виждахъ азъ — облацитѣ, които плаватъ по небето и тревитѣ, които растатъ по полето.

„Само сега пътувахъ отъ наше село до София, но нищо не можахъ да видя, защото ми бѣше много тежко и мислѣхъ за родното си мѣсто, което напускамъ. . . Но азъ искамъ да се уча...“

— Какво искате сега? — попитаха жената.

— Какво да правимъ това момче? Нѣма кой да помогне.

— Далече ли е?

— Не е много.

— Господинъ Билевъ, идете да видите какъвъ е случая! — рече директорътъ.

Въ гимназията, по това време, нѣмаше училищенъ лѣкаръ, учителитѣ сами правѣха посещения при заболявания.

Учительтъ Теодоръ Билевъ, нареченъ „Ангелътъ на гимназията“, тръгна за означената квартира. Дълго скита, криволи, лута се, най-после пристигна. Спрѣ се и влѣзе въ малка недовършени кѣщица. Той се удиви отъ бедността на живота подъ тоя покривъ. Спомни си своето горко детинство. Но надъ всичко, едновременно съ това, въ паметта му трепнаха последнитѣ думи отъ изпитната тема на момчето: „азъ искамъ да се уча. . .“

На малкъ дъсченъ наръ, безъ сламеникъ, върху тънка черга, лежеше въ единствената бедна стаичка малкото момче, покрито съ старъ селски клашникъ. Лицето му бѣше бледожълто. Очитѣ затворени, и две едри сълзи се бѣха търкулили и засъхнали на бузитѣ му. Едно голѣмо куче седѣше на заднитѣ си крака до него. Две кокошки влизаха и дирѣха да клѣвнатъ нѣщо въ стаята.

— Искренчо! — рече жената, — събуди се, дете!

Момчето не се обади. То нѣщо прошепна и се обърна на другата страна. Очевидно, имаше висока температура.

Наредени отстрани, до възглавката, лежеха училищнитѣ му книги.

— Ще те питаме нѣщо, Искренчо. Учителътъ ти дойде, — повтори жената.

Но то пакъ не отговори.

— Оставете го! Нека спи. Изглежда, не се помни.

— Бълнува все: въ съня си говори. „Искамъ да се уча“ — казва. Баща му го остави и рече: „Ще се учишъ, сине“, а нѣма съ какво да се издържа. Беденъ е, а и ние нѣмаме. Мжжътъ ми е разсиленъ въ една банка: получава колко да не мремъ отъ гладъ — той азъ и децата ни. А сега, и като е болно, какво да го правимъ? Щѣло да има за него помощъ отъ държавата, като синъ на инвалидъ, но още не сж отпуснали, не е прието въ гимназията.

Учительтъ помълча малко, погледна още еднажъ болното момче и рече:

— Не го безпокойте сега! Нека лежи! Ще повикаме лѣкаръ и ще го пратимъ въ болница. И, когато оздравѣе, ще видимъ кжде ще го настанимъ.

Лелята на Искренчо съ развалнуванъ гласъ каза:

— Голѣмо добро ще сторите, господине!

Въ това време Искренчо отвори очи:

— Но, азъ искамъ да се уча, лельо!

— Ще се учишъ, — отвърна учительтъ, — но най-първо трѣбва да оздравѣешъ.

Още сжция день Искренчо бѣше заведенъ въ „Александровската болница“. А когато, следъ седмица, оздравѣ, настани се въ кѣщата на учителя, при неговитѣ деца, записа се въ гимназията и стана единъ отъ първитѣ ученици.

— Съ какво ще гледаме и това чуждо дете? — рече жената на учителя, — не ни ли стигатъ нашитѣ три?

— Бжди спокойна, мила: гдето три, тамъ и четири. . . А пъкъ и скоро ще се създаде „Законъ за даровититѣ деца“. . .

IV. Изъ практиката за практиката

Ш. Бочевъ,

учителъ с. Златна Ливада, Чирпанско

Пенчо.

(Изъ моитѣ наблюдения надъ ученицитѣ въ отдѣлението ми).

18. XI. 1937 г.

Едва ли има дете, което да не обича приказкитѣ. Но Пенчо обича приказкитѣ необикновено много. Разправямъ ли нѣкоя приказка, Пенчо ококорва очички право срещу мене, следи всѣко мое движение, обръща се цѣлиятъ въ слухъ. И всичко що чуе, не изпуска. Заживѣва съ приказката . . .

Очичкитѣ му набѣбнали, тѣжни . . . Още малко и сълзички ще се появятъ . . .

Днесъ Пенчо си извади единъ зжбъ. Въ края на първия часъ. И съ скоростта на радио — предаването, цѣлото училище научи тази новина.

Преди нѣколко дни. Седи Пенчо на входната врата на училището. Минава край него Б-ски — директора. Пенчо най-приятелски го замолилъ:

— Иди ми донеси тетрадката отъ стаята — забравилъ съмъ си я. Да не влизамъ съ обувка.

Първия часъ следъ обѣдъ имаме писане. а втория — гимнастика. Но Пенчо си оставилъ тетрадката и молива въ кѣщи, защото — нали гимнастика имаме?

Едва следъ пълното опознаване на Пенча, наблюденията си надъ него прекратихъ.

Днесъ, втория часъ следъ обѣдъ, имаме тѣлесно възпитание. Но времето е лошо — дъждъ вали. Всички деца сж въ стаята. Още съ влизането ми при тѣхъ, Пенчо ме посрѣща ухилень:

— Приказка ли ни нагласи?

Той знае вече въ кои часове имъ приказвамъ приказки.

— На пладнина утре предметно учение да имаме, — ми каза той, когато имъ съобщавахъ програмата за утре.

Приказки, и то смѣшни. Допадатъ му. Комикъ е.

Думамъ му днесъ:

— Пенчо, голѣмъ комикъ си!

Пенчо не ме разбра и току проточи вратленце и изпустна едно „А?“

— Смѣхории, смѣхории много правишъ, — пояснихъ.

Пенчо се смѣе . . .

Умѣе да разказва. И то ефектно: съ мимики, движения, промѣняне на гласа . . .

И не само това — чудесенъ артистъ е!

„Дѣдо бѣлобради рѣпа взе да вади“.

Приказка отъ Ранъ-Босилекъ. Ще я играемъ. Но кое да бжде рѣпата? Търся нѣщо изъ стаята, което да направимъ за

рѣпа, та да се хване дѣдо бѣлобради. Нѣма — не можемъ да намѣримъ —

— Я (азъ) ще стана рѣпа, учителе! — ухили се Пенчо и право при мене дотича . . .

Комедията започна . . .

Дѣдо бѣлобради хваща рѣпата и дърпа. Пенчо здраво се хваналъ за чина — не се пуца. Дѣдо баба вика. Тича баба Мика — дѣдото презъ кръста хваща. Рѣпата опъватъ — тя се не поклаша! Баба внучка вика. Ето и малката Иглика . . . После Шарко . . . Гризана. Всички се напъватъ, рѣпата опъватъ . . . Цѣлата стая съ за-таенъ дѣхъ чака резултата. Рѣпата измъкватъ . . . Стаята гърми отъ смѣхъ и възторгъ . . . А нашата рѣпа — Пенчо — се хили въ ржцетъ на дѣдо бѣлобради . . .

22. XI.

Пакъ за Пенча. Закачихъ календаря-програма. На сѣщия е нарисувано какъ Кубратъ чрезъ снопче прѣчки дава съвети на-синоветъ си да се не дѣлятъ — да бждатъ единни.

Влизамъ въ стаята. Пенчо насочилъ очи къмъ картината:

— Каква е тази картина? Ами има ли на нея дяволи, ва?

А по-после чухъ, какъ Пенчо разправяше, че това било по-пове, а онзи на срѣдата — владика. — Разправи ни приказка за тѣхъ — за тази картина! — наново се обърна Пенчо къмъ мене.

25. XI.

Приказка „Градски музиканти“. Пѣтелътъ остарѣлъ и чорбаджията го изгонилъ. Пенчо, обаче, недоумѣва защо да го изгонятъ, когато сж могли да го заколятъ . . .

Ще драматизираме горната приказка. Пенчо дига най-голѣма врѣва. Иска да бжде ту пѣтела, ту кокошката. Правъ става, дига ржка, вика.

И . . . изведнажъ седна на чина си, дигна прилично ржка и се умълча. „Ни лукъ ялъ, ни лукъ мирисалъ“.

Какъ да се не смѣе човѣкъ? И какъ да го не дигне? — Изпълни човѣка правилото: „Който прилично дига ржка, той ще стане“ . . .

26. XI.

Говоримъ съ второ отдѣление:

— „Златна Ливада“ пишемъ съ голѣми букви.

— Защото сж голѣми кжщитъ — прекжсва ме Пенчо и продължи да пише въ тетрадката си. А следъ малко ме запитва:

— Днесъ имаме ли, учителе, предметно учение?

29. XI.

Всѣки день Пенчо ме изненадва съ все нови и нови нѣща. Нѣща, въпроси, за които не съмъ и помислювалъ.

Днесъ имаме първи снѣгъ. Радостъ е въ цѣлото училище. Радостъта особено се усили следъ обѣдъ, когато снѣгътъ започна по-силно да вали и земята наистина се покри съ бѣла, булчина премѣна. („Булчина премѣна“ е изразъ на малката Дѣлка отъ III отд.)

Но за Пенча . . .

Още сутринята, първия часъ, Пенчо ме посрещна съ топка снѣгъ въ ржката си. Яде снѣгъ. Поприказвахме малко за снѣга и почнахме работа. Пенчо се надига и поглежда навънъ презъ прозореца:

— Кога ще имаме предметно учение?

— Следъ обѣдъ. Приказки ще ви разправя за снѣга.

Следъ обѣдъ. Предм. учение. Приказка за „Дѣдо Мразъ“. Пенчо се принася въ приказни страни, презъ деветъ планини, тамъ въ ледената кѣща на Дѣдо Мразъ. Дѣдо Мразъ, съ голѣмата брада — деветъ педи — която, щомъ я разтърси, пуща бѣлъ, бѣлъ, хубавъ снѣгъ...

Пенчо се надига отъ чина, поглежда презъ прозореца къмъ снѣга отвънъ — иска да се увѣри:

— Като този тука ли?

И после пакъ се унесе въ приказката...

До тукъ добре. Но, кой можеше да очаква — не отъ друго, а отъ Пенча, който съ цѣлата си душа участвува при разправяне на приказкитѣ — въпроситѣ:

— Ами Дѣдо Мразъ човѣкъ ли е? Може ли да приказва? Ами Марица (рѣката б. м.), какъ може да приказва?

Признавамъ. Не бѣхъ готовъ да отговоря на тѣзи въпроси. И доста се смутихъ... и зачервихъ.

Следъ всѣка негова дума въ цѣлото отдѣление избухва смѣхъ. А Пенчо скача — ту на чина, ту по пода — тича край чиноветѣ...

— Искамъ да правя смѣхъ! Да се смѣемъ! — ми вика той ухилень до уши, като му напомнихъ да седи мирно.

Палавко. Не се срамува отъ никого... отъ никого въ нашата стая.

Въ сѣботата му дадохъ да казва едно стихотворение за вчерашното утро. Най-напредъ се съгласи, но после отказа:

— Отпиши ме, учителе, не искамъ да го кажа на утрото. Следъ дълги увещания най-после обеща да излѣзе. И излѣзе... но само съ излизане остана. Стихотворение не можа да каже. Засрами се. И този пѣтъ излѣзе по правилото му „смѣхъ да направи“, съ тази разлика, че само той се не смѣеше...

Но и тогава бързо му мина. Не следъ много се заигра съ едно счупено стъкло отъ прозорецъ...

1. XII.

Пенчо казва:

— Снѣгътъ е най-бѣлъ, Азъ искамъ като него да съмъ.

Питамъ го:

— Пенчо, веселъ ли си?

А той:

— Не мога да се видя.

Пенчо казва, че Дѣдо Мразъ не било човѣкъ, а въздухъ. Казала му била госпожицата Нада.

3. XII.

Въ стаята е шумъ, боричкания. Дежурната у-ка Нада влиза въ стаята да умири децата, Но, интересно: Пенчо седналъ на чина, навелъ глава, запушилъ ушитѣ си съ ржце.

— Какво има? Да не си боленъ, бе Пенчо? — пита го учителката учудено.

— Не ми се слуша гюрюлтията. Много крѣкатъ децата — отговорилъ Пенчо.

Сжиятъ, който понѣкога и въ часъ се не стѣрпява, а започва да скача и крѣска, сега запушилъ ушитѣ си, защото „не му се слушалъ шумъ“.

При четене молитва сме лице срещу лице. Ученицитѣ и азъ се крѣстимъ — ученицитѣ съ дѣсната ржка, а азъ — съ лѣвата. Днесъ Пенчо, обаче, започна да се крѣсти не съ дѣсната, а съ лѣвата ржка. Направихъ му бележка.

— Ами ти защо се крѣстишъ съ лѣвата ржка? — каза въ отговоръ на бележката ми.

Обяснихъ му. Позасмѣхъ се, стана ми радостно, погалихъ го по главичката...

Наистина, колко досетливо дете е! Колко бързо схвана това, което другитѣ деца едва къмъ края на годината схващатъ?

Въ часъ по пѣние, Скоро научихме пѣсенъта „Край село тече бистро изворче“.

Болна е Радкината майка. Радка за вода трѣгнала „съ две мънички стомни шарени“. Но докато се Радка отъ вода върне, майка ѝ умрѣла:

Дълго майка ѝ, дълго я чака,
Ала клетата не я дочека...

Пѣсенъта е тжжна. Пѣемъ я тихо.

Пенчо дига ржка.

— Да не я пѣемъ тази пѣсенъ. Става ми мжно. Наливатъ ми се очитѣ.

Калчо х. Миневъ,

учитель въ с. Лжжене, Свищовско.

Скици за две устни съчинения въ III и IV отдѣление.

Метод. единици: *Гръшката на Олга* и *При болната Олга*.

Бележка. Нѣма по-хубави теми за устни съчинения отъ тия, които иматъ своитѣ извори въ детскитѣ преживѣлици. Тѣ даватъ непосредствени изживявания и широкъ просторъ на детско творчество. Ето защо, ние трѣбва да използваме всички събития, случки, традиции, обичаи въ селището за устни съчинения въ всички отдѣления и класове.

Животътъ въ училище, на двора и въ класа сжщо е пъленъ съ случки, които могатъ богато да се използватъ за целитѣ на устнитѣ съчинения. Екскурзиитѣ, излетитѣ и наблюденията по всички предмети сжщо трѣбва да се използватъ за говорнитѣ упражнения.

Ние тукъ ще дадемъ единъ урокъ по говорни упражнения,

за който използвахме боледуването на едно отъ най-добритѣ деца въ отдѣлението—Олга.

Знайно е, какъ децата обичатъ своитѣ добри другарчета: чисто, непосредствено, всеотдайно. Такава е Олга за отдѣлението — мила, добра, услужлива, обичана отъ всички, готова да се жертвува за всички. Но ето, Олга направила една грѣшка. Тя пила студена вода, връщайки се отъ училище, и заболява отъ сливици.

Нейното отсъствие въ класа се чувствува, тъй, както слънцето не топли презъ облачни и тъжни дни. Затуй и всѣко нейно отсъствие и закъснение е предметъ на най-различни коментарии въ отдѣлението.

* * *

Разработка.

- Добро утро, деца !
- Добро утро, г. учителю !
- Нѣма я Олга !
- Нѣма ли я ?
- Нѣма я.
- Болна е, г-нъ учителю ! . .
- Да ! Да ! Болна е ! . .
- Моля, деца, единъ да ми говори !
- Господинъ учителю, снощи като ни пустинахте следъ обѣдъ,

Олга се отбила на чешмата и запотена отъ училище, се напила съ студена вода. Сега е болна. Боли я гърлото. Майка ѝ тази сутринъ казала на мама.

Имахъ първия часъ отечествознание. Решихъ да го замѣстя съ единъ урокъ по говорни упражнения за добрата Олга, като използвамъ грѣшката ѝ за една беседа по здравеопазване.

Обсжихме постѣпката на Олга и намѣрихме, че тя е заболѣла, защото е пила студена вода изпотена. Децата дадоха примѣри, когато и въ други случаи може да се заболѣе отъ сливици и гърло. Не само зиме, но и лѣтъ, когато пиемъ вода изморени и неотпочинали. Въ този редъ на мисли дойдохме до заключение, че водата и да е топла, пакъ можемъ да заболѣемъ, ако тя не е чиста. Ето така децата сами извадиха следнитѣ здравни правила:

1. Да пиемъ само чиста изворна вода, която винаги трѣбва да поставяме въ чисти съдове.

2. Да не пиемъ вода никога, когато сме потни и изморени.

3. Да пиемъ зиме топла вода.

4. Да се пазимъ да пиемъ вода преди и въ време на ядене.

Написахме извлѣченитѣ хигиенични правила въ тетрадкитѣ и обещахме да ги изпълняваме, за да сме здрави и бодри. Устното съчинение се изгради отъ следнитѣ части: I. Олга — външенъ и вътрешенъ портретъ. II. Грѣшката на Олга и III. Поуки отъ грѣшката ѝ.

* * *

Разработка на втория урокъ.

Предварителна подготовка.

Децата, обаче, все още не бѣха довольни. Имаше нѣщо скрито въ сърдцата имъ. Нѣколко минути преди да завършимъ здравната си беседа, въ връзка съ заболяването на Олга, едно момченце вдигна ръка и поде:

— Г-нъ учителю! Но азъ искамъ да видя Олга! — И азъ, и азъ! . . . цѣлото отдѣление гръмна.

— Да, деца! И азъ искамъ да видя Олга!

— Но, деца, дали ще ни пустне лѣкарътъ?

— Ще ни пустне, господинъ учителю! У тѣхъ нѣма червено байраче. Тя не е болна отъ заразителна болестъ.

— Да отидемъ, да отидемъ следъ обѣдъ, господинъ учителю! — гръмна цѣлото отдѣление.

* * *

При Олга.

И мене ми бѣ мжно за Олга. Детското желание сякашъ прилегна на сърдцето ми. А въ сжщия моментъ една мисль ми мина презъ ума: ето една актюелна тема за новъ урокъ по устно съчинение.

Изкарахме следобѣднитѣ си часове, взехме малко сладки за болната и всички се запжтихме за Олгини. Ето ни предъ тѣхъ. Майка ѝ ни посрещна любезно и ни събщи, че Олга е по-добре. Децата видимо се зарадваха.

Влѣзохме въ стаята. Олга лежеше на креватъ, завързана съ бѣла кърпа на врата. Нашето влизане я смути, но следъ малко се съвзе.

Натовареното другарче, което трѣбваше да ѝ поднесе сладкитѣ, тихо и съ насълзени очи поде:

— Мила Олге, моля приеми този подаръкъ отъ цѣлото отдѣление. Дано оздравѣешъ по-скоро. Лошо е безъ тебе. . .

При последнитѣ думи Олга заплака. Заплака и цѣлото отдѣление. Майката сжщо заплака.

Оставихъ всички да изживѣятъ този моментъ.

Минута следъ това азъ казахъ:

— Олге, отъ що заболѣ?

— Пихъ студена вода вчера следъ обѣдъ, господинъ учителю! Лошо направихъ. Простете ми! . . . Други пжтъ нѣма да правя така. . . Мжно ми е за училище, за отдѣлението, за Васъ.

— Да, деца, видите ли каква грѣшка е направила Олга?

— Нѣма да приемъ студена вода, господинъ учителю! — извикаха всички деца.

Сбогувахме се съ Олга и майка ѝ и си отидохме за домоветѣ си. Оставихъ ги да изживѣятъ всичко сами, за да направимъ утре устно съчинение: При болната Олга.

Разработка.

Сутринята — първият част изградихме устното съчинение. Първома поставихме си главната мисъл:

При болната Олга.

После подредихме частитъ въ съчинението: I. грѣшката на Олга, II. отдѣлението безъ нея, III. желанието на всички да я видятъ, IV. къмъ Олгини, V. *при болната Олга*, VI. поднасяне сладкитъ и VII. раздѣлата.

Частитъ се градятъ отъ децата. Тукъ учителятъ иска хубави изречения и думи. Децата изправятъ грѣшкитъ си. Гдето стане нужда, това върши и учителятъ. Свързватъ се частитъ въ стройна устна цѣлостъ, а следъ това тя се разказва отъ децата свободно и непринудено.

Поставя се заглавие и заключение. Заглавието се прие да бжде: „При болната Олга“, а заключението доби следната устна редакция: „Да бждемъ състрадателни!“

* * *

Въ това устно съчинение центъра пада върху болната Олга и състраданието на децата къмъ нея. Върху направената грѣшка отъ Олга азъ се спрѣхъ предния день въ беседата си по здравеопазване. Така изграденото устно съчинение може да се напише по писане, като диктовка, полудиктовка, свободно съчинение, или за целитъ на нѣкоя граматична особеностъ.

Д. Правдолюбовъ — София.

Първоучителятъ св. Климентъ Охридски

(III отдѣление и II класъ)

Уроцитъ по естествознание често минаватъ съ беседа, презъ време на която учителятъ показва на ученицитъ известенъ опитъ (или предметъ) и задава известни въпроси. Ученицитъ наблюдаватъ и отговарятъ на зададенитъ въпроси. Такава форма на беседа, въ процеса на които ученикъ самостоятелно търси отговори на зададени въпроси, самичкъ откривайки истината, се нарича *евристическа* (*еврика* — открихъ!).

Може ли и при уроцитъ по история да се приложи такава „евристическа“ беседа? Разбира се, че може, макаръ характерътъ на „евристиката“ при уроцитъ по история е по-другъ, отколкото при уроцитъ по други учебни предмети.

Ученикътъ, за да „открива“ отговори на историческитъ въпроси, трѣбва да *знае историята*. Безъ знание на предмета ученицитъ не могатъ да даватъ смислени и правилни отговори. Отъ кой източникъ тѣ трѣбва да черпятъ материалъ за правилни отговори? Да наблюдаватъ презъ време на урока „историческитъ явления“ е невъзможно — въ учебника сж изложени факти и готови отговори, които трѣбва да се усвоятъ. Явно е, че занятията по история трѣбва да се извършватъ така, щото ученикътъ да

може да разполага съ източници на знание — разказъ, учебникъ, картина, моделъ и пр. — не за механическо изучаване на готови отговори, а за съзнателно усвояване на историческите знания отъ децата.

За тази цел служи и беседата. Да разгледаме въ какви случаи и какъ тя се произвежда при уроците по история.

Учителскиятъ разказъ при уроците по история въ първоначалното училище не бива да бжде дълъгъ, обстоенъ, защото той служи само за допълнение. Излагайки новите сведения, учителътъ на опредѣлени мѣста прекъсва свое разказъ и пристѣпва съ класа къмъ беседа. Тя трѣбва да бжде кратка, епизодическа. Нейната целъ е да изясни известни моменти и учениците по-добре да усвоятъ новия материалъ. Ето какъ трѣбва да става беседата:

Разказъ: — Черна нощъ виси надъ земята.¹⁾ Българските граничари, изправени край високия брѣгъ на р. Сава, зорко бдятъ.

— Буря се кани, — обажда се единиятъ отъ тяхъ, сочейки на западъ, където далечна свѣтлавица отъ време на време пронизваше тъмнината.

— Скоро ще стигне и тукъ.

— Взри се добре! Нѣщо се чернѣе всрѣдъ рѣката. Почакай да блѣсне отново свѣтлината! Ето!

— Лодка! И въ нея хора! Отъ отвѣдния брѣгъ идва.

— Погледни пакъ! И гласове се чуватъ.

Лодката приближи до българския брѣгъ. Трима монаси скочиха на брѣга.

Беседа: — Кои бѣха тѣ? Отъ къде идваха? Защо бѣха отишли тамъ? Защо нощно време минаваха границата? Какъ ги посрещнаха българските войници? Какво дирѣха български граничари чакъ при р. Сава? и пр. Децата лесно ще отговорятъ на тия въпроси, защото тѣ предварително сж подготвени.

Разказъ: — Стѣпки се чуватъ къмъ главните врати на Бѣлградската крепостъ. — Чи бѣха тѣ? Стражата се раздвижи.

— Кой е тамъ?

— Свой! Отворете!

— Кого водите?

— Трима монаси. Съ лодка преминаха рѣката.

Факли свѣтнаха въ тъмнината. Три черни сѣнки — монасите — едва пристѣпваха. Войниците съ любопитство ги разглеждаха. Тѣ влѣзоха въ стаята на войводата. Той бѣ polegналъ върху вълча кожа край огнището.

— Хвала на тебе, болярно, и на князъ Бориса! Благослови ги, Господи!

Единиятъ отъ доведените монаси излѣзе напредъ, направи кръстъ и низко се поклони на войводата. Неговото окжсано расо бѣше измокрено отъ дъжда. Дълги руси коси се разсипаха на раменетъ му.

Войводата скочи. Смирено скръсти рѣце на гърдите, наведе глава и рече:

— Благослови, отче! Седнете край огъня и се изсушете! Кое ви е накарало да се спустнете въ такъвъ опасенъ пѣтъ и то нощно време? Отъ къде идвате?

— Нѣмците ни подгонихе. Едва се отървахме. Идваме у дома си и донесохме свещените книги, написани на нашъ езикъ.

— На славянски?

— Да. Тѣ сж написани отъ светите брата Кирилъ и Методия. Брате, Науме, подай ми торбата!

Монахътъ пое голѣмата кожена торба и извади изъ нея грижливо завити дебели книги. Войводата и войниците се приближиха до монасите.

— Прочетете нѣщо, отче! — пошепна нѣкой отъ войниците.

Монахътъ разгърна едро написаните листове отъ заешка кожа, и гласътъ му тържествено прозвуча. Войниците, подпрени на дълги копия, започнаха да слѣятъ съ затаенъ дѣхъ. За пръвъ пѣтъ тѣ слушаха словото Божие на роденъ езикъ.

— Отче, — извика радостно войводата, — самъ Богъ Ви изпраща при насъ! Велика ще бжде радостта на царъ Бориса, когато ви види. Тъкмо та-

¹⁾ По Дим. М. Люляковъ.

кива мжже днесъ сж нуждни нему, за да се отърве отъ гръцката напасть...

Беседа: — Защо войводата скочи и скръсти ржце предъ монаситѣ? Българитѣ до тогава имаха ли писменостъ? На какъвъ езикъ слушаха словото Божие? Каква опасностъ имаше отъ гръцкия езикъ? Защо радостъ почна да трепка въ гърдитѣ на войводата, когато видѣ българскитѣ книги? Защо сж-щиятъ веднага изпрати монаситѣ при князь Бориса?

Въ много случаи беседата взема и самостоятелно значение: въ форма на беседа учителътъ често може да съобщава нови знания. Успѣхътъ на такава беседа значително зависи отъ нейната подготовка и отъ предварителното създадено настроение чрезъ краткия учителъовъ разказъ.

Преци всичко, предстоящата беседа не трѣбва да дойде за ученицитѣ неочаквано. *Учителътъ предварително трѣбва да предупреди ученицитѣ за нея, да обясни нейната целъ и да иска отъ ученицитѣ да бждатъ подготвени за нея.*

— Следующия частъ, — говори учителътъ, — ще беседваме за Първоучителътъ Климентъ Охридски. Внимателно ще прочете писаното за него въ учебника ви, въ кн. 3 отъ год. II на художествената библиотека „Древна България“; живописниятъ разказъ „Първоучителътъ“ отъ Никола Никитовъ и пр. Желая добре да запомните прочетеното!

За да бжде осмислено повторението, учителътъ трѣбва предварително да постави нѣколко въпроси на ученицитѣ, за да разбератъ, върху кои материали трѣбва да обърнатъ най-голѣмо внимание при изпълнение на домашната си задача.

— Особено добре проучете: а) Защо св. Кирилъ и Методий и тѣхнитѣ ученици отидоха въ Моравия? б) Защо нѣмскитѣ свещеници тамъ сж подгонили славянскитѣ учители? в) Тѣ где сж намѣрили спасение? г) Защо князь Борисъ имъ се много зарадвалъ? и пр.

Следъ като учителътъ се убеди, че зададенитѣ отъ него въпроси сж разбрани отъ ученицитѣ, той прави бележка, че ще иска, както и всѣкога, свързани и пълни отговори.

— На следующия урокъ вие ще узнаете, какъ князь Борисъ посрещналъ ученицитѣ на св. Кирилъ и Методия, какъ тѣ сж отворили изъ различнитѣ български краища училища, какъ била измѣстена гръцката книга съ българска и какъ българскиятъ народъ билъ спасенъ отъ погърчване.

По тоя начинъ се създава интересъ къмъ новия урокъ, за който трѣбва добре да се подготвятъ и ученици, и учителъ.

Историческиятъ материалъ не е за деца, защото тѣ мислятъ съ настоящето, а не съ миналото. За да стане понятенъ, учителътъ, когато разказва, трѣбва да го облича въ поетична, картинна форма. Езикътъ на народнитѣ пѣсни, къмъ които детето питае необуздано влѣчение, трѣбва да служи за примѣръ. Учителътъ въ часоветѣ по история трѣбва да бжде художникъ, който ще умѣе да създава въ душата на детето една пълна съ животъ картина. Само тогава детското сърдце ще бжде доволно отъ душевната храна, която му се предлага, и вниманието му приковано за по-дълго време. Наистина, сладкодумието е даръ, но пъкъ хубавото раз-

казване е изкуство, което може да се усъвършенствува при спазване нѣкои условия. Ние не искаме отъ учителя да разказва цѣлия урокъ. Не. Той трѣбва само да възпламени детската душа, която да бжде будна презъ време на беседата. Най-първо действующитѣ лица трѣбва да бждатъ представени ясно и живо, както по отношение тѣхната външностъ, дрехи, движения и т. н., така сѣщо и по отношение условията, при които тѣ работятъ. Тоя елементъ ето какъ можемъ да го съзремъ въ следния разказъ:

Следъ двадесетдневенъ пѣтуване, монаситѣ бѣха вече предъ вратитѣ на Преславъ. Тамъ ги очакваха. Пратеници ги посрещнаха и поведоха къмъ двореца. Предъ широка джбова врата, цѣлата обкована въ желѣзо, се виждаха нѣколко войници съ дълги копия и тежъкъ щитъ въ лѣвата рѣка. Водачъ ги поведе къмъ приемната стая. На дѣното ѝ се виждаше княжески престолъ съ златенъ кръстъ на него.

На престола седѣше самиятъ князь: красивъ, строенъ мжжъ, съ златожълти коси и благъ и милъ погледъ. Монаситѣ се спрѣха на сръдата на залата и привѣтствуваха княза съ дълбокъ поклонъ.

— Нека богъ дарува честити дни Вамъ и на цѣлия български народъ, — рече Климентъ.

Изъ голѣмитѣ ясно-сини очи на княза проблесна нескривана радостъ. И климентъ подробно разказа за светитѣ братя Кирила и Методия, за великитѣ имъ дѣла въ Моравия.

— Нашиятъ народъ е неукъ и здраво още не е почувствувалъ въ сърдцето си Божиата благодатъ. Ние дойдохме туку да разоремъ тая цѣлина и да посѣемъ въ нея Божието семя на правда и любовъ. Позволи ни, свѣтли княже, да научимъ народа си на свой езикъ да славѣ божието име!

Князътъ отвърна:

— Широка е нашата земя и затова сѣ много враговетѣ ни. Истина е, ние здраво държимъ мечъ въ своята дѣснаца, но ни е потребенъ и другъ мечъ, по-коравъ, по-вѣренъ защитникъ на народа ни. Този мечъ е нашиятъ звученъ български езикъ. Защото докле езикътъ ни живѣе, до тогава и народътъ ни съ слава ще пребжде въ вѣковетѣ. Далечъ на западъ, къмъ Охридското езеро, и по на югъ отъ него живѣятъ наши братя българи. Тѣ сѣ безъ пастиръ и учителъ. Отче Клименте, върви тамъ за пастиръ и учителъ, отвори очитѣ на народа за българското слово, написано на книга. Както майката прегръща и цѣлува своитѣ чада, тѣй и народътъ ще ви прегърне, като узнае, до колко сте го възлюбили и сте готови да отворите сърдцето му за истината. Като имаме писменостъ по цѣлата наша земя, и като славимъ Бога на нашъ езикъ, гърцитѣ не ще постигнатъ лошитѣ си замисли къмъ нашата държава. Нека Богъ да ви помага.

Разказнитѣ изречения трѣбва се по-често да се замѣнятъ съ прѣка речъ. Ако разкажемъ нѣкоя приказка на деца съ различна възраст и следъ това ги накараме да преразкажатъ приказката, ще констатираме, че най-силно сѣ запомнени ония части, кждето има разговорна форма, движение. Живостта и силата на единъ разказъ е по-силна, когато той е предаденъ въ разговорна форма.

Като пѣсенята на чуцулига, изкачила се високо въ небесата, прозвуча и гласътъ на церковното клепало въ една отъ черквитѣ на гр. Охридъ. То възвестяваше на мирянитѣ за днешния празникъ. Черквата се оказа тѣсна да побере сѣбралитѣ се жени, мжже, деца, дошли не само отъ Охридъ, но и отъ околнитѣ села. Очитѣ на всички бѣха отправени къмъ олтаря. Всички съ нетърпение очакваха да видятъ новия свещеникъ. За него навсѣкжде се носѣше, че извършвалъ литургията на роденъ езикъ. И ето, царскитѣ врати се разтвориха широко, и изъ олтаря излѣзе високъ мжжъ, облѣченъ съ златошити одежди. Той повдигна глава да благослови, а гласътъ му, силенъ и повелителенъ, се отекна въ високия черковенъ сводъ, като почука и по сърдцата на мирянитѣ, погали ги и всички радостно затрепкаха.

— Благословенъ Богъ нашъ...

Сълзи отъ умиление премрежиха очитѣ на мнозина, защото тѣ едва сега познаха Оня, който умрѣ на кръста...

— Идете си съ миромъ! Нека Божията благодатъ се излѣе надъ васъ и надъ вашитѣ дѣца за слава на нашата земя.

И дълго още говори учителътъ, а народътъ слушаше съ смирение и радваше се съ радостта на малкитѣ деца.

— Отче Клименте! — обърна се войводата Добета къмъ Климента, следъ като бѣ свършила литургията. — Твоята речъ е топла като слънчевитѣ лъчи, които разтопяватъ снѣговетѣ. Тя гали коравитѣ сърдца, стопля ги и ги кара да излъчватъ доброта и любовъ...

Историческото събитие трѣбва живо да се представи, съвкупно съ всичко, което усилива впечатлителността: време, срѣда, природа, обстановка и пр.

Зората предвещаваше хубавъ лѣтенъ день. Изкочило иззадъ планината, слънцето щедро разсипваше лъчехи надъ Охридъ и лѣсналото подъ него езеро. Въ манастира имаше тревога. Двама отъ братята презъ цѣлата нощъ седѣха при епископа, който отъ нѣколко дни бѣше съвсемъ отпадналъ. Призори Климентъ съ усилие се повдигна на треперещитѣ си ръце и погледна навънъ презъ тѣсния прозорецъ на килията. Снопъ слънчеви лъчи погалиха неговото изсъхнало лице. Кротка усмивка разтегна безкрѣвнитѣ му устни:

— Народътъ е като децата, братя, бждете добри и кротки съ него и той ще ви обикне. Спецелете сърдцата на всички миряни, и тогава ще можете да просвѣтите и умоветѣ имъ.

Старецътъ се задѣха и безсиленъ се отпусна върху коравото легло. Двамата монаси тревожно се надвесиха надъ него. А той, като отвори за се-тенъ пѣтъ очи, погледна къмъ свѣтлото безоблачно небе, що се очертаваше презъ прозореца и пошепна съ смирение:

— Прости, Господи, моитѣ волни и неволни прегрѣшения и приеми ме въ царството си...

Усмивката застина на устнитѣ му.

А въ това време долу, отъ къмъ града, се точеше дълга върволица отъ хора. Плахи и съкрушени, охридчани идваха да се простятъ съ своя пастиръ и учителъ. Широкиятъ манастирски дворъ се изпълни съ народъ. Въ мѣжително предчувствие се свиваха сърдцата на всички. Тѣ чакаха гологлави, съ очи вперени къмъ високия чардакъ. И ето, единъ отъ братята се показва на чардака съ молитвено скръстени рѣце. Не остана време да го запитатъ, защото въ сжщата минута черковното клепало прозвуча за смъртникъ.

И както класоветѣ падатъ покосени на нивата, тъй и събралитѣ се съ глухи ридания паднаха на колѣне, покосени отъ скръбта по учителя, който ги оставаше осиротели.

Вѣчна да бжде славата ти, учителю свети!

Беседата, както и всѣки урокъ, започва съ повторение на преминатия материалъ въ връзка съ новия. Учителътъ трѣбва да бжде особено внимателенъ въ тоя часъ на учебния процесъ — навреме да се изправя всѣка грѣшка. *Въ никой случай не трѣбва да се мине въ мълчание всѣки погрѣшенъ отговоръ.*

Презъ време на беседата учителътъ изцѣло не разказва, а само допълва, разширява. Ние дадохме достатъчно примѣри, какъ трѣбва да става това. *Учителътъ прожектира, освѣтява само известни моменти отъ урока, а не да разказва цѣлия урокъ.* Всички нови факти винаги трѣбва да се съпоставятъ съ старитѣ и навреме трѣбва да се изважда необходимото заключение. Но това не е никаква евристика, може би ще кажатъ мнозина! Наистина, по тоя начинъ не се откриватъ истини, но трѣбва да признаемъ, че и знанията не се възприематъ механически, а съзнателно, чрезъ разсъждения, размишления, чрезъ историческо, тъй да се рече, мислене. А това е достатъчно.

Беседата не се счита за завършена, ако учителят не извади необходимото заключение. Въ края на урока, когато всички основни въпроси са разрешени, учителят трябва да преведе във система всичко казано във беседата и да направи кратко и ясно обобщение, което трябва да бъде записано във тетрадките по история, особено ако децата нямат учебници.

И така, урокът по история във форма на беседа дава на учителя възможностите по пътя на въпроси и отговори, примени и съв учителя във художествен разказ, да съобщи на учениците много нови факти, възприети съзнателно.

Ето плана за урок по история:

1. Повторение на миналия урок.
2. Въпроси и отговори за новия урок.
3. Съобщаване отъ учителя допълнителен материал.
4. Демонстрации на картини, модели, таблици и пр.
5. Общи заключения
- 9 Задаване урок за домашно упражнение.

Г. Симеонов,
учител във гр. Видинъ.

Отъ живота за живота

Срѣдишна конференция във околийски градъ. Учител отъ прогимназия предава лекция във III-и класъ „Общество“. Учениците влизатъ във класната стая, сѣдатъ на чиновете, скръстватъ ръцете си и чакатъ съ особенъ интересъ учителя да имъ съобщи целта на работата във днешния часъ. Тъ само знаеха, че ще иматъ гражданско учение. Обаче, върху какво ще се говори, — това не имъ бѣ предварително известно. И затова тѣ на чиновете седѣха като зрители, а не като участвуващи във процеса.

Да се съобщи предварително, день-два по-рано, целта на урока е прѣстѣпление спрямо великите и ненарушими догми на днешната методика. И затова учителятъ така постѣпи.

Започна се една утежнителна престрелка отъ въпроси и отговори. Направи се историческа екскурзия отъ Аспарухово време за произхода на българския народъ. Говори се за борбите между българи и славяни. А детското съзнание се лута, мѣтайки се отъ въпросъ на въпросъ, търсейки целта на настоящия часъ, съдържащието на урока. Най-после съ досѣщания отъ страна на учителя се откри, че този часъ ще се говори за „Общество“.

Ха сега де! *Като бомба падна целта върху детското съзнание!* Колкото и бърза да е мисълта на нѣкои ученици, колкото и да са досѣтливи — настѣпи моментъ на смущение; моментъ, във който детското съзнание се изпразва. Мисълта изчезва и е безсилна да се концентрира около темата.

Познавахъ мнозина будни, самостоятелни ученици отъ този класъ. Обаче, изненадани съ темата, мъчно можеха да се ориентиратъ и да взематъ живо участие във урока.

Започна се на въпроси да се търсят обединителните връзки, вътрешната спойка на едно общество, до като най-после се записаха на таблата няколко точки.

Наблюдавайки работата на колегата, за последен път се убедихъ, *че тази училищна практика — целта на урока да не се съобщава по-рано и през време на часа — е антипсихологична, безрезултатна и жестока спрямо учениците*. Почувствахъ дълбоко съ сърдцето и мисълта си, че така разработените лекции сж повърхностни, защото отговорътъ, набързо стъкменъ, не може да изчерпи по дълбочина и индивидуалностъ духовната култура на ученика. *Последниятъ не може чрезъ едно моментно вдълбочаване и размишляване да даде есенцията на своите разбирания по въпроса*.

Резултатите отъ горната лекция сж нищожни, защото липсва дълбочината на анализа при разглеждане на темата; защото се движи по повърхнината отъ въпросъ на въпросъ. Всѣки ученикъ бърза да отговори що годе задоволително. Пъкъ и повече не може да се иска. Често пжти отговорътъ не винаги е сполучливъ, пъленъ и ясенъ сж онова съдържание, което е потребно на учителя за по-нататъшната разработка на урока, съгласно предварително начертания планъ. Учителътъ отрупва ученика съ нови въпроси, които още повече внасятъ смутъ въ душата и разстройватъ мисълта. Той се нервира, очудвайки се, че такива елементарни истини не сж познати на ученика, който смутено сѣда на мѣстото си съ липса на интересъ и желание за работа до края на часа.

Така работейки всѣки часъ, ние приучваме учениците къмъ шаблонни, кжси и безсъдържателни отговори; къмъ нивилиране на духовните способности на по-будните и по-развитите, а убиваме желанието за участие въ урока на по-слабите. Защото личността (и даровитата и недаровитата) ще се прояви, когато ѝ се даде време за продължително обмислюване, за вдълбочено анализиране на темата, за спокойното ѝ и всестранното разглеждане, и накрая, да се обобщятъ изводите съ свойствените за възрастта езикови изрази.

Какво престъпление би сторилъ учителътъ, ако първо би се освободилъ отъ диктатурата на методиката, отъ веригите на педагогическите норми и просто и естествено би задалъ предварително темата: „Културни, морални и економични връзки на едно общество“.

При така зададената тема всѣки ученикъ има достатъчно време, спокойствие и възможностъ да размисли обстойно върху нея; да си направи известно планче на урока, като всѣка точка разработи по своему; да потърси литература, до колкото му позволяватъ силите и възможностите; да запита най-после своите родители, ако сж въ състояние да му помогнатъ. Така подготвенъ, чрезъ едно самостоятелно вдълбочаване и вживяване въ идеята за обществото, всѣки ученикъ ще отиде на училище съ ясно определена целъ за работа.

Учителътъ нѣма да губи време въ безсмислени и безцелни въпроси, уводи, подсѣщания и догадки. Напротивъ, всѣки ученикъ има вече ясна представа за работата презъ този часъ, пристъпва

към нея съ определено становище, независимо дали е правдоподобно или не. Тукъ именно, тукъ подъ контролата на учителя ще се корегиратъ и допълнятъ изложенитѣ разбирания, идеи и познания за „Връзкитѣ всрѣдъ обществото“. Ролята на учителя, въ стария смисълъ на думата да предава знанията, се коренно промѣня. Той престава да бжде единичкѣ източникъ на науката; да дава знания на готово безъ активното психично подготвено съзнание на ученика. Неговата задача (на учителя) е да организира детската самодейностъ, като я постави въ положението на вътрешна и външна активностъ, като постави инициативата на самия учебенъ процесъ въ ржцетѣ на цѣлия класъ или отдѣление.

При новата училищна практика изложенията, мислитѣ на ученицитѣ ставатъ центъръ на урока, а не предаването на материята отъ страна на учителя. Отъ ученицитѣ произтичатъ импулситѣ за работа. Учителътъ следи, какъ се развива мисълта на ученика. Има ли въ нея дълбочина и яснота на изразеното. Той следи още усилията, които се правятъ за да се изложи темата свързано, последователно отъ страна на всѣки ученикъ; следи, какъ ще се пояснатъ дадени заключения, какви обобщения ще се направятъ следъ известни разсждения, какви доводи ще се приведатъ за въ тѣхна полза.

Инициативата, казахъ, е въ ржцетѣ на ученицитѣ за окончателното изчерпване на съдържанието, до като всички ученици се изкажатъ свободно така, както разбиратъ въпроситѣ.

Нека не се забравя, че това сж ученици отъ III-и класъ, ученици, въ които има вече горе-долу разбирания по известни обществени и житейски въпроси — тѣ сж деца на лѣкари, адвокати и др. родители съ буденъ общественъ духъ, съ културна семейна обстановка и съ прогресивни порядки.

Задачата на съвременното училище е да приучи ученика къмъ самостоятеленъ умственъ и културенъ животъ, съ критическо отношение къмъ всичко онова, което го заобикаля. Пжтътъ на самостоятелното изследване на въпроситѣ гарантира създаването на една прогресивна, творческа личностъ.

Нека приучаваме ученицитѣ сами да се учатъ, да умѣятъ да събиратъ сурови данни и факти, да ги подреждатъ по своята вътрешна психична и причинна връзка; нека приучиме ученицитѣ сами да използватъ книгата на своето по нататъшно самообразование; да не се срамуватъ отъ това, че може би нѣщо не знаятъ; отъ това, че ще питатъ нѣкого. Нека знаятъ, че така ще се учатъ и следъ като напуснатъ училището и влѣзатъ въ живота.

Печаленъ фактъ е, че днешниятъ учителъ още не може да се освободи отъ мисълта, че той е единичкѣ източникъ на знанията, че неговата роля се изчерпва съ предаването на знанията отъ учебницитѣ, че ученикътъ не трѣбва да учи нищо извънъ онова, което му е съобщено отъ учителя, или ще му се съобщи.

Този методъ на работа е останалъ отъ далечното минало, когато неграмотността между населението на единъ народъ е била твърде голѣма. Оправдателно е било за ученика да чака всичко отъ учителя, защото само свещеникътъ и учителътъ сж били лицата, владѣещи грамотността на своето време. Родителитѣ

сж били безпомощни къмъ своитѣ деца, както въ областъта на четенето, писането, така и въ другитѣ отрасли на науката. Тѣ съ нищо не биха имъ помогнали, въпрѣки тѣхното искрено и дълбоко желание.

Само учителятъ е билъ въ състояние да разреши известна задача, да даде справедливъ отговоръ на даденъ въпросъ, да даде освѣтление по известни исторически събития или природни явления.

Но животътъ върви напредъ. Науката прониква въ всички крайща на народа. Духовниятъ културенъ ръстъ на всички слоеве порастна чувствително. Общиятъ напредъкъ се отразява и върху децата. Тѣ не постъпватъ вече въ първоначалното училище така безпомощни и ограничени въ знанията си, както нѣкога. Пъкъ и родителитѣ днесъ сж по-отзивчиви къмъ нуждитѣ на своитѣ деца. Следатъ, контролиратъ и сж истински помощници на учителя.

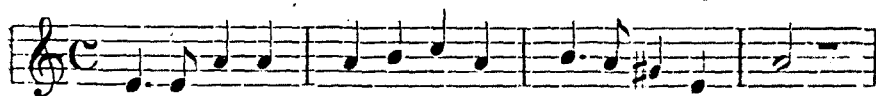
Ето, че при тази нова обстановка, при повишеното културно ниво — учителятъ работи още съ старитѣ принципи на отречената отъ живота педагогическа теория. Той още приучава ученицитѣ да очакватъ всичко на готово само отъ него.

И резултатитѣ сж на лице. Въ училището се учи за учителя, а не отъ живота за живота.

Есень

Умѣрено

Муз. Д. Христовъ.

1: Хлад-но ста-на, по Бал-ка-на пад-на-ха мѣ-ли,
2: в'по-чер-нѣ-ли, по-гроз-нѣ-ли хълмъ и рав-ни-на,

млък-ватъ пти-ци и му-ши-ци, че-сто дѣждъ ва-ли.
Бър-затъ хо-ра безъ у-мо-ра, съ-ятъ зим-ни-на.

Вижъ цвѣ-тя-та и тре-ва-та сла-на о-сла-ни,—
сбо-гомъ птич-ки и тре-вич-ки, сбо-гомъ, гжстъ шу-макъ! —

А дж-бра-ва за-пу-стя-ва, и-датъ кж-си дни.
О, на-про-лѣтъ ни-е всич-ки ще се ви-димъ пакъ.

В. И. Стояновъ.

Сбогомъ, птички!

Маршъ

Муз. Д. Христовъ

Сбо-гомъ, слад-ко-пой-ни птич-ки, отъ по-

ля-та и го-рич-ки! Е-сень-та ви пж-ди ве-че

въ то-пли-тъ стра-ни да-леч-ни! На раз-дѣ-ла

часъ у-да-ри, сбо-гомъ ве-се-ли дру-

га-ри! Сбо-гомъ, сбо-гомъ, дор' ви снѣгъ не

сва-ри, Сбо-гомъ, сбо-гомъ, ми-лич-ки дру-га-ри!

* * *

V. Изъ живота и училището

Атанаска министъръ Банкова — София.

Помощната акция на съюза за закрила децата при столичната община.

Въ помощъ на клона на Съюза за закрила на детето при Софийската община има основанъ единъ дамски благотворителенъ комитетъ, състоящъ се отъ председателкитѣ на всички благотворителни дружества, приюти, сиропиталища, ясли, червенъ кръстъ, видни дами отъ столичното общество, началника на обществени грижи при столичната община и нѣкои отъ сестритѣ посетителки. Отъ този голѣмъ комитетъ е излъченъ единъ по-малъкъ, състоящъ се отъ 6—7 дами, които провеждатъ зимната помощна акция, съ съдействието на студенти и студентки, която се състои въ събиране на приети дрехи и пари (за които се издава квитанция) отъ състоятелнитѣ столични граждани. Преди това се отправя апелъ къмъ гражданството да бжде по-щедро въ своитѣ дарувания, изнасятъ се и подходящи статии въ пресата, сжщо и радиото е на услугитѣ ни. Черквата подарява единъ недѣленъ дискусъ, трамвайнитѣ билети се увеличаватъ съ 1 левъ за единъ день и пр. Тѣй че, благодарение отзивчивостъта, щедростъта на соф. гражданство, банки и др., можахме ди съберемъ презъ изтеклата зима сумата 1,200,000 лева, отъ която една частъ бѣ раздадена въ пари за празниците, друга въ съестни продукти, съ трета се купиха вжглища и дърва, а съ останалата частъ се закупиха материали, като: вълнена прежда за пуловери, памученъ платъ за спортни ризи, сатенъ за ученически престилки, платъ за мжжки и детски панталони, рубашки, пеленки и пр. Тѣзи материали се раздадоха на групитѣ за изработване. Устройството на групитѣ е следното: всѣка председателка на кое да е отъ горепоменатитѣ дружества, избирани измежду своитѣ членки или познати 9 енергични дейни дами, плусъ една — председателка, или всичко десетъ дами. Помежду си тѣ избиратъ и една секретарка, чиято длѣжностъ е да получава материалъ и да го раздава на членкитѣ и помощникъ-членкитѣ, да прибира изработеното, за което нѣщо има обзаведена специална тетрадка, въ която се вписва, що е получила членката срещу подписъ и що е предала пакъ срещу подписъ.

Всѣка отъ тѣзи дами е длѣжна да доведе 5 спомагателни членки. (Ако намѣри разбира се, ако не намѣри, тѣ оставатъ по-малко). Тѣй че, групата става 50, плусъ 10 основни членки, или всичко 60. Работата се разпредѣля въ зависимостъ, коя какво може и желае да изработи, Групитѣ сж наредени по азбученъ редъ. Вълнената прежда се разпредѣля по тегло споредъ възраститѣ, а платоветѣ се скрояватъ по единъ образецъ и тѣй раздаватъ. На всѣки изработенъ предметъ се зашива листче съ следния образецъ: група С., председателка г-жа Владикова, изработила г-жа Василиева. Всички изработени предмети се предаватъ на секретарката, назначена отъ отдѣлението Общ. грижи къмъ столичната община. Тѣзи предмети се складиратъ общо. Всѣка група има опредѣленъ районъ отъ бедни семейства, които се обхождатъ отъ нѣкои отъ членоветѣ, сжщо и председателката, придружена отъ сестра посети-

телка. По този начинъ се запознаватъ съ тѣхнитѣ нужди и групата изработва това, отъ което нейнитѣ бедни се нуждаятъ. Съ настѣпване на зимата всѣка група получава своитѣ изработени предмети — тѣ се познаватъ по защититѣ лисчета, и ги раздава на своитѣ бедни. Има предложение, вмѣсто ние членкитѣ да изработваме тия предмети, да се отворятъ и обзаведатъ работилници за бедни жени въ крайнитѣ квартали, но това е още проектъ. Мнението на моята група по този въпросъ е следното: на дежурства да обходимъ опредѣленитѣ ни бедни семейства, за да се запознаемъ съ тѣхнитѣ нужди и по тоя начинъ да си съставимъ мнение за всѣко отъ тѣхъ. Тамъ гдето ще иматъ нужда отъ плетени дрехи, ние наемъ отъ опитъ, колко материалъ ще отиде, ще дадемъ сами тѣ да си го оплетатъ; тъй че, каквото го направи, такова и ще носи. По този начинъ учимъ беднитѣ да не чакатъ на готово. Предметитѣ пъкъ, за чието изработване трѣбва да се заплаща (като шевъ), ний, членкитѣ, поемаме този разходъ. Изработенитѣ по този начинъ предмети отъ женитѣ, съ надписъ на групата и нейното име, складираме, и съ настѣпване на зимата имъ ги раздаваме.

Ето накратко устройството на нашата помощна организация, което нѣщо вървамъ навсѣкжде може да се проведе, стига за това да се има повече желание. Особено българскиятъ учителъ и учителка, които се отличаватъ съ широка душа и добро сърдце, никога да не забравятъ нищетата и мизерията, които се ширятъ навсѣкжде, и съ радостъ да възприематъ тази акция. Всѣки има право на по-сносенъ животъ. Нека съ малко повече трудъ и желание създадемъ у нуждающитѣ се поне малко радости и надежди за по-добри дни.

Д. Цонковъ — София.

Награди или рушветъ (Спомени изъ учителския животъ)

Всичко жертвувахъ за ученицитѣ си.

Дистервегъ

Обичята имъ подслаждаше живота
ми и ме правѣше щастливъ.

Песталоци.

Само този, който не е изпълнявалъ ролята на истински народенъ учителъ, не е изпитвалъ възвишеното чувство на отплата и възмездие отъ страна на растящото поколѣние. Казвамъ „Истински народенъ учителъ“, защото само той се ползува отъ облагитѣ на това завидно чувство. Невиннитѣ деца отъ отдѣленията сж малки, още крѣпки и нѣжни, но сж по-добри психолози отъ възрастнитѣ, тѣ сж много тънки наблюдатели. Съ малкитѣ си очички следятъ и най-малкитѣ подробности въ обноскитѣ и отношенията между възпитателъ и ученици. Тѣ долавятъ такива потѣнькости, въ каквито възрастнитѣ едва ли биха се усъмнили. Тѣ схващатъ много добре доброто или лошото разположение на учителя спрямо тѣхъ и съобразно това схващане правятъ своитѣ преценки, вѣличатъ се въ едно или друго направление спрямо учителя си. Ако

последниятъ е истински възпитателъ, такъвъ който е посветилъ живота си да възпитава и учи, той ще спечели сърдцата на своитѣ възпитаници и то въ такъвъ размѣръ, че никой не би билъ въ състояние да ги отстрани отъ добрия имъ възпитателъ. Спечели ли учителътъ сърдцата на своитѣ ученици, увѣрени ли сж послѣднитѣ, че той полага грижи за тѣхъ, че се труди за тѣхното превъзможване и възпитание и че е готовъ да се жертвува за тѣхъ — задачата му е наполовинъ завършена. Само въ такъвъ случай той притежава онова божествено обаяние, чрезъ което като съ магическа пръчка ще може да въздействува надъ своитѣ възпитаници, ще може да ги води тамъ, кждето той иска, да съгради въ душата имъ всичко онова, каквото той пожелае, да ги направи такива, каквито отечеството и държавата ги пожелаятъ.

Завиденъ е животътъ на подобенъ учителъ-възпитателъ. Неговата цена е по-голъма отъ тая на действителния родителъ. Да бждешъ такъвъ, обаче, не лесно се постига. За това се искатъ особени склонности и дарования. И действително, щастливъ се счита той, като си помисли само, че е съумѣлъ да спечели сърдцата на повѣренитѣ му за възпитание деца. Още по-щастливъ е, като гледа, какъ всички, впили очи въ него, чакатъ наставническитѣ му слова По-голъмо щастие отъ това нѣма за истинския учителъ. Той живѣе съ ученицитѣ си и тѣ съ него. Когато се радва той, и тѣ се радватъ. Когато скърби, и тѣ скърбятъ. Така текатъ днитѣ съ пълно задоволство за дветѣ страни. И какви ли не мили сцени изпѣстрюватъ живота на щастливеца-учителъ. Случаватъ се и такива, които го довеждатъ до сълзи. Съвсемъ неочаквано, на именъ день, на Коледа, Великденъ или другъ училищенъ празникъ, явяватъ се другарчета предъ учителя си, изправя се едно отъ тѣхъ съ букетче въ ржка и проговаря съ детска любезность: „Любезний учителю, по случай днешния Ви именъ день, отъ страна на цѣлото отдѣление Ви поздравляваме и Ви пожелаваме здраве и щастие, да ни ржководитѣ и учите занапредъ, както до сега. Нека Богъ Ви пази, да бждете винаги между насъ. А това малко букетче приемере съ благодарность отъ любешитѣ Ви ученици. Нека то Ви спомнува за насъ...“

Скжпи и трогателни сж подобни моменти. Децата умѣятъ да трогватъ и завладяватъ сърдцето на своя учителъ или учителка. Съ това тѣ ги привличатъ още по-близко до себе си, импулсиратъ ги къмъ още по-благодарна дейность.

Минаватъ година, две, три, четири—за първоначалното училище, година, две, три — за прогимназията! Настъпва деньтъ на раздѣлата. Изпитътъ завършва, приключва се учебната година съ годишенъ актъ. Ученицитѣ получаватъ поженатитѣ успѣхи, прочитатъ ги въ даденитѣ имъ свидетелства; радватъ се и се веселятъ, че трудътъ имъ не е отишелъ напраздно; благославятъ учителя си за полученитѣ трудове. Предоволни сж и родителитѣ на малкитѣ деца. Всичко весело и засмѣно. Радватъ се, че преминаватъ въ другъ видъ училище — отъ отдѣления въ прогимназията. Скърбятъ, обаче, че се раздѣлятъ съ скжпия си досегашенъ учителъ. И тая скжпа раздѣла искатъ тѣ да подсладятъ. И какво намислюватъ: събиратъ по нѣколко лева помежду си и съ общо

детско съгласие купуватъ и поднасятъ на учителя или учителката си единъ, макаръ и най-обикновенъ, но най-милъ и незабравимъ споменъ.

Така се случи преди нѣколко години съ учителката на едно отдѣление въ единъ отъ най-голѣмитѣ ни градове. Това бѣше учителка обожавана отъ своитѣ ученици. Учила ги е четири години подредъ; изпраща ги отлично подготвени за прогимназията. Следъ щастливия завършекъ, явява се единъ день весела делегация въ дома ѝ, поднася ѝ скромень даръ отъ шестъ чашки съ подложки най-обикновени, които по стойностъ достигатъ едва 100 лева.

Какво разочарование у малкитѣ обожатели, какъвъ ужасъ, като чуватъ отъ устата на своята любимка:

„Деца, трогната съмъ много, но не мога да приема любимия ви споменъ, защото е забранено на учителитѣ да приематъ подаръци отъ ученицитѣ си. Благодаря Ви много, че сте помислили за менъ. Този споменъ ще бѣде за менъ по-скѣпъ отъ подаръка. Ако искате да ме накажатъ, ще го оставите, а ако мислите за менъ и за учителското ми име, ще си го вземете обратно!“

Върни на своята възпитателка, съ разбити сърдца, децата се връщатъ съ подаръка при своитѣ другарчета и разказватъ за случилото се. — Не, не, ще ѝ го поднесемъ, ще ѝ го поднесемъ пакъ! — викватъ всички въ единъ гласъ и пращатъ подаръка повторно. Учителката пакъ отказва да го получи. Но малката делегация оставя подаръка на двора у учителката и си отива напълно задоволена.

Какво става по-нататъкъ? Учителката, върна на своитѣ задължения, отнѣса подаръка въ окръжната училищна инспекция, разказва цѣлата история и го оставя тамъ, като мисли че е изпълнила най-съвестно разпоредбитѣ на висшата училищна власть! Въпрѣки всичко това, тя бѣше жестоко наказана съ премѣстване въ едно най-крайно училище въ сѣщия градъ. Защо? — Защото е била почтена и добросъвестна.

Каква подигравка! Каква гавра съ сѣдбата на учителката! Наградата, дадена отъ сърдце за заслужена обичъ и признателностъ, се счита отъ властѣта за *рушветъ*!

За правилната преценка на случката оставяме четеца да разсѣждава и заключава:

Награда ли е, или рушветъ.

П. Д. Тимневски — прогимназиаленъ директоръ.

Ролята на учителския съветъ за повдигане учебното дѣло

Учителскитѣ съвети сѣ прямитѣ деятели при уредбата и организацията на учителскитѣ закони, правилници и последната дума на педагогическата наука. Макаръ и като сѣвещателно тѣло, учителскиятъ съветъ ще даде на директоритѣ и главнитѣ учители колективнитѣ усилия на всички учители за изграждане успѣха на училището. Тѣхната дейностъ е многостранна и отъ важно

значение за реда, хигиената, дисциплината и духа на работата въ училището. По-голямата част от тази дейност, с която се занимават учителските съвети, е набелязана въ § 24 от Правилника за народните основни училища и поради това нѣма да се спирамъ подробно върху нея, а ще припомнимъ само по важното и ще засегна оная дейност, която не е включена въ този §, но която практиката, животътъ и новото време сж наложили или пъкъ налагатъ.

Ролята на учителските съвети може да се прояви въ три направления: а) *административно-финансова дейностъ*. Тази дейностъ се състои въ следното: разпредѣлятъ въ началото на учебната година отдѣленията, учебните предмети и класните наставници; взематъ всички мѣрки, въ началото на годината, за поддържане редъ и чистота, украса и хигиена въ училището; организирватъ колективния животъ на училището, като избиратъ библиотекаръ на учителската и ученическа библиотека, касиеръ и домакинъ на фондоветъ, заведующъ училищната градина, трапезария и др. Опредѣлятъ, заедно съ училищното настоятелство, на кои бедни ученици да се дадатъ помощи (учебници, помагала, храна въ трапезарията, облѣкло и пр.). Опредѣлятъ, по делегация на училищното настоятелство, кои учители да купятъ учебниците и ученическите принадлежности за ученицитѣ. Разрешаватъ, съ одобрение на Околийския училищенъ инспекторъ, на частни ученици да полагатъ изпити за нѣкои отдѣления, класъ или за завършено основно образование. Грижатъ се чрезъ утрa, вечеринки, лотарии, лазаруване, коледуване, събиране на билки, семена, колективна работа и др. за усиляване фонда „Бедни ученици“. Изработватъ седмичните програми, програма за изпититѣ, беседитѣ, годишните отчети и утрa.

в) *Учебно-възпитателната дейностъ* на учителските съвети въ своята по-важна частъ, се състои въ следното: изработватъ, въ началото на учебната година, седмично разпредѣление на уроцитѣ и подробенъ планъ по предметно обучение въ I и II отдѣление, сжщо и по родинознание за III и IV отдѣление, съгласно общата учебна програма и съобразно мѣстните условия, а така сжщо и планъ за морално обучение. Хвърлятъ, въ началото на учебната година, общъ погледъ върху предстоящата учебно възпитателна работа и обсъждатъ приложението на дидактични и методични принципи и похвати при обучението, демонстрирани съ показни уроци, съ цель да има единство въ работата на цѣлото училище.

Набелязватъ въ общи директиви излетната и друга извънучилищна работа. Обсъждатъ и взематъ мѣрки за подпомагане слабонадаренитѣ и умствено закъснѣлитѣ ученици. Уреждатъ ученически екскурзии вънъ отъ околността въ връзка съ обучението.

Разглеждатъ и обсъждатъ въпроси досежно успѣхътъ и отсъствията на ученицитѣ. Избиратъ за училището нуждните помагала, книги и списания за учителската и ученическата библиотека. Грижатъ се за откриване на детски читални, безплатни трапезарии, детски колонии, ученически дружби, като напримеръ: пѣвчески хорове, юнашки чети, червенъ кръстъ, спестовни каси, ученически кооперации и пр.. Обмислятъ начини и срѣдства за съз-

даване на училищни градини, ботанически и други сбирки, които подпомагат обучението.

Съ една дума, полагатъ грижа, взематъ мѣрки, обмислятъ начини и срѣдства, чрезъ които да се направи обучението леко, приятно и отъ тамъ училището любимо за децата.

в) *Творческа културна дейность*. Учителскитѣ съвети не трѣбва да се задоволяватъ само съ горепоменатитѣ две дейности. Тѣ трѣбва да бждатъ, каквито сж били: творчески училищни фактори. Училището е живъ организъмъ; то се развива, мѣни образователния си идеалъ, съобразно измѣненіята, които налагатъ новитѣ образователни нужди и новитѣ завоевания на педагогическата мисль. която ежедневно се развива и подхвърля на преоценка старитѣ ценности.

Основитѣ на днешната учебно-възпитателна система сж подровени отъ новитѣ постижения на биологията, физиологията и психологията. Днешното училище не задоволява никого съ своитѣ резултати — свършилитѣ го сж безъ необходимитѣ знания, похвати и опитность за живота, и поради това отъ всички страни то е подхвърлено на остра критика. Него винятъ, че то е книжно, пасивно училище, не отговаря съ своитѣ програмни принципи и похвати на днешнитѣ нужди и развитие, не подготвя дейни личности, че между него и живота зѣе дълбока пропастъ.

Издигатъ се отъ разни страни повици, правятъ се на много мѣста опити отъ пасивно, книжно днешното училище да стане активно. Въ него детето да идва не да го учатъ, а само да се учи подъ ръководството на учителя, защото детето е дете не защото не знае, а защото се стреми да знае. Обособяватъ се два важни дидактически принципа: активния и принципа на детското творчество, които не трѣбва да сж чужди на учителскитѣ съвети.

Вънъ отъ това, финансирането на училищата не върви добре. Ратницитѣ въ него извършватъ своята работа трудно, спъвани на всѣка крачка. Въ това направление учителскитѣ съвети могатъ да сторятъ следното:

1. Да предприематъ, съ разрешението на по-горната училищна власть, редъ психологически изследвания върху децата отъ училищната възраст (детски интереси, паметъ, умора и пр.), или пъкъ опити за прилагане на нови педагогически принципи, свършено различни отъ сегашнитѣ.

2. Въ годишнитѣ рапорти, при изготвяне доклада за нуждитѣ на училището при гласуване на училищния бюджетъ, при изказване мнения по въпроси предлагани отъ училищната инспекция и другитѣ училищни власти (§ 28 отъ правилника) и при всѣки удобенъ случай трѣбва да изтъкватъ несъобразноститѣ, неджитѣ и спънкитѣ въ учебно-възпитателната система и належащитѣ крайно необходими промѣни въ училищнитѣ закони, програми и правилници, съобразно новитѣ вѣяния въ педагогическата наука и изисквания на новото време.

3. Да направятъ всичко възможно чрезъ сказки, утра, вечеринки, дневни забавления, учителско — родителски срещи, учителски родителски дружби за тѣхното сближение между училището и семейството. Училището и семейството сж двата най-важни

възпитателни фактори при развитието на детето; ако между тях нѣма единодействие, то това, що единиятъ факторъ ще съгради, другиятъ ще го разруши.

4. Да взематъ инициативата за разширение образованието и на възрастнитѣ чрезъ откриване на празнични и вечерни училища, кооперации и пр.

Съ една дума, учителскитѣ съвети трѣбва да бждатъ дейни творчески органи. Тѣхния колективенъ умъ трѣбва да кове подобри дни на днешното училище. Силата на тѣхната опитностъ, вешина и творчество трѣбва да се чувствува на всѣка крачка.

Въ тази частъ на своята дейностъ се проявява и тѣхната културна роль.

Но всичко ще остане само едно пожелание, една мечта, ако на учителя не се даде пълненъ стабилитетъ, добри материални и трудови условия, за да се предаде отъ все сърдце на своята работа, на своята професия, и материални сръдства за организиране на родното школо на здрави научни основи.

Методи Н. Мариновъ —
прог. учителъ въ София.

Да творя — значи да живѣя!..

Така би могълъ да си каже за себе си всѣки обдаренъ творецъ въ науката и изкуството. Животъ и творчество така тѣсно се преплитатъ, че невъзможно е да ги отдѣлимъ. Една справка съ биографиитѣ на творцитѣ красноречиво говори въ полза на това становище. Творецътъ черпи суровъ материалъ отъ живота, когото непрестанно изучава, носи известно време впечатления си и когато тѣ узрѣятъ и започнатъ да се ронятъ като зърна на кехлибарена броеница, той имъ дава наученъ или художественъ изразъ, спроти това — за каквото е призванъ. Процесътъ на творчеството е сложенъ, защото е комплексъ не само отъ индивидуални елементи, но и отъ социални, природни и пр. условия. Единъ Достоевски не щѣше да ни даде „Записки отъ мрътвия домъ“, ако нѣколко години не живѣеше измежду затворници. Песталоци не щѣше да ни дарува съ педагогически перли, ако не живѣеше и не търсѣше децата — сираци въ Станцъ, за да ги обучава, възпитава, кжпейки ги въ магията на безответната си обичъ... Излишно е да соча още примѣри. Животътъ удря неизличимъ печатъ на творчеството.

Но творчеството е не само рожба на живота, то е сжщевременно освобожделение на творящата личностъ, преди всичко отъ комплекси, що денонощно дебнатъ отъ подземиеото на душата — сиречь на подсъзнанието. Една статия, едно стихотворение, една книга и пр., споредъ психоанализата, е изразъ на потиснато чувство, съ цель да се възстанови равновесието на индивида. Психоанализата хвърля нова свѣтлина върху психологията на творчеството. И наистина, следъ извършенъ творчески актъ, настъпва известно успокоение, което поражда ново самочувствие и разгаря

още повече у твореца желанието за животъ и творчество. Отнемете перото отъ ржката на Достоевски и вие ще го видите въ нѣкой приютъ за безнадеждно луди. Всѣки неговъ романъ е чистица отъ страхотния му подсъзнателенъ миръ и сѣщевременно за автора му — катарзисъ (прочистване), освобождение. Това важи повече или по-малко за всѣки по-крупенъ творецъ, било въ изкуството, било въ науката.

Въ живота на твореца се хвърля на очи и другъ фактъ: вроденъ стремежъ къмъ съвършенство. Единъ Гйоте напр. се стреми да обхване съ духовния си взоръ всичко по-важно отъ културата. Той иска да добие и тѣлесно, и духовно съвършенство. Съ този стремежъ умира, не — заспива на креслото въчния си сънъ...

Каго прибавимъ, че творецътъ притежава и миогледъ, ние имаме вече право да го назовемъ не само творческа личностъ, но и цѣлостна такава. Само така може да си обяснимъ защо творецътъ на дадено време се явява изразителъ на въжделенията му: той живѣе и работи съ и чрезъ духа на епохата. Тя е негова кърмачка.

Въ думитъ: — Да творя — значи да живѣя! се крие сжщната на творчеството и прѣката му зависимостъ отъ живота — въренъ изворъ на тематика и вдъхновение.

Силата на възпитанието:

1. Да възпитавашъ, значи да събуждашъ отъ сънъ.
2. Какво мислите, вие, граждани, когато бръцолевите само за трупане на богатства, а никакъ не се грижите за вашитъ деца, на които вие ще оставите тия богатства?

VI. Книжовенъ прегледъ

Хр. Спасовски и Дора Габе. Букваръ и първа читанка, приети съ конкурсъ по програмата отъ 1935 год. Издание на „Казанлъшка долина“ — София, стр. 100, цена 18 лева.

Единъ отъ приетитѣ съ конкурсъ учебници т. г. сж букварътъ и читанката, съставени отъ г. Хр. Спасовски и г-жа Дора Габе. Първиятъ отъ тѣхъ е познатъ на българското учителство като добъръ педагогъ-методикъ, написалъ е много педагогически статии изъ педагогическия печатъ, авторъ е на редъ други учебници за първоначалнитѣ училища. Втората е известната на всички учители и ученици поетеса Дора Габе, написала редица сборки детски стихчета съ лекъ, наивенъ, детски езикъ, които се много харесватъ на нашитѣ деца.

Съ голѣмъ интересъ и любопитство разглеждамъ тъй угледно издадената имъ книжка. Наистина, издателството не е пожалило сръдства, за да даде една хубава книжка на нашитѣ първаци. Първитѣ 20 страници сж отпечатани съ трицвѣтенъ печатъ. Началнитѣ картинки за разговоръ и всички последующи въ тия 20 страници сж отпечатани чисто, красиво, трицвѣтно на дебела хартия. А и текстътъ е отпечатанъ съ две бои, като новата буква е отпечатана съ червено мастило.

Първото впечатление, което случайниятъ читателъ на тая книжка ще добие е, че тя е много хубава, даже отлична, и заслужено е взела конкурса.

Но така ли е?

На пръвъ погледъ изглежда, че букварътъ е построенъ върху метода на *цѣлостното четене*. А то е една голѣма самоизмама.

Авторитѣ най-първо откриватъ гласа А чрезъ звукоподражанието *а-а-а*. Следъ това си служатъ съ гласа а като съюзъ въ картиннитѣ изрази: зайчето бѣга, а кучето го гони; момичето чете, а момчето тича; бабата

преде, а детето спи. Буквата а е напечатана съ червено мастило, навѣрно, за да се запечата здраво въ детското съзнание.

Следъ това тѣ запознаватъ ученика съ думата *Мама*, образувана отъ познатия вече гласъ а и новъ м. Последниятъ напечатанъ и на дветѣ мѣста въ думата съ червено мастило.

Следва гласа О чрезъ звукоподражанието *О-о о!* както вика болно дете. Въ картинката при тоя урокъ е нарисувано дете, което произнася звука О и две очи (нормална дума?!). Въ следващия текстъ „О, мамо, мамо!“ буквата О е отпечатана съ червено мастило.

На стр. 11 откриватъ буквата И чрезъ звукоподражанието *И-и-и!*, а на стр. 13 буквата С чрезъ звукоподражанието *С-с-с!* (гжската) и т. н. Явно е, следователно, че авторитѣ сж построили своя букваръ на звуковата метода чрезъ звукоподражанията *Ла-ла-ла!* *Ме-е-е!* *Ш-ш-ш!* *У-у-у!* и т. н..

Аналитиченъ или синтетиченъ е тѣхниятъ методъ? Малко парадоксално звучи този въпросъ, но така си е. Защото, ако се сжди по това, че всички думи и изречения още отъ началото на буквара сж напечатани и написани цѣлостно, безъ раздѣлението имъ на срички или гласове, ще се заключи, че методътъ на авторитѣ е аналитиченъ. Но пъкъ тѣ никжде не сочатъ, какъ става анализата на думитѣ, за да се запознае детето съ частитѣ на думитѣ—сричка и гласъ. Ако пъкъ вземемъ предвидъ откриването гласоветѣ чрезъ звукоподражанията, може да се заключи, че авторитѣ сж подържници на звуковата—синтетичната—метода. Тѣ, обаче, и тукъ не показватъ напечатана или написана буква и не сочатъ начинъ за образуване срички и думи чрезъ тия гласове.

Не бихме приели, че авторитѣ сж и аналитико-синтетици, защото и тоя

последен методъ изисква едновременно да се запознаватъ децата съ анализа и синтеза на думитѣ. Подобно нѣщо въ буквава нѣма.

Въ много начални картинки е даденъ образа на предмети, чрезъ чието име може да се извлѣче новиятъ гласъ, тъй както учи методътъ на нормалнитѣ думи. Но само картинката е дадена. Повече за тоя предметъ и неговото име нищо не се казва. Защо? — Навѣрно, за да се оправдае още едно предположение, че тоя букваръ е основанъ на метода на нормалнитѣ думи (И — игла; С — сърпъ; Л — ламба, лукъ; Е — ежъ, ела; Ш — шише, шило; У — лула, уши и т. н.).

Подобна смѣсца на методи не сме срѣщали до сега. Пъкъ е и недопустима. Единъ учебникъ трѣбва да бжде изразителъ на известна метода, да сочи най-правилния пътъ за запознаване децата съ известни знания и да уведе учителя въ методитѣ, които съвременната педагогическа наука е издигнала на преденъ планъ, като отговарящи на детскитѣ схващателни способности. Учебникътъ, особено букварътъ, не трѣбва да следва само комерчески цели, а по-широки и повъзвишени — обучението и възпитанието на детето.

При днешнитѣ съвършенства и напредъкъ на педагогиката, специално детската психология, престижно е да се поднася на българското учителство подобна безвкусица и да се създава въ него невъзможна лутаница на методи. Букварътъ на г. Сп. и Д. Г. може да заблуди нѣкои учители, че е построенъ на метода на цѣлостното четене (идеозрителенъ или думозрителенъ методи) по даденитѣ на стр. 8 и 12 картинни изрази. Но понеже повече отъ тѣхъ авторитѣ не даватъ въ това отношение, може смѣло да се твърди, че тѣхната целъ е да не останатъ назадъ и отъ тия методи.

Какво ще научи учителството отъ тоя букваръ, нека то само си извади заключението.

Авторитѣ сж и привърженици на *четмописния методъ*. Тѣ първо откриватъ печатния шрифтъ, а после ржкописния. Последниятъ следва веднага, на сжщата страница, следъ запознаването съ печатния и то по сжщия начинъ — чрезъ червенитѣ букви въ ржкописния текстъ. Ние не намираме оправдание на подобно шарило изъ текста. Това нововъведение силно разваля читѣ на децата. Нѣкои пъкъ отъ тѣхъ четатъ само буквитѣ, не и думитѣ. Детската активностъ и самостоятелностъ съ такъвъ букваръ е силно ограничена. А това се следва даже въ всички страници на буквава чакъ до стр. 56.

Въ съдържанието на уроцитѣ не се съзира ни най-малка връзка. Всѣки урокъ е отдѣленъ по идея и замисълъ отъ следващия, даже ржкописния отъ печатния. На една и сжща страница детето ще говори и чете за масло, сомъ и маса; Ш-ш-ш и шише; за Рашо, че оралъ и се уморилъ и за Мара, че шила, уморила се и се сресала; за лошо време и че Слави ималъ новъ моливъ; за чешмата на чичо Минчо и за чесалото, съ което чесалъ Сивча и пр. и пр.

Това разнообразие на теми разхвърля вниманието на детето, отвлеча го и не му позволява сериозно да мисли и работи, създава деца — вътрѣгони и *не разработва езиковъ усѣтъ*. Редътъ на статийкитѣ и мислитѣ, въ тѣхъ не сж въ връзка съ *предметното учение*, и учителътъ не ще има цѣлостно обучение, за каквото ратува новата програма.

Авторитѣ, намѣсто да дадатъ на детето една любима книга, интересна не само съ цвѣтни картинки, а и по съдържание, му предлагатъ такива бърканици, отъ каквито и тѣмъ би прилошало. Напр. на стр. 16 при откриване буква Ш, картинката изразява майка, която приспива бебе въ люлка, а единъ палавникъ яхналъ пржккъ, ли — за шумно въ стаята. Майката вдига пръстъ и му дума: Ш-ш-ш! Това добре,

но що дири шишето на лъвия горенъ жгълъ на картинката и шилото на дѣсния доленъ жгълъ? Веднага пъкъ подъ звукоподражанието Ш-ш-ш! следва заглавието *Шише* съ текстъ: „Имаме 1 шише масло. Сашо има шише олио. Мама мие шише. Лошо се мие“.

Щомъ има шише масло, защо е на Сашо цѣло шише олио? И мама какво шише мие? Да не е онова, въ което има масло? — дълго ще търси детето смисълътъ на това и не ще го намери. Не ще го намери и въ следващите редове, защото сж за *Шило*.

Бихме отишли много далечъ, ако така разгледаме текста и изпълнението на всѣки урокъ. За да не сме голословни ще посочимъ и стр. 22. Тукъ авторитъ откриватъ гласа Г чрезъ нормалната дума *Гусла*. На картинката е илюстрирано какъ Генчо свири на гусла, а Гого се сгушилъ и го слуша. На картинката отдѣсно сж нарисувани отдѣлно *рога* и *гусла*, навѣрно, да дадатъ материалъ за нови разлагания и търсене новия гласъ. Ржкописниятъ текстъ, обаче, увежда децата въ съвсемъ чужда областъ. Тукъ нѣкоя си Олга улвила гарга и се шегува съ нея. Кжде е гусла, кжде е гаргал...

Подобно коване на текстове и думи срѣщаме въ изобилие почти въ всѣка страница. Сякашъ авторитъ сж се страхували да не бждатъ обвинени, че не даватъ достатъчно упражнения на новия гласъ, та сж натрупали колкото може повече нови и нови думи съ него. Така е на стр. 24, така е и навредъ.

При разпредѣлението на материала, въ буквара не се е гледало да бжде той и *свободно съ годишниятъ времена*. Докато на стр. 27 четемъ: „Вънъ има мъгла и рѣми“, на другата страница се излюпили пилета.

Есенъта минава. Настъпва зимата съ своитѣ радости за децата. Авторитъ не се трогнали отъ детскитѣ желанія и интереси и не сж дали нито едно четиво или стихче за зимата, пързалката, за Дѣдо Коледа и пр.

Букварътъ е претрупанъ съ дидактиченъ материалъ, който *не ще сгрѣе детскитѣ сърдца, не ще ги и зарадва*.

Въ 56 страници е разположенъ букварниятъ материалъ, разпредѣленъ на 88 методични единици. Ако всѣка седмица учителътъ взема по 6 нови методически единици (т. е. всѣки день новъ урокъ), тя 88 методически единици ще се минатъ едва до края на м. януарий. При такова напрежение и настоятелно искане отъ учителя, децата едва биха усвоили цѣлия тоя материалъ и не биха се научили ни да четатъ, ни да пишатъ.

И така, презъ зимата децата ще наблюдаватъ какъ се оре, какъ се люпятъ пиленца, какъ козата на леля Янка се окозила бѣло яренце, какъ леля Анка има агънца и имъ дава шума (1), какъ щърковетъ пристигатъ на коминя и какъ лястовичката пристига отъ югъ, а не ще видимъ ни шейни, ни пързалки, ни Дѣдо Коледа, нито пъкъ тъй очакванитѣ коледни подаръци.

Материалътъ, който се предлага на децата чрезъ този букваръ, *нѣма жикнени връзки нито съ нуждитъ и природата на детето, нито съ общественитѣ нужди на времето*. Той се предлага не за да се съгласува съ реалния и спонтаненъ детски животъ, а напротивъ, да го замѣсти. Но онова, което въ сжщностъ става, е, че детето продължава да си живѣе своя интименъ животъ, а училището представява само една външна крѣпка къмъ него. И ето защо нито детето намира удовлетворение на своитѣ нужди, нито образователната работа може да разчита на истински успѣхъ, както много справедливо бележи г-нъ Пиръвъ въ своята книга „Новото образование въ новия свѣтъ“.

Още отначало на буквара до самия край авторитъ се мѣтатъ отъ една областъ къмъ друга, носятъ детето въ разни страни, търсятъ въ него интересъ и внимание, за да насадятъ насила знания. Детскитѣ впечатления,

детските жизнени интереси сж далечъ отъ разбиранията и желанията на авторитѣ. Училището на новото време не се стреми да втъпява и натрапва на детето знания отвънъ. Всичко, което детето може само да намѣри, не му се дава отъ учителя. Детските сили заематъ центъра на обучението, тѣ се доразвиватъ и усъвършенствуватъ.

Въ буквара на г. г. Спасовски и Габе се предлагатъ знания далечъ отъ желанияшо и интереса на детето. Тѣ насила се насаждаатъ и искатъ отъ детето да ги асимилира. Учителътъ, споредъ авторитѣ, ще трѣбва да бжде тиранинъ на децата. А новата педагогика, педагогиката на детето, иска да въдвори единъ свободенъ съюзъ между детето и учителя, съюзъ на хора за знание и развитие.

Достатъчно е да се прегледатъ само стр. 13 и 14, за да се видятъ несъобразноститѣ съ детския интересъ и безсмислицитѣ на авторитѣ. Пѣсенъта „Ла-ла-ла!“ нѣма логична връзка съ това, че Лили соли масло, че Лала соли сома и Лило моли мама. Нищо подобно! Децата си пѣятъ безгрижно и не мислятъ даже, че трѣбвало да се соли нѣщо. А подобни безсмислици не сж рѣдкость и изключение въ тоя букваръ. Тѣ сж система.

Всичко тукъ се дава на готово и не буди интересъ у детето; не извиква желание да се направи нѣщо. А четенето не е изолирана сръчностъ. То е елементъ отъ единъ цѣлостенъ трудовъ актъ. Детето рисува, изрѣзва, облепва и въ тоя деенъ процесъ се учи да чете. Де тая самодейностъ и детска активностъ въ одобрения чрезъ конкурсъ букваръ на г. Спасовски и Дора Габе — Никжде!

Въ буквара се срещатъ и неправилни пренасяния на думитѣ: (кукла (стр. 25), тръгна-хме, ходи-хме (стр. 37).

Думата *мазъта* (стр. 49) не произхожда отъ *мазнини*, а отъ *масло*, та следва да се пише съ *С*, а не съ *З*.

Авторитѣ, макаръ да претендиратъ

за видни писатели и поети, сж допустнали и доста чуждици; — *чаршафи, калѣфи, юргани, ютия и др.*

Авторитѣ сж оставили отдѣлно да запознаятъ децата съ главнитѣ ржкописни букви Г, Б, П, Т, С, В и Е. Защо? — Ако мотивитѣ имъ за това сж, че тия букви се пишатъ по-трудно и за тѣхъ е нужно по-дълго време за упражнение, намирамъ, че тѣ не сж прави. Ржкописнитѣ букви Д, З, К, Ф и Ж се много по-трудно пишатъ, а тѣхъ сж оставили да следватъ малкитѣ си ржкописни букви.

Вънъ отъ това, въ буквара има четири неучени букви. Ако авторитѣ сж бързали при съставянето на буквара, къде сж били рецензентитѣ и докладчика, защото съ тоя дефектъ всѣки букваръ губи своята стойностъ.

Изобщо, азъ намирамъ, че авторитѣ на този букваръ сж *непоследователни и безсистемни въ изложението на материала*. Въ методично отношение не издържатъ критика. Тѣ сж наредили букваръ за пазаръ — да се хареса на всички и задоволи повече и по-разнообразни вкусове.

Читанката съдържа 60 четива и стихове. Отъ тѣхъ само 9 сж отъ Дора Габе. Какво е тогава нейното участие въ съставянето на този букваръ? Тя поне не е била учителка, не е обучавала първаци, нито пъкъ е запозната съ методитѣ на началния четмопись. Отъ тоя материалъ въ читанката 15 сж стихове, 16 стихове, разтегнати въ проза и само 28 сж четива. Повече отъ половината поезия. На разказния елементъ е дадено малко мѣсто. А той е нуженъ за „да създаде умение и навикъ за плавно, съзнателно и изразително четене“, „да развие и обогати речъта съ думи и изрази“, както повелява програмата. Последната изисква „да се даде основа на устно и писмено излагане, правилно и ясно и точно, безъ чуждици (к. н.) въ речникъ и синтаксисъ“. Ако авторитѣ сж недогледали това, каква е била работата на специалиста-рецензентъ,

специално на филолога, па и на цѣлата комисия, която произвежда кон-курса? Така става, кога е дума за „учебници невежествени, одобрявани по препорѣка на още по-неподготвени оценители“, и за „учебници, написани по чужди образци, така че обикновено въ тѣхъ не се изтъкватъ най-отличителнитѣ особености на българската речъ“. (Проф. Ст. Младеновъ, сп. „Просвѣта“, г. II. кн. 2).

Незнамъ какви похвални отзиви е получилъ разглежданиятъ букваръ отъ г. г. рецензентитѣ, но намъ се струва, че българската учебникарска литература не е виждала до сега подобна *долна работа*. Тя доказва за *лишенъ лжтъ, че конкурсътъ не е мърката*, чрезъ която може да се *измърятъ добришъ и лоши качество на единъ учебникъ*!) „Конкурсъ“ на български

¹⁾ Нашиятъ редакторъ г. Д. Правдолюбовъ бѣ даденъ подъ сждъ, за гдето обвинилъ рецензентитѣ и докладчика въ недобросовѣстность при оценка достоинството на букваритѣ. Дѣлото бѣ разгледано на 6 VII т. г. въ III наказателно отдѣление на Соф. областенъ сждъ. Предъ сжда бѣ изнесено, че одобренieto на букваритѣ е станало по заповѣдь „отгоре“; за известни буквари били посочени добри страни, които тѣ не притежаватъ; а на други буквари, за да бждатъ провалени, били посочени несжществуващи грѣшки; докладитѣ на нѣкои буквари сж поправяни отъ друга ржка и съ друго мастило и пр. Поради това редакторътъ ни биде оправданъ напълно. По тоя въпросъ ние ще се повърнемъ допълнително съ всички подробности.

Ред.

значи, да се одобри работата на близкъ „нашъ“ или познатъ на журито авторъ, а нѣкои дори споменуватъ още и за ролята на други фактори.

Учебникътъ е илюстриранъ отъ известнитѣ художници Тузсузови. Макаръ и тукъ да имаме колективна работа, можемъ смѣло да кажемъ, че тя е несполучливо изпълнена. Не задоволява най-важното искане — *въ тѣхнитѣ картини нѣма животъ. Всѣко движение въ тѣхъ е замръзнало — безъ начало и край*. Детскитѣ фигурки въ картинкитѣ имъ сякашъ сж целулоидни куклички отъ витрината на нѣкой софийски магазинъ за детски играчки. На много мѣста тѣ даватъ рисункитѣ като винетки и тамъ често нѣщо липсва — или глава е отръзана, или кракъ и пр.

Българското учителство, което десетки години работи за издигане метода на началния четмописъ у насъ, за да достигне постиженията на видни чужди методици и психолози, не *заслужава подобенъ даръ*.

Моитѣ сведения сж, че много похубави и издържани въ методично, дидактично и художествено отношение проекти за буквари не сж одобрени. Казва се дори, че нѣкои сж неодобренени безъ да сж прочетени, други сж прегледани безъ нуждната сериозность и познание на предмета (вж. в. Нова Камбана отъ 11 VIII. т. г. статията на Д-ръ С. Петровъ). *Така не е било и не бива повече да се търпи отъ почитаемото Министерство*.

Мих. Д. Николовъ,
учитель въ гр. Варна

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО СТ. АТАНАСОВЪ, София
ул. Неофитъ Рилски № 36

КНИГА ЗА ДОБРОТО И ЗЛОТО

(ЧЕТИВА ЗА ПРАВОУЧЕНИЕ)

ПОДРЕДЕНИ ЗА ПОЛЗА НА ПОДРАСТВАЩИТЪ ПОКОЛѢНІЯ

Съставили група педагози, при сътрудничеството на
НИКОЛАЙ РАЙНОВЪ

Цена 40 лева

Програмата за основнитѣ училища предвижда отдѣлни часове по правоучение. Обучението въ тия часове ще създаде и укрепи въ душата на ученицитѣ лични и граждански добродетели.

СЪДЪРЖАНИЕ:

Що е нравственостъ. — Истинското щастие е въ добродетельта, Ник. Райновъ; Народъ безъ нравственостъ не може, Монтескьо; Себелюбие и нещастие на първобитнитѣ хора, Лукреций Каръ.

Трудъ. — И богатиятъ, като бедния, трѣбва да работи, Ник. Райновъ; Земеделскиятъ трудъ е възвишенъ и хубавъ, Жоржъ Сандъ; Кжде е щастиего, Левъ Толстой; Сладъкъ хлѣбъ, Добри Немировъ; Златни гривни, нар. приказка; Сполуката, нар. приказка.

Чистота. — Нечистотата е грозна и опасна, Ник. Райновъ; Чистотата е ценна сама по себе си, Жанъ Жоресъ.

Здравословностъ. — Тѣлесно възпитание, Ник. Райновъ; Да се боримъ противъ охтиката, Ник. Райновъ; Най-голѣмото богатство, приказка.

Въздържание. — Спиртътъ убива човѣка, Д-ръ Дюкло. Човѣкъ се впиянчва полека-лека, Ник. Райновъ; Дѣдовата лула; Закълни се!, Ст. Чилингировъ; Тѣсната врата, нар. приказка.

Борба съ пороцитѣ. — Три престѣпления, приказка; Излѣкувалъ царя, Ги дьо Мопасанъ.

Грижи за чуждото здраве. — Борбата противъ пиянството, Едуардъ Ерио.

Просвѣта. — Две маймуни, Ник. Райновъ; Човѣкъ се учи докле е живъ, Ник. Райновъ!

Смѣлостъ, работливостъ, търпение. — Отмора и работа, Маркъ Аврелий; Рудничаръ, Емилъ Зола; Безъ мѣка нѣма сполука, приказка; Неволя, нар. приказка; Ластовичка и врабче, нар. приказка.

Дългъ на детето къмъ родителитѣ. — Дѣдо и внуче, Ник. Райновъ; Добъръ баща, споредъ евангелието отъ Лука; Мама, Левъ Толстой; Синовна почитъ, Дени Дидро; Сократъ и синъ му, Ник. Райновъ.

Дългъ на детето къмъ семейството. — Братя се каратъ Левъ Толстой; Дупки и гвоздеи, приказка; Братска обичъ, приказка.

Дългъ на детето въ училището. — Почитъ и обичъ къмъ учителя, Е. Д. Амичисъ; Милостиви деца, Песталоци.

Взаимопомощъ. — Слѣпецъ и схванатъ, Ник. Райновъ; Пътници и скала, Фелистѣ Ламиѣ; Дружна работа, Ник. Райновъ; Джбова бѣчва, нар. приказка; Помощта е ценна когато иде навреме, разказъ; Хлѣбъ за другаритѣ, Ст. Руневски; Отплата, разказъ.

Зачитане на чуждия животъ. — Другари, нар. приказка; Останки отъ диващина, Ник. Райновъ.

Кротостъ. — Ритникъ, Ник. Райновъ; Гнѣздо съ кадѣнки, Жюль Ренаръ.

Честностъ. — Разни кражби, Ник. Райновъ; Честно дете, Емилъ Пеко; Скъпо наследство, приказка; Честъ, разказъ; Дърваръ и русалка, нар. приказка.

Искреностъ. — Истина и лъжа, Левъ Толстой; Честна дума, Ник. Райновъ; Класно упражнение, Ник. Райновъ; Най-доброото и най-лошото, приказка.

Учтивостъ и любезностъ. — Добра препоржка, нар. приказка; Обноски на невъзпитания, Ник. Райновъ; Неуслужливъ синъ, Албертъ Байѣ.

Помагане на нещастнитѣ. — Признателностъ, нар. приказка; Ковачъ и куче, приказка; Справедливостъ и обичъ, Фалиситѣ Ламиѣ; Детенце, Левъ Толстой; Мравка и яребица, Левъ Толстой.

Снизхождение. — Снисхождение и слабостъ, Ник. Райновъ; Опасенъ ударъ, Жанъ Жакъ Русо.

Преданностъ и самопожертвувание. — Рѣдка добрина, приказка; Вработо, А. И. Тургеневъ; Обичъ, нар. приказка; Жертва на науката, Ник. Райновъ; Сестринска преданостъ, Софокълъ; Дветѣ майчини ржце, Ем. п. Димитровъ.

Свобода на убеждението. — Наука и религия, Албертъ Байѣ; Зачитане на чуждитѣ вѣрвания, Волтеръ.

Вѣротърпимостъ. — Не трѣбва да бждемъ отмѣстителни, нар. приказка; Последици отъ слѣповѣрието, Шарлъ Ланглуа; Истинска вѣротърпимостъ, Ник. Райновъ; Силата на вѣрата, Т. Г. Влайковъ.

Родолюбие. — Кой е родолюбецъ, Ник. Райновъ; Границитѣ на българската земя, Елинъ Пелинъ; Отецъ Пайсий, пише Никола Станевъ; Отнасяне къмъ чужденцитѣ, Ник. Райновъ; Великиятъ заточеникъ, Ив. Вазовъ.

Общество на народитѣ. — Що е общество на народитѣ, Ник. Райновъ; Война, Лабрюеръ; Миролюбие, Ник. Райновъ.

Идеалъ и велики люде. — Свѣтилници, Ник. Райновъ; Волтеръ, Ник. Райновъ; Напредѣкъ, Анатолъ Франсъ, Идеалъ, Жанъ Жоресъ; Въодушевение, Албертъ Байѣ.

Книгата е одобрена отъ Министерството на народната просвѣта.

РЕЧИ И СЛОВА

БЕСЕДИ, СКАЗКИ И РЕФЕРАТИ

Събрани отъ Ив. Георгиевъ

Отдавна се чувствува нужда отъ единъ сборникъ, съ който учителятъ да бжде улесненъ, както при училищнитѣ празници и тържества, така и при ръководството на общественитѣ културно-просвѣтни организации.

Въ книгата „Речи и слова“ сж събрани най-добритѣ сказки, речи, беседи и реферати на видни наши оратори и общественици по различни случаи:

училищни празници,
день на будителитѣ,
день на детето,
народни празници,
обичаи и пр.

Книгата е придружена съ кратко ръководство по красноречие.

ЦЕНА 40 ЛЕВА

Издава СТ. АТАНАСОВЪ — София

Искате ли да пишете правилно?

Искате ли да говорите точно на родния си езикъ?

Искате ли да знаете, съ какви български думи може да замѣните
непотрѣбнитѣ чуждици?

НАБАВЕТЕ СИ

НОВИЯ ПРАВОПИСЕНЪ РЕЧНИКЪ

НА БЪЛГАРСКИЯ КНИЖОВЕНЪ ЕЗИКЪ ЗА ПРАВИЛНО
ПИСАНЕ И ГОВОРЕНЕ
на книгоиздателство СТ. АТАНАСОВЪ

Въ него ще намѣрите:

Точния правописъ на всички български думи.

Точния изговоръ (съ поставени ударения) на думитѣ.

Непотрѣбни чуждици въ нашия езикъ, замѣнени съ хубави български думи. Всѣки интеллигентъ трѣбва да има подъ ръка този речникъ, защото отъ него ще научи много и ще си служи съ него всѣки мигъ.

Цена 15 лева (за абонатитѣ на „Педагогична практика“ — 10 лв.)

(Одобренъ и препоръчанъ отъ М. н. просвѣщение № 5932, отъ 20 апр. 1938 г.)

Презъ тази година (1938—1939) сж привлѣчени, като сътрудници на списанието следнитѣ наши педагози, методици, писатели, общественици и учители художници:

1. Атанасъ Чешмеджиевъ, 2. Атанасъ Димевъ, 3. Александъръ Спасовъ Планински, 4. Анна Горанова, 5. Анка Правдолюбова, 6. Аспарухъ Крайчевъ, 7. Андрея Ив. Гюдулевъ, 8. Александъръ Земний, 9. Бинка Борисъ Вазова, 10. Божилъ Върбановъ, 11. Борисъ Драндаровъ, 12. Борисъ Марковъ, 13. Божанъ Кировъ, 14. Борисъ Тричковъ, 15. Борисъ Илиевъ, 16. Вълчо Вълкановъ, 17. Весела Витанова, 18. Вѣра Начева Петкова, 19. Василь Стоицевъ, 20. Василь Радковъ, 21. Георги Симеоновъ, 22. Георги Димитровъ, 23. Георги Костакевъ, 24. Д-ръ Зоя Ставрева, 25. Д-ръ Надя Попова, 26. Д-ръ Петко Цоневъ, 27. Д-ръ Христо Димитровъ, 28. Д-ръ Младенъ Николовъ, 29. Д-ръ Георги Ефремовъ, 30. Д-ръ Христо Пенчевъ, 31. Д-ръ С. Доневъ, 32. Д-ръ Ботю Шановъ, 33. Д-ръ Мария Караберберова, 34. Д-ръ Вѣра Златарова, Георги П. Пенчевъ, 36. Димитъръ Лазовъ, 37. Димо Цонковъ, 38. Дечко Симеоновъ, 39. Димитъръ Тасковъ, 40. Димчо Оцетаровъ, 41. Дешка Райнова, 42. Димитъръ Правдолюбовъ, 43. Дим. Мавровъ, 44. Дим. Цвѣтковъ, 45. Иванъ Н. Ивановъ, 46. Илия Н. Булевъ, 47. Иванъ Мариновъ, 48. Иванъ попъ Андреевъ, 49. Иванъ Радославовъ, 50. Иванъ Тошевъ, 51. Иванъ Никитовъ, 52. Иванъ Георгиевъ, 53. Иванъ Георгиевъ Родопски, 54. Иванка П. Сърбинска, 55. Ева Йлкова, 56. Калчо Хаджи Миневъ, 57. Константинъ Н. Петкановъ, 58. Коста Финджиковъ, 59. Коста Паничаровъ, 60. Константинъ Златаровъ, 61. Константинъ Кънчевъ, 62. Лазаръ Томовъ, 63. Люба Цвѣткова, 64. Мария Михаилова, 65. Мара Камбурова, 66. Мара Ив. Войчева, 67. Мила Коджабашева, 68. Методий Н. Мариновъ, 69. Михаилъ Д. Николовъ, 70. Мико Крачуновъ Цоцовъ, 71. Никола Станевъ, 72. Николай Райновъ, 73. Никола Никитовъ, 74. Невѣна М. Ицева, 75. Николай Влевъ, 76. Никола Блажевъ, 77. Недѣлчо Беневъ, 78. Олга Б. Илиева, 79. Павелъ Божсковъ, 80. Първанъ Заимовъ, 81. Пеша В. Логинова, 82. Петъръ Хаджи Сотировъ, 83. Петъръ Пр. Партеновъ, 84. Петъръ Лаковъ, 85. Петъръ Петровъ, 86. П. Д. Тимневски, 87. Петъръ Флоровъ, 88. Петъръ Стояновъ, 89. Райна Голѣманова, 90. Райна Каменова Бояджиева, 91. Райна Кр. Шарова, 92. Ст. Каблешковъ, 93. Софка Ф. Карлсонъ, 94. Ст. С. Султановъ, 95. Слави Стефановъ, 96. Съйко Василевъ, 97. Стоянъ Сталевъ, 98. Ст. Ц. Даскаловъ, 99. Стефанъ Шоповъ, 100. Тодоръ Димитровъ Лозински, 101. Траянъ Димчева, 102. Теню Андреевъ, 103. Тодоръ Караваневски, 104. Тодоръ Траяновъ, 105. Трайко Симеоновъ, 106. Тодоръ К. Шейретовъ, 107. Христо Златинчевъ, 108. Христо Николовъ, 109. Христо К. Мичевъ, 110. Цвѣтко Петковъ, 111. Цвѣта Ст. Николова, 112. Цонка Славкова Николова, 113. Цвѣтанъ Стояновъ, 114. Цвѣтанъ Парашкевовъ и пр.

Презъ тази годишнина на списанието сж привлѣчени като сътрудници и много югославянски педагози и методици.

Съ цель да се опознае нашиятъ учитель съ педагогическата мисль и учителска практика въ братска Югославия, ние ще дадемъ на нашитѣ абонати една обемиста книжка отъ сп. „Педагогическа практика“, изпълнена само отъ югославянски педагози и методици.

Сжщо така ни е обещано сътрудничеството и отъ много чехословашки и руски педагози.

Всѣки учитель, който може да бжде полезенъ съ своето перо на колегитѣ си и на родното ни школо, може да стане нашъ сътрудникъ.

До Госп

Книгоиздателство

Др. Г. Давид

Градъ (или село)

Пловдив

Околия

Седемнадесетата годишнина на списанието ще започне отъ 1-ий октомврий 1938 год. и ще завърши на 1-ий юний 1939 год. Ще бждатъ дадени 8 книги, всѣка отъ по 3—4 печатни коли, голѣмъ форматъ, хубава хартия и отбрано съдържание.

Годишенъ абонаментъ: 100 лв. за училищнитѣ и читалищнитѣ библиотеки и 80 лева за учителитѣ.

Абонаментътъ се предплаща срещу чекова сметка 39-90 или направо въ редакцията съ пощенски записъ.

Предплатилитѣ абонати до 30 декемврий 1938 год. ще се ползватъ :

1. Съ 30% отстъпъ върху всички издания на книгоиздателство Ст. Атанасовъ.

2. Ще получатъ безплатно книгата „Вѣкътъ на детето“ отъ Елена Кей, превела отъ нѣмски Янка Д. Правдолюбова. Тая книга ще има приблизително 8 печатни коли и само тя ще струва около 50 лева.

Абонирането става чрезъ книжари, настоятели или направо въ администрацията на списанието. *Настоятель* може да бжде всѣки учител, който запише най-малко *петъ абонати*. На настоятелитѣ и книжаритѣ се прави 20% отстъпъ отъ абонамента, безъ никакви други удръжки.

Редакцията нѣма за целъ печалби. Всичко отъ списанието отива само за списанието. Благодарение редовността на нашитѣ миналогодишни абонати, ние можахме да дадемъ последнитѣ книжки на списанието по 4¹/₂ коли при отбрано съдържание. Надѣваме се и тази година да постигнемъ същото.

Предплатете абонамента, за да имате обемисто и хубаво списание!

Първа книжка изпращаме до всички редовни миналогодишни абонати.

Учители, агитирайте за сп. „Педагогическа практика“. Тя ви е добъръ съветникъ и защитникъ.

Не желаете ли да получавате списанието, молиме, върнете ни книжката обратно чиста и неразрѣзана.